

De landing in Zeeland in 1809,

DOOR

J. C. C. TONNET,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg van blz. 722 van den Jaargang 1909.)

D. SAMENTREKKING VAN HET LEGER.

Reeds den 26sten Juli hadden de eerste alarmeerende berichten van den seinpost Domburg den regeeringszetel te Amsterdam bereikt. Van post tot post voortgedragen, van Zandvoort overgedragen naar den post op den Haarlemschen toren en van daar per ordonnans te paard verder gebracht, had het bericht binnen enkele uren KRAYENHOFF in kennis gesteld met het verschijnen van een 17-tal oorlogsschepen in de Zeeuwsche wateren. Overal verrezen toch langs de kusten van het Koninkrijk Holland de seinpalen der telegrafen omhoog en tot ver zuidwaarts langs de Fransche stranden strekte deze postenlinie zich uit.

Drie dagen later, op den gedenkwaardigen 29sten Juli, voerden de seinarmen het bericht noordwaarts, thans van het verschijnen der machtige Engelsche vloot. Geheel in orde schijnt het echter met de »beseining« dien dag niet te zijn geweest. Verder dan Scheveningen toch kwam het bericht niet, om van daar per expresse naar Amsterdam te worden gebracht. Te half vier door den seinmeester PANSIER verzonden, had KRAYENHOFF het bericht dien zelfden avond te »ruim acht uren« reeds van zijn ambtgenoot van Marine VAN DER HEIM ontvangen.

»Ik haaste mij Uwe Exc. per expresse te rapporteeren, dat heden »namiddag, ten 3 uren bij mij is ontvangen sein van post N°. 39 »(zijnde Domburg) houdende kennisgeving, dat aldaar een vloot van »104 vijandelijke schepen van linie, fregatten en kotters in 't gezicht »is, en ten anker komt. Zegge honderd en vier schepen, liggende »Zuid en Noord voor«.

Al staat nu het resultaat, dat met de toenmalige optische telegraaf werd bereikt, ook verre ten achter bij het vermogen van onze moderne gemeenschapsmiddelen, toch moet men de wijze loven, waarop men toenmaals met eenvoudige hulpmiddelen, eene betrekkelijk groote snelheid van overbrenging verkreeg. In 10 uur tijds had het bericht KRAYENHOFF's werkkamer bereikt. Wel wat sneller, bijaldien voorspoediger hier niet beter geplaatst is, werkte de telegraaf in zuidelijke richting. Zoo kon de Fransche generaal te Boulogne sur Mer reeds in den

namiddag van 29 Juli telegrafisch naar Parijs melden, dat eene groote vloot voor Vlissingen lag »et que l'ennemi a des troupes de débarquement«. Binnen 24 uur was het bericht in de Fransche hoofdstad bekend en reeds den 1sten Augustus kon aan den Keizer te Schönbrunn uitvoerige uiteenzetting worden gegeven van de getroffen maatregelen. Nog vóór de Engelsche troepen de landing volbrachten, waren allerwege de Fransche en Hollandsche korpsen naar het bedreigde punt op marsch.

Tegen het vallen van den avond nam de seinpost Haarlem een tweede bericht op, vermeldende, dat de geheele vloot had zeilgemaakt en 55 schepen naar het Veeregat stevenden. Blijkbaar was dus later op den dag de verbinding van Scheveningen noordwaarts weder hersteld en had de storing zich tot enkele, natuurlijk de meest belangrijke oogenblikken van dien dag beperkt.

Een derde bericht kwam dien zelfden avond optisch niet verder dan Scheveningen, doch bereikte per ijlbode niettemin Amsterdam. Het vermeldde het ankeren van 90 vijandelijke schepen voor het Veeregat, zoodat wel alle drukkende gewaarwordingen, die BRUCE in den loop van den 29sten Juli bestormden, door KRAYENHOFF, om zoo te zeggen van uur tot uur, konden worden medegeleefd.

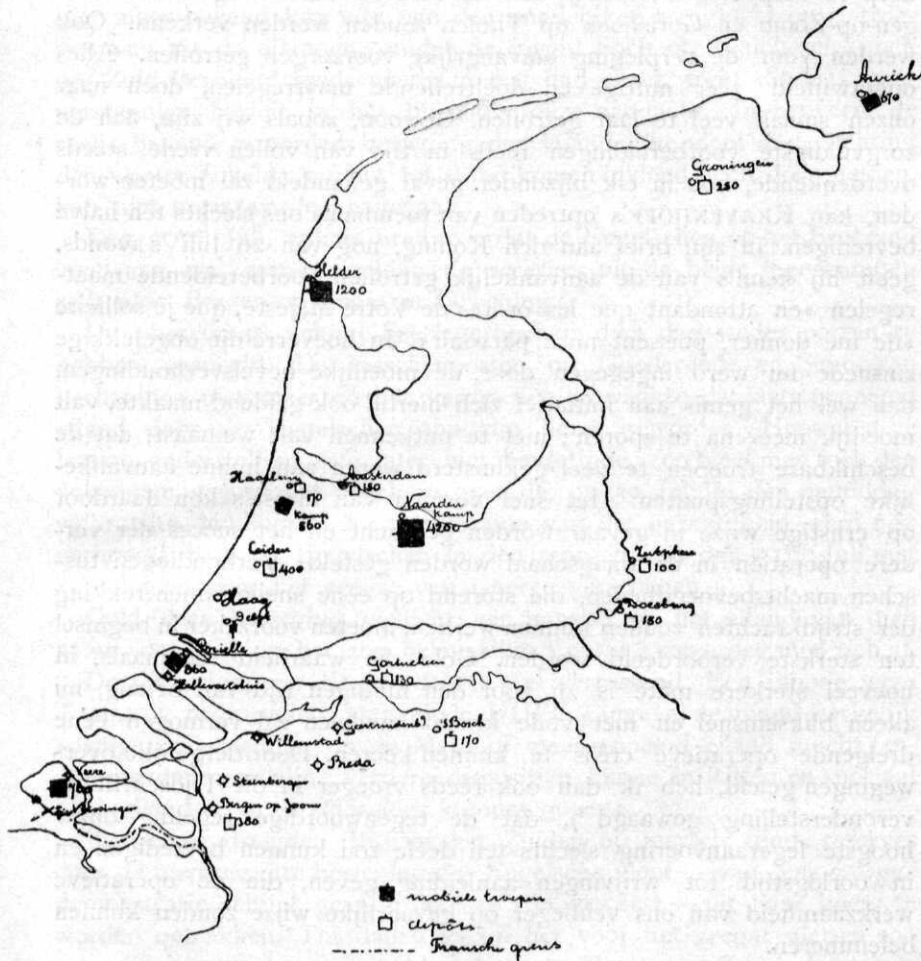
Hoe hij die »zegge honderd en vier schepen« verwenscht moet hebben!

Wel komen dergelijke bezoeken gewoonlijk nimmer op geschikte oogenblikken, maar in dit bijzondere geval kwam het bezoek toch wel zeer ongelegen. Immers de Koning was afwezig; zooals KRAYENHOFF althans *meende* te weten. Eenigerlei zekerheid omtrent zijn vertrek buitenslands bezat hij toch niet. In weerwil echter van het naderend gevaar was Z. M. inderdaad naar Aken afgereisd.

»Concertez-vous avec le ministre de l'intérieur et le général TARAYRE — had hij 22 Juli geschreven — pour prendre les arrangements nécessaires pour pouvoir faire passer au premier abord, s'il était nécessaire des troupes dans l'île de Sud-Beveland, Donnez ordre qu'on soit sur ses gardes à Bergen-op-Zoom et à Bath également«. Onverantwoordelijk was het voorzeker, dat de Koning, onder zulke omstandigheden, zelfs zijne ministers in onwetendheid liet omtrent zijn vertrek. »Zijne Majesteit was niet voornemens gedurende den loop dezer maand den gewonen arbeid met Hoogstdezelv's Ministers te doen plaats hebben«, liet hij door zijn eersten kabinetssecretaris den 28sten Juli van het Loo schrijven. Na die sphinxachtige mededeeling reisde hij af. Nu juist niet ten onrechte schreef NAPOLEON dan ook enkele dagen later een ernstig verwijt aan zijn broeder over diens raadselachtig vertrek. »Vous auriez mieux fait de visiter l'Escaut que de faire à Aix-la-Chapelle un voyage inutile«.

's Konings karaktertrek, om zich aan zijne ministers niet veel te laten gelegen liggen en de zaken grootendeels van uit zijn eigen kabinet te drijven, maakte het voor KRAYENHOFF uiterst moeilijk te handelen. In de »Bijdragen« schetst hij den tamelijk onbeholpen toe-

stand, waarin hij werd achtergelaten. Hij mocht geen troepen verplaatsen, geen materieel van bestemming doen veranderen en 's Konings lijfgarde, in geen geval eenigen marsch laten maken, dan op patent door Z. M. eigenhandig geteekend. Zooals in het eerste gedeelte dezer beschouwingen reeds werd uiteengezet en op bijgevoegde schets is aangegeven, vormde nu juist die lijfgarde, over de kampen van Naarden en Overveen verdeeld, de eenige verplaatsbare reserve.

Wat KRAYENHOFF om begrijpelijke redenen echter niet vertelt, is dat het, hem reeds 22 Juli door den Koning opgedragen, overleg met TARAYRE niet had plaats gevonden en daartoe nog moest worden overgegaan, toen het bericht der landing reeds was ingekomen. Zoo wel op den Koning, als op KRAYENHOFF zelf, rust dus de verantwoordelijkheid voor de oogenblikkelijke moeilijkheden. Zijn eerste werk was dan ook uit den aard der zaak TARAYRE nog in den nacht

uit te noodigen naar Amsterdam te komen, hem tevens verzoekende zijne troepen, van drie dagen levensmiddelen voorzien, tot onverwijld afmarsch gereed te houden.

In werkzaamheid schoot het krijgsbestuur, toen eenmaal het gevaar voor oogen stond, inderdaad niet te kort. Zoo werden al dadelijk maatregelen genomen, om door middel van de betrokkene gemeentebesturen, den overtocht van troepen bij Rotterdam, Goidschalkoord en Numansdorp te bespoedigen; terwijl ook de verdere marschwegen naar Bergen-op-Zoom en Gorishoek op Tholen zouden worden verkend. Ook werden voor de verpleging omvangrijke voorzorgen getroffen. Alles ongetwijfeld zeer nuttige en doeltreffende maatregelen, doch naar onzen smaak veel te laat getroffen. Gewoon, zooals wij zijn, aan de zorgvuldigste voorbereidingen reeds in tijd van vollen vrede, steeds overdenkende, hoe in elk bijzonder geval gehandeld zal moeten worden, kan KRAYENHOFF's optreden van toenmaals ons slechts ten halve bevredigen. In zijn brief aan den Koning, nog van 29 Juli 's avonds, geeft hij kennis van de aanvankelijk getroffen voorbereidende maatregelen »en attendant que les ordres de Vôte Majesté, que je sollicite »de me donner, puissent nous parvenir«. In hoeverre die ongelukkige zinsnede nu werd ingegeven door de moeilijke bevelsverhoudingen, dan wel het gemis aan initiatief zich hierbij ook geldend maakte, valt moeilijk meer na te sporen; niet te ontkennen valt welhaast, dat de beschikbare troepen te veel gekluisterd waren aan hunne aanvankelijke opstellingspunten. Het snel vormen van massa's kon daardoor op ernstige wijze in gevaar worden gebracht en het succes der verdere operatiën in de waagschaal worden gesteld. Verhoudingen tusschen machtsbevoegdheden, die storend op eene snelle samentrekking der strijdkrachten zouden werken, moeten voorzeker in beginsel ten sterkste veroordeeld worden. Gold die waarheid toenmaals, in hoeveel sterkere mate is zij voor den huidigen tijd van belang, nu alleen bliksemsnel en met volle kracht handelen zal vermogen eene dreigende operatieve crisis te kunnen keeren. Door dergelijke overwegingen geleid, heb ik dan ook reeds vroeger in dit Tijdschrift de veronderstelling gewaagd ¹⁾, dat de tegenwoordige regeling onzer hoogste legeraanvoering slechts ten deele zou kunnen bevredigen en in oorlogstijd tot wrijvingen aanleiding geven, die de operatieve werkzaamheid van ons veldleger op gevaarlijke wijze zouden kunnen belemmeren.

De samenspreking tusschen KRAYENHOFF en TARAYRE trof gelukkig doel. Reeds in den nacht van 29 op 30 Juli vervoegde zich de generaal te Amsterdam bij den minister en nam op zich, om met 's konings lijfwacht en de overige troepen naar Bergen-op-Zoom te snellen, ten einde deze vesting' onverwijld te bezetten en in een achtbaren staat van tegenweer te brengen. (*»Bijdragen«*). Beide generaals

¹⁾ »De verdediging van een klein land'', Mil. Spect. 1908, blz. 459 vgg.

hadden er voorshands van afgezien, de enkele, bij Bergen-op-Zoom en bij Willemstad beschikbare soldaten naar Zuid-Beveland te doen overgaan, en zich voorloopig er toe bepaald — zooals KRAYENHOFF aan den Koning schreef — »à faire arriver... les troupes disponibles, »pour pouvoir, si Vôtre Majesté l'ordonne, en jeter une partie en »Sud-Beveland«. Zonder meer troepen op de Zeeuwsche eilanden te wagen, bepaalde men zich dus aanvankelijk tot de bezetting van Brabant's sterke westelijke grens. Op een oogenblik genomen, dat nog niets bekend kon zijn van den smadelijken terugtocht onzer troepen van uit de eilanden, omdat de vijand noch op Walcheren, noch op Zuid-Beveland reeds voet aan wal had gezet, trekt dit m. i. zeer verstandige besluit in het bijzonder onze aandacht. In hoeverre de reeds bekend geworden beweging der vijandelijke vloot in de richting der Ooster-Schelde op het tot stand komen invloed heeft doen gelden, kan niet meer worden nagegaan.

Den 30sten Juli, enkele uren voordat de Engelschen op het Breezand voet aan wal zetten, stelden de reserves uit de beide legerkampen zich naar Bergen-op-Zoom in beweging.

De »beseining« schijnt het legerbestuur dien dag weder parten te hebben gespeeld. De tusschenposten op Goedereede en Schouwen herhaalden niet meer en het vermoeden ontwaakte, dat laatstgenoemd eiland door de Engelschen zou zijn bezet geworden. Hoewel deze laatste onderstelling zich later niet bevestigde, zoo bleef men toch den volgende dag in het onzekere over de, op 30 Juli in den namiddag volbrachte, landing. Het onaangename van die onzekerheid werd nog verhoogd, toen de Engelschen in den morgen van den 31sten Juli met 80 schepen voor het zeegat van Goeree verschenen.

Gold deze beweging wellicht een aanslag op het eiland van dien naam, dan wel op het zoo belangrijke Voorne? zoo vroeg men zich af.

De uitwerking op KRAYENHOFF was verrassend. Een ijlbode werd TARAYRE nagezonden, »ten einde UHEG., ingeval de vijand werkelijk »eenige onderneming op de Maas of meergenoemd eiland mocht »teeren daarnaar zijne verdere dispositiën kunne inrichten en speciaal »het eiland Voorne efficacius secours geven«.

Bij gevolg dreigden de naar het Zuiden op marsch zijnde reserves door de onverwachte beweging der Engelsche vloot — van eene *beoogde* demonstratie schijnt geen sprake te zijn geweest — uit haar koers te worden getrokken. Tot daden kwam het voor het zeegat niet en zoo rukte TARAYRE dan ook weldra de veste Bergen-op-Zoom, het einddoel van zijn marsch, binnen. Hoe zou echter wel het effect der demonstratie zijn geweest, bijaldien deze op 29 Juli en dan meer noordelijk, b.v. ter hoogte van Scheveningen, Katwijk of Zandvoort, ware uitgevoerd? Zou KRAYENHOFF ook dan de reserves met ijlmarschen naar het Zuiden in beweging hebben gesteld? Tien jaren te voren had hij BRUNE veroordeeld, gedurende den geheelen duur van den veldtocht in Noord-Holland, eene sterke bezetting van Zeeland te

hebben gehandhaafd. Hoe zou hij thans zelf hebben gehandeld? Die vraag beoogt geenszins het beleid van KRAYENHOFF in deze dagen te veroordeelen, doch alleen op de groote complicaties te wijzen, die bij landingspogingen door demonstraties kunnen worden teweeggebracht. Dat de minister, met het schrikbeeld van eene bedreiging der eigenlijke Hollandsche kust voor oogen, niettemin alle beschikbare troepen naar het bedreigde punt in beweging bracht, is ontegenzeggelijk eene zeer karaktervolle daad geweest. Weldra zal echter blijken, dat deze 's Konings goedkeuring niet ten volle kon verwerven. Gelukkig was het voor de leiding der operatiën aan onze zijde, dat de vijand zich ook in volgende dagen van elke demonstratie onthield, zoodat de Maarschalk DUMONCEAU, te Amsterdam het bevel voerende, dagen lang zijn eentonig klinkende berichten over de rustige rust langs de Hollandsche kust naar het hoofdkwartier kon zenden.

Van uit Bergen-op-Zoom, waar hij den 1sten Augustus vóór zijne troepen aankwam, stelde TARAYRE den minister al dadelijk gerust. »Ce qui doit rassurer un peu Vôte Exc. c'est que l'ennemi agit sur »Walcheren avec la plus grande partie de ses forces et que partout »ailleurs ses efforts doivent naturellement être faibles«. Men moest — aldus oordeelde de generaal — het eiland Goeree, als het werd aangevallen, maar ontruimen, Voorne daarentegen hardnekkig verdedigen, met behulp van inondatiën en burgerwacht en van troepen, die men bijeen zou weten te brengen. Maassluis was daarvoor een goed verenigingspunt. De rustige kalmte van den generaal doet werkelijk weldadig aan; al is het overigens volkomen begrijpelijk, dat hij als veldlegercommandant onmiddellijk optreedt tegen elke poging van den minister, om zijn strijdmacht ten deele in andere richting te leiden.

De heldere adviezen door TARAYRE gegeven, zijn doortastendheid en kalmte vestigen den indruk, dat hij uitmuntende aanvoedersgaven heeft bezeten. »Je suis flatté« — aldus schreef hij aan KRAYENHOFF — »du degré de confiance que m'accorde Sa Majesté; elle peut compter »sur mon zèle et sur mon dévouement, mais une fois qu'on m'aura »fait connaître le but qu'on veut atteindre, je supplie de ne pas m'en »voyer des ordres de détail précis parce que l'état des choses pouvant »changer à chaque instant à vôtre insue et à celle de S. M. »l'exécution des ordres reçus pourrait se trouver hors de mesure avec »les circonstances«. Dat TARAYRE aan het alles centraliseerende opperbestuur althans de vrije keuze verzoekt van de wegen, waarlangs hij het hem aangeduide doel zou kunnen bereiken, getuigt ontegenzeggelijk van eene zeer zelfstandige natuur.

Voorloopig was de generaal met zijn eigen opstelling tevreden. ¹⁾ »La ligne depuis Willemstad jusqu'aux frontières de France peut être »défendue avec les troupes que j'ai à ma disposition et le concours

¹⁾ De toestand der vesting Bergen-op-Zoom liet nog al te wenschen over. Barrières, valbruggen en palissadeeringen waren vervallen, defect of geheel verdwenen, doch het aardewerk en de grachten verkeerden in goeden toestand.

»de la marine, jusqu'à ce que l'île de Walcheren soit tombée et que l'ennemi puisse agir sur ces points avec la plus grande partie de ses forces«. Om dit zoo lang mogelijk te vertragen moest BRUCE »la pointe de l'île de Zuid-Beveland« verdedigen »même avec obstination«. Hadde de Zeeuwsche commandant dan ook van af de eerste ure onder de bevelen van TARAYRE gestaan, dan ware aan den Hollandschen Staat, en aan BRUCE in het bijzonder, schande bespaard geworden. Doch op dat oogenblik was de macht van den veldlegercommandant nog beperkt en een afzonderlijk bevel uit Amsterdam was noodig, om hem op het operatietooneel oppermachtig te maken.

De samentrekking der Hollandsche troepen verliep met eene, voor dien tijd groote snelheid. De eerste afdeelingen kwamen reeds in den loop van den 1sten Augustus in de vesting Bergen-op-Zoom aan, de laatste volgden reeds in den komenden nacht. Het eigenlijke gevaar voor overrompeling was daardoor geweken. »Heden zijn gelukkig troepen in Bergen-op-Zoom aangekomen, welke plaats de vijand, indien hij gewild had, zou hebben kunnen occupeeren«, aldus schreef de wakkere drost van het tweede kwartier in Zeeland van uit Tholen. Dat dit den vijand reeds vóór den 1sten Augustus zoo heel gemakkelijk zou zijn gevallen, zou ik den Heer ERMERINS niet hebben kunnen toegeven; wel durf ik met nadruk beweren, dat de werkzaamheid van dezen ambtenaar in het bijzonder heeft bijgedragen, aan de operatiën onzer troepen eene vaste basis te bezorgen. Hetgeen hij met rusteloozen ijver in het belang van den kondschapsdienst heeft verricht, verdient inderdaad ten volle waardeering. ERMERINS hield verbinding door zijn boodschappers met Zierikzee, met Veere, ja, zelfs met Middelburg en wist van dag tot dag te vertellen, wat daar omging. Van hun kant hadden de Engelschen echter weinig waakzaamheid ontwikkeld en het verkeer tusschen de door hen bezette eilanden weinig beperkt.

De terugkomst des Konings te Amsterdam in den morgen van den 2^{den} Augustus veroorzaakte uit den aard der zaak eenige complicatie. Wel huldigde hij ook in hoofdzaak het denkbeeld, om de beschikbare troepen bij Bergen-op-Zoom te vereenigen, doch de algeheele ontblooting van Amsterdam ging hem te ver. Reeds 26 April ¹⁾ had hij zijn voornemen geuit, om troepen bij de hoofdstad achter te laten, in het geval van samentrekking in Zeeland en in 's Konings bevelen van 31 Juli, die in den nacht, aan zijn terugkeer voorafgaande, te Amsterdam aankwamen, wordt dan ook nadrukkelijk bepaald, dat de troepen in het kamp van Overveen onder bevel van DUMONCEAU met de dekking der hoofdstad werden belast »prêt à marcher au premier ordre«. De Koning was voor zijn hoofdstad bevreesd en vervolgt dan ook: »Si la capitale pouvait être menacée d'une attaque

¹⁾ Zie Mil. Spectator 1909, blz. 583.

»dans ce moment, il faudrait au contraire concentrer les troupes à »Amsterdam«. Zoo vast was Z. M. overtuigd van zijn goed inzicht, dat hij na zijn terugkeer mondeling aan KRAYENHOFF opdroeg, den onmiddellijken terugmarsch van de troepen uit Bergen-op-Zoom naar het kamp van Overveen te gelasten, een marsch, die langs den kortsten weg te land moest worden uitgevoerd. Natuurlijk was er in de gegeven omstandigheden evenveel vóór als tegen den maatregel des Konings in te brengen, eene bijzonderheid, die tot de minder aangename ontdekking leiden moet, dat herhaling van dergelijke verschilzichten over het troepengebruik, telkens daar zal mogelijk zijn, waar meerdere autoriteiten, behalve de veldlegercommandant, zeggingsrecht erover hebben.

TARAYRE's rustige blik op de zaken schijnt men te Amsterdam wel eens te hebben gemist. De overijlde maatregelen t. o. van de ontruiming van het eiland Goedereede genomen, doen zulks vermoeden. De bevelhebber daar ter plaatse, de Brigadier MELLET, werd toch aangeschreven, om in verband met de nabijheid van eene vijandelijke scheepsmacht »dat eiland te verlaten, de batterijen, het geschut en »de affuiten te ruineeren, de munitiën, zoo zulks mogelijk is, met »zich te voeren, of naar Voorne te doen overbrengen, dezelve anders, »indien hij zoodanig transport niet mogt kunnen effectueeren, in zee »te werpen enz. enz.« Dit bevel nu bleek koren op den molen van MELLET, die reeds druk doende was, zijn geschut te vernagelen en zijne munitiën te vernielen, toen hij vernomen had, dat ook Noord-Beveland en Schouwen door de Engelschen waren bezet. »Ik verwacht, »dat ik vandaag of morgen door den vijand zal geattakkeerd worden . . . »Mijn hoop is, dat hij niet meer als zes tegen een zal verschijnen«. Toen dan ook den 2^{en} Augustus het geruststellende bericht kwam, dat de vijandelijke scheepsmacht zich van Goeree had teruggetrokken, hielp de poging des Konings het vernielingsbevel te herroepen niet veel meer. Het was reeds uitgevoerd. Te vergeefs was ook TARAYRE's kalmeerend advies. Wat hielp al die onrust? »L'ennemi »étant assez muni d'artillerie, cela ne ferait aucun changement à sa »force«. Het was vrijwel gelijk »d'abandonner une pièce en état, ou »une pièce enclouée«. Twee jonge officieren der artillerie — schreef de commandant van Voorne, Generaal VAN HELDEN in den hem eigen plechtstatigen stijl — hebben »alles wat aan en omtrent de batterijen »was, (de met zooveel kosten nog kortelings vervaardigde gloeiovens »niet uitgezonderd) met zooveel overhaasting vernield, buspulver, gegoten ijzer, enz. in zee geworpen en, daar het toch met een weinig »nadenkens en met wat minder overdreven inquiétude, aan hen had »moeten voor den geest komen, dat (naar dien het toch niet waar-schijnlijk is, dat wij nog zoo schielijk *en mesure* zullen komen, om »het eiland Goedereede of eenig ander aan volle zee gelegen punt »van den zeekant aan te vallen) die batterijen althans niet tegen ons »zouden kunnen werken. Gewoon aan een passieve gehoorzaamheid

»aan oppermachtige besluiten« vond VAN HELDEN zich wel is waar onbevoegd zich »omtrent de urgentie van het ontruimen van het »eiland te uiten; dan door den ijver, die mij voor 's Rijks belangen »bezielt, kan ik mij niet weerhouden mijn verwondering aan den dag »te leggen«.

Of Koning LODEWIJK en KRAYENHOFF die verwondering over het nutteloos, overijld stukslaan van duizenden guldens aan materieel op dat oogenblik aangenaam zal zijn geweest?

Betrekkelijk snel vormde zich een doorlopend, zij het ook aanvankelijk zwak cordon rond het door den vijand ingebroken punt. De vestingen Willemstad en Steenberg en waren van bezettingen voorzien. Het vestinkje Tholen werd door TARAYRE met troepen belegd »et je mets quelques postes d'observation dans l'île. Ce point est très »important et mérite d'être défendu«. (TARAYRE 1 Aug^s.) De generaal zag dan ook zeer te recht in, dat het eiland Tholen eene zeer goede invalspoort vormde voor landingstroepen, die op de reede van Zierikzee gereed werden gehouden.

De flottille kanonneerbooten, die onder bevel van den Luitenant-Kolonel OSSEWAARDE door de Zandkreek van uit het Veeregat naar Bergen-op-Zoom was teruggegaan¹⁾, was door den Schout-bij-nacht RUYSCH door de Eendracht noordwaarts gezonden, ter afsluiting van de op Willemstad voerende waterwegen. Deze rugwaartsche beweging der scheepsmacht paste ontegenzeggelijk zeer goed in het algemeene afsluitingsplan, zooals zich dit spontaan bij een ieder scheen te vormen. TARAYRE was er echter voorshands niet zoo mede ingenomen; BRUCE stond immers nog altijd op Zuid-Beveland en had bij zijn terugtocht de marine dringend van noode. Vandaar dan ook, dat TARAYRE zich te Amsterdam over het gemis aan samenwerking met de marine beklagde. »Il serait très important et même nécessaire que la marine »agit de concert avec les troupes à terre et qu'elle fut employée à »lier ou à appuyer nos communications«. (TARAYRE 1 Aug^s. aan KRAYENHOFF.) Nu werd wel den 2^{en} Augustus de bevelvoering op het operatietooneel beter verzekerd, werd wel aan TARAYRE het opperbevel opgedragen over alle troepen in Brabant en Zeeland, zoowel in de vestingen, als onder BRUCE's bevel aanwezig, doch bevoegdheden over de marine konden hem niet verleend.

Reeds den dag van zijn aankomst te Bergen-op-Zoom, had de generaal verbinding geopend met Antwerpen. Generaal FAUCONNET, de militaire commandant aldaar, stelde een verbindingspost te Zandvliet, TARAYRE een dergelijken post te Ossendrecht. De Fransche troepen, met de verdediging der Schelde belast, waren echter meer westwaarts geplaatst en stonden onder de bevelen van den Generaal CHAMBARLHAC, wiens hoofdkwartier te Gent was gevestigd. Van uit

¹⁾ »Voor de Zandkreek — schreef OSSEWAARDE — ontmoette ik een Engelsche brik van »16 stukken, die zich tegen mijn doortogt wilde verzetten, doch ondanks het vuur derzelve »heeft haar dit niet mogen gelukken».

Breskens meldde deze reeds den 31sten Juli telegrafisch naar Parijs, dat de vijand 5000 man op Walcheren had geland en »qu'il est sur le point d'être attaqué dans l'île de Cadzand«. Generaal ST. SUZANNE meldde voorts uit Boulogne de vaart van talrijke verdere schepen in N.-O. richting en zoo kon het niet verbazen, dat het legerbestuur te Parijs, toenmaals nog niet bekend met de omtrekkende beweging des vijands over Zuid-Beveland, Breskens en het eiland van Cadzand tot richtingspunt voor de opmarcheerende reserves bestemde. Reeds den 1stⁿ Augustus meldde de commandant der 16e militaire divisie te Rijssel, dat naar het eiland van Cadzand waren gegaan »les nombreuses gardes nationales du département du Nord et que celles déjà rassemblées depuis 4 mois à St. Omer vont partir en poste pour la même destination«. Met het algemeen bevel der Fransche troepen langs de Schelde werd belast de senator RAMPON, die 40.000 man onder zijne bevelen zou krijgen. Zijn eerste werk moest zijn, troepen binnen Vlissingen te brengen, hetgeen de Franschen dan ook in volgende dagen met wèergalooze stoutmoedigheid hebben volvoerd. »J'ai expressément recommandé au général RAMPON de s'entendre avec les généraux hollandais« — schreef wel is waar de Fransche minister den 2^{en} Augustus naar Schönbrunn en vervolgde — »j'ai en même temps appelé son attention sur la place et chantiers d'Anvers«, doch de hoofdaandacht was op de zeekust gevestigd.

Men begrijpt dan ook den verbijsterenden indruk door den val van het fort Bath op de regeering te Parijs en de Fransche militaire leiding gemaakt. Antwerpen was onmiddellijk bedreigd; de algemeene concentratie te veel westwaarts ontworpen. »Il est 5 h^s du matin. Je reçois l'inconcevable nouvelle que les Anglais ont pris le fort de Batz«, schreef de Fransche minister den 4^{en} Augustus aan den Keizer. Het dreigend gevaar, dat KRAYENHOFF en TARAYRE bij hunne nachtelijke conferentie te Amsterdam reeds hadden voorzien, stond thans aan een ieder voor oogen. Koning LODEWIJK schreef reeds den 2^{en} Augustus aan den Keizer, doch hij wist toen reeds van het voorwaarts dringen der Engelschen in Zuid-Beveland, dat CHAMBARLHAC eene fout ging begaan »et laisse Anvers trop à découvert d'un autre côté«. De noodzaak van een eenhoofdig gezag langs de Scheldeoever was in het volle licht getreden. »Je crois — aldus vervolgde hij — qu'il serait utile que V. M. désignât un de ses maréchaux pour prendre le commandement général tant des forces de terre que de mer, afin qu'il y eût plus de liaison entre leurs opérations«.

CHAMBARLHAC was onmiddellijk met alle troepen, die hij onder de hand had, naar Antwerpen afgemarcheerd, waar hij den 4^{en} Augustus aankwam. Het eerste gevaar was echter ook daar reeds bezworen. Den dag van de ontruiming van Bath was generaal CHARBONNIER met infanterie en cavalerie uit Maastricht de stad binnengerukt. Het mondelinge overleg van FAUCONNET en TARAYRE ¹⁾ op den rechter

¹⁾ Zie Mil. Spect. 1909, blz. 720.

Scheldedijk trof daarbij snel doel. »J'ai pris des mesures que j'ai jugées nécessaires pour m'opposer momentanément aux tentatives de débarquement que l'ennemi pourrait faire sur la rive droite de l'Escaut«, aldus FAUCONNET den 2^{en} Augustus. TARAYRE handelde van zijn zijde op overeenkomstige wijze en schreef: »Aussitôt que j'ai appris l'évacuation de Batz, j'ai envoyé des troupes dans les villages de Woensdrecht, Hogerheide et Ossendrecht qui font des reconnaissances tout le long de la côte«. Door beleidvol overleg was hier de samenwerking van twee onafhankelijke legermachten tot stand gebracht. Doch twee factoren werkten hiertoe krachtig mede. Eerstens, dat de leidende aanvoerders beiden Fransche generaals waren en in de tweede plaats, dat over de keuze der verdedigingslijn in den, door de natuur reeds zoo sterken, westelijken rand van Brabant nauwelijks meeningsverschil kon zijn.

Sterk was de macht nog niet, die onzerzijds saamgetrokken was, doch van af den 1sten en 2^{en} Augustus waren Bergen-op-Zoom en Antwerpen tegen handslag verzekerd en konden de bastions vormen, waartusschen de courtine weldra door sterkere troepen zou worden bezet. Rooskleurig zag TARAYRE den toestand in den loop van den 2^{en} Augustus natuurlijk niet in. »Nous devons nous attendre au premier jour à apprendre que l'ennemi a débarqué du côté de Zandvliet.... le général FAUCONNET a peu de moyens pour s'opposer au progrès de l'ennemi«. Wegcijferen liet TARAYRE zich echter niet. »Si l'ennemi débarque sur le territoire hollandais, je prévient V. E. que je l'attaque avec toutes les forces dont je pourrai disposer sans compromettre le sort de la place de Bergen-op-Zoom«. De geest onder de Hollandsche troepen was uitmuntend en hij stond er voor in, dat het gevecht eervol zou zijn »quel qu'en soit le résultat«, zoo schreef hij enkele dagen later. Het doet werkelijk goed, om zoo met de bewijsstukken in de hand, ook met lof te mogen gewagen van de energie, door onze troepen in die dagen ten toon gespreid.

In den avond van den 5^{en} Augustus marcheerde de hoofdmacht van CHAMBARLHAC's troepen bij Putten naast de Hollandsche op en kon de eerste troepenconcentratie als volbracht worden beschouwd. Wel schreef Koning LODEWIJK dien dag nog »de la faiblesse et de la nullité des moyens employés pour défendre l'Escaut«, doch hij had daarbij meer het oog op den toestand der versterkingen en versperringen, die de opvaart tot Antwerpen moesten belemmeren. Zoolang echter Vlissingen stand hield en dus aan een opvaren van eene sterke vloot niet kon worden gedacht, lagen deze weermiddelen in 2e linie. Inderdaad was de doorvaart tusschen de batterijen van Vlissingen en Breskens eene zware taak, gelet op de vervaarlijke wijze, waarop van Fransche zijde met gloeiende kogels er op los geschoten werd. »Vallen de Engelschen mijne batterijen aan — zoo schreef de Fransche Generaal ROUSSEAU uit Breskens — dan heb ik l'espérance la plus fondée que cette entreprise tournerait directement à sa honte.«

Gewoonlijk cijfert men deze moeilijkheid voor den Engelschen vlootvoogd weg en vervalt tot de algemeenheid, dat van de zijde des aanvallers weinig energie ontwikkeld is en dat ongetwijfeld bij wat meer doorzettingskracht het doel der expeditie zou zijn bereikt geworden. Langs welken weg dit dan had moeten geschieden, is echter niet zoo heel eenvoudig uit te maken. De aanval over Zuid-Beveland was niet anders dan een nevenaantal, beoogende de bezetting van den zuidelijken wal van het eiland. Hij was niet uitgevoerd, dan na groote hinderpalen te hebben overwonnen. Op de reë van Zierikzee was men één dag door slecht weder opgehouden, de overvaart van daar naar Wemeldingen in kleine vaartuigen was zeer tijdroovend gebleken en het geheele ontschepen der divisie HOPE op Z.-Beveland was eerst den dag na het aan land gaan volbracht. Niemand was dan ook wellicht meer verbaasd, dan de Engelschen zelf; over de wijze, waarop onzerzijds het fort Bath in den steek was gelaten. Dezen nevenaantal in een hoofdaantal te veranderen, was dus maar niet zoo voetstoots uitvoerbaar, terwijl van het oogenblik, dat Bergen-op-Zoom en Antwerpen van troepen waren voorzien, t. w. in den loop van den 1sten en den 2^{en} Augustus, verder doordringen een zeer gevaarlijken toestand voor het landingsleger had teweeggebracht. De anonieme schrijver van »A short narrative of the late campaign«, (1810), komt dan ook, na een uitgewerkt operatieplan, waarbij alle kansen in den gunstigsten zin waren gerekend, tot de slotsom, dat het was »possible, though barely possible«, Antwerpen te bezetten. Doch — vervolgt hij — »the delay of a few days would have produced our irretrievable ruin«.

Niet te ontkennen valt echter, al moge bij rustige overweging de beweging ook weinig gevaarlijk schijnen, dat de indruk van het snel verschijnen der Engelschen voor het Kreekrak verbijsterend is geweest. Het gevaar moest wel worden overschat, omdat men zich geheel verrast, bijkans overrompeld gevoelde.

Ook hier in Holland werkte de daad van BRUCE even verbijsterend, als over de grenzen. De order aan de troepen uit het kamp van Overveen, om onmiddellijk daarheen terug te keeren, werd per expresse herroepen. Alle gevaar, dat andere deelen van het Rijk bedreigde, trad in belang terug voor het gevaar in het Zuiden. Het geheele 3° regiment infanterie, dat te Helder was achtergebleven, moest op staanden voet met versnelde middelen van vervoer naar Brabant worden vervoerd.

Adelborsten, grenadiers en kurassiers van 's Konings lijfwacht, nog te Amsterdam verbleven, onbereden huzaren en andere strijdbare manschappen uit de depots werden naar het Zuiden in beweging gesteld. Maarschalk DUMONCEAU bleef te Amsterdam met geen andere troepen onder zijne bevelen, dan de jeugdige vélites, de burgerwacht en het korps israëlieten »in den Haag gerassembleerd wordende«. Te Helder bleef slechts de artilleriebezetting achter. »Behalve het zwakke bataljon in Oost-Friesland, heb ik mijn geheele koninkrijk ontbloot,

»om Antwerpen te kunnen dekken«, schreef LODEWIJK den 5^{en} Augustus aan zijn broeder. »J'ai dégarni le Helder et Amsterdam sans hésiter, après le malheur qui m'est arrivé. Je dois tout sacrifier pour réparer ce malheureux événement.... Peut-être l'ennemi va-t-il brûler le Helder; mais ce n'est rien si Anvers peut être sauvé«. Zoo moest KRAYENHOFF last geven, dat de divisie, die onmiddellijk uit Duitschland was teruggeroepen, doch die aanvankelijk Amsterdam als marschdoel had ontvangen, zich op Breda zou richten »ten ware deze dispositie door een naderen last des Konings mocht worden veranderd«. Het verdere verloop der oorlogshandelingen zal doen zien, dat deze toevoeging geen overbodige was. Voor het oogenblik was echter aller aandacht op den rechter Schelde-oever gericht.

Sedert zijn de tijden geheel veranderd; eene herhaling van een Engelschen aanval op den Scheldemond schijnt, uit staatkundig oogpunt bezien, ondenkbaar en, militair beschouwd, onuitvoerbaar toe; doch niettemin schijnt het uiterst leerzaam, de uitwerking van geheel onvoorziene aanslagen des vijands, als dezen op Zuid-Beveland en Bath, eens met het officieele bewijsmateriaal in de hand na te speuren. Het kan ons aansporen alle mogelijkheden op het gebied der landsverdediging, met voorbijzien van het meer of minder waarschijnlijke soms, tot een onderwerp van diepgaande studie te maken. »Un homme averti, en vaut deux«.

(Wordt vervolgd.)

Het uniformvraagstuk van het N.-I. Leger.

Eene lijdensgeschiedenis.

In de tropen is eene praktische, luchtige kleeding een levensbelang.

In het I. M. T. en in N.-I. dagbladen heeft al sedert jaren eene onafgebroken reeks van officieren in verschillenden toonaard een klaagen jammerzang aangeheven over de uniform van het N.-I. leger, wel een bewijs, dat het kleeding-vraagstuk in de tropen van meer gewicht is dan hier in Nederland. En niet zonder reden, want men voelt het dagelijks aan den lijve, wanneer men met Westersche kleedij beschutting zoekt tegen de verzengende, tropische zonnestrallen. De heftige campagne, eenige jaren geleden gevoerd tegen eene bepaling der schouwburgdirectie te Batavia, dat burgers niet in 't wit dezen kunsttempel mochten betreden, in tegenstelling met officieren in witte uniform, is volkomen begrijpelijk . . . voor iemand, die het oostersche zonnetje uit eigen aanschouwing heeft leeren kennen.

Inlanders en Chineezzen heb ik vaak benijd om hun luchtig pakje en deze menschen zijn reeds van kindsbeen af aan het warme klimaat gewend. Wij echter hebben Kromo (den Inlandschen fuselier) eene kleeding gegeven, die zelfs voor hem te warm en in zijn oog leelijk is. In het I. M. T. van 1899 schreef »Troepenofficier« reeds:

»de kleeding moet zooveel mogelijk met de nationale kleeding overeenkomen, opdat de inlander zich er dadelijk volkomen in thuis voelt, zich bewust is, dat hij ook als soldaat inlander en Mohammedaan blijft, opdat het idee van zich verkocht te hebben, eindelijk verdwijnt en er eene bepaalde plaats voor hem open komt in de maatschappij, waaruit hij voort komt en waarin hij terugkeert«.

In verband hiermee komt »Troepenofficier« tot het volgende voorstel:

1. *Klein tenue*: Hoofddoek, hemd, lange pantalon, daarover heen een sarong, gedragen volgens landsgewoonte.
2. *Corvee-tenu*: Als boven, alleen eene korte, in plaats van eene lange pantalon en de sarong zeer kort gedragen.
3. *Tenu onder de wapens*: Als boven, doch thans ook schoenen en slobkousen, spreij, veldflesch en 40 patronen.
4. *Groot tenue*: Als klein tenue, doch over het hemd wordt een kort, open buis gedragen.

Naar onze meening zou het echter eene groote fout zijn om Inlanders onder de wapens eene andere tenue te geven dan Europeanen; wij moeten het een eventueelen tegenstander niet zoo gemakkelijk

mogelijk maken om er achter te komen, wat voor soort troepen hij tegenover zich heeft. Daarom stellen wij eene zelfde veld-tenuë voor het geheele leger voor; alleen de garnizoens-uniform (wandel-tenuë) behoort rekening te houden met de nationale kleederdracht. »MAVORS« schreef in het zelfde jaar: »werkelijk onze Inlandsche soldaten verdienen niettegenstaande hunne vele gebreken een beter lot dan gedwongen te zijn tot spot van blank en bruin rond te dwalen. Waarom niet de nationale kleederdracht behouden bij de vaststelling van eene uniform voor inlanders?»

Het is te hopen, dat eindelijk eens in deze richting iets gedaan wordt en dat dan ook het oordeel gevraagd moge worden van eenige beschaafde Javanen.

Ikzelf schreef een 6-tal jaren geleden in het I. M. T. naar aanleiding mijner ervaring te velde: »de kleeding zelf bleek uiterst onpractisch. De wijze, waarop de menschen hunne attila's veranderen in Atjehjassen, getuigt wel van hun practischen blik, maar de afwerking is alles behalve fraai. De meesten schaften zich blauw katoenen uniformen aan, die het groote voordeel hebben van spoedig in de zon te drogen. In Holland bezitten de officieren eene handige veldmuts, voor Indië schijnt zulks minder noodig; daarom liepen vele officieren in het bivak met een fietspetje rond, want de helmhoed is te zwaar, de uniformpet na eenige dagen geheel bedorven«.

Sedert hebben wij in Indië ook de bepaling gekregen, dat de Nederlandsche veldmuts door de Indische officieren te velde kan gedragen worden. Men nam dat model maar klakkeloos over, vergetende, dat de bestaande veldmuts h. t. l. practisch is, omdat de zon haast nooit schijnt, maar in Indië is het ontbreken van eene oogbescherming hoogst hinderlijk. Ik zag in Indië van die bepaling dan ook zeer zelden gebruik maken. Had men het oordeel van te velde zijnde officieren gevraagd, zeer zeker zou men tot een practischer model gekomen zijn.

Zelden zag ik een vreemdsoortiger mengselmoes van uniformen dan gedurende den tijd, dat ik te velde was: officieren in khaki, met blauwe of groene jassen, fietspetten, stroo- en zwarte hoeden, soldaten met stroohoeden of helmhoeden zonder garnituren, achterste voren op, met witte, blauwe of serge broeken, attila's en Atjehjassen zonder knopen en uitmonstering, enz., enz., te veel om op te noemen. Daar wreekte zich het verzuim, dat men geene afzonderlijke, practische veldtenuë had vastgesteld. Sedert is men daaraan na lang tobben te gemoet gekomen.

In 1894 werd het Indische leger — na jarenlange schrijverij — aangekleed met attila's, voor officieren van laken, voor de minderen van serge. Toen deze uniform op den duur onhoudbaar bleek voor den zwaren dienst te velde, is door den drang van het leger zelf eene afzonderlijke veldtenuë aangenomen, n.l. Atjehjas van serge of blauw katoen met blauw katoenen pantalon en voor de officieren een bamboehoed (Boerenmodel), in plaats van den helmhoed en een klewang

voor de blanke sabel. Ook is het eindelijk gelukt voor de Inlanders bruikbare bruine zeildoeksche rijgschoenen te construeeren, die echter in het garnizoen alleen op een geneeskundig certificaat worden verstrekt (wie verlost ons van de bloote voeten!).

Ook de attila zelf onderging eenige jaren geleden verandering, doordat een gedeelte van het overtollige treswerk kwam te vervallen, niet te gelijk, maar in twee gedeelten. Eveneens werd de Indische képi vervangen door eene pet van Hollandsch model, maar met eene rechte klep, terwijl juist eene schuine — zooals h. t. l. gebruikelijk — voor Indië bijzonder doelmatig zou zijn geweest.

In het zelfde jaar 1894 kregen *alleen* de officieren eene *witte* uniform, die buitengewoon goed voldeed en langzamerhand — dank zij eene krachtige actie van het officierskorps — overal op visites, recepties en bij meldingen de zwarte uniform verving.

Men had bij de witte uniform ook een witten helmhoed ingevoerd, die echter steeds met puntversiering en sieraadsband moest gedragen worden, waardoor het ding zoo zwaar werd, dat niemand het droeg.

Jaren lang hebben wij bij de witte uniform zwarte schoenen moeten aantrekken, terwijl juist bruine of witte daarbij zoo goed stonden en meer practisch waren. Ook hieraan is sedert kort te gemoet gekomen.

Waren de hoofdofficieren in witte uniform vroeger alleen kenbaar aan sterren op de mouw (wapen-distinctieven heeft de witte uniform niet), sedert 1905 veranderde dit en kregen de hoofdofficieren gouden of zilveren passanten op de witte attila, waardoor aan onaangename vergissingen een eind werd gemaakt. Ook is het nu toegestaan, dat de officieren in 't wit eene uniformpet van gelijke kleur dragen.

Met vallen en opstaan waren dus de Indische officieren eindelijk in het bezit geraakt van eene practische, witte uniform en zóó viel deze kleeding in den smaak, dat men langzamerhand weinig officieren meer in politiek zag loopen (in Indië is buiten dienst steeds burgerkleeding veroorloofd en wordt nooit — behalve in dienst — eene sabel gedragen, tenzij bij officieele gelegenheden).

Groot was daarom de ontsteltenis (= den bekenden donderslag bij een helderen hemel), toen het K. B. van 5 Sept. 1908 in Indië aan het leger geopenbaard werd, waarbij de witte uniform werd vervangen door eene nieuwe, zoogenaamde eenvoudige, witte jas met schouderbedekkingen van marine-model, waarop alleen de rangdistinctieven zijn aangebracht. In het I. M. T. N°. 12 van 1908 wordt onder het hoofd: »De uniformwijziging« ernstig bezwaar gemaakt tegen deze ongewenschte en ongevraagde nieuwigheid. Daar de nieuwe, witte uniform ook mag gedragen worden door adjudanten-onderofficier, worden deze, in het wit gekleed, dikwijls aangezien voor officieren.

In genoemde aflevering van het I. M. T. stelde een inzender voor om zelf het wapenonderscheid aan te geven door gebruik te maken van de bepaling, dat vorm en aantal zakken naar keuze van den drager zijn, b.v. inf^{ie}. 4 zakken met eene plooi; cav^{ie}. 4 zakken zonder

plooi; art^{ie}. 3 zakken met eene plooi, genie 3 zakken zonder plooi, enz. (Een grappenmaker deed later het idee aan de hand om een vulpenhouder in één der zakken als wapendistinctief voor de administratie te laten fungeeren.) De Redactie van het I. M. T. ging met dat voorstel niet mede, wij schrijven hier enkele gedeelten uit de redactioneele aantekening af en maken die woorden gaarne tot de onze: »Langzamerhand zal het recht van medezeggingschap in onze militaire kleeding, speciaal in die, waarin we in de burgermaatschappij verschijnen moeten, dus de buitendienstkleeding, erkend moeten worden. De uniformwijziging is, wat betreft de witte kleeding, niet met algeheele instemming begroet en de Regeering heeft, zonder acht te slaan op de wenschen van het officierskorps, met één enkele pennestreek het de eenige kleeding ontnomen, waarmede het netjes voor den dag kwam, en waarin het stond boven de witte kleeding van andere koloniale legers en nu de officieren, die hunne vormen in acht wenschen te nemen ten opzichte van de maatschappij, doemt om weer meer zwart te dragen of zich van passende burgerkleeding te bedienen.

Moge in de toekomst bij nieuwe voorstellen tot wijziging de meening van het officierskorps ook eens geraadpleegd worden, zooals dit bij de Koninkl. Marine gebruikelijk is; dan wel door eene *prijsvraag* aller medewerking ingeroepen.«

In de aflevering N°. 1 van den loopenden jaargang I. M. T. komt een open brief aan Z. E. den Commandant van het Leger voor, waarin een Indisch officier, zich noemend »VOX POPULI« verschillende grieven tegen de nieuwe, witte jas opsomt en een krachtig en juist pleidooi levert voor het behoud der oude, en waarin tevens uiting wordt gegeven aan een gevoel van algemeene teleurstelling, onder het officierskorps verwekt. Hij richt daarin het verzoek tot den legercommandant om de meening van het officierskorps over het nieuwe kleedingstuk in te winnen. De Redactie stelde onder dit verzoekschrift eene kantteekening, waaruit blijkt, hoe het Indische leger aan het nieuwe kleedingstuk is gekomen. Tijdens het gouverneurschap van Minister IDENBURG over Suriname, stelde Z. E. voor de bewakings-troepen aldaar de eenvoudige, witte jas in. Dit z.g. »toetoeptasje« nu werd door Z. E. ook voorgesteld aan het Indische legerbestuur, dat het wel wilde invoeren, maar facultatief b.v. alleen voor bureau- en soepdiensten, maar de Regeering wenschte alleen de Suriname-jas en aldus geschiedde.

In de aflevering N°. 12 van 1908, schrijft een subaltern officier onder het hoofd: »De nieuwe, witte uniform en onze financiën« heftige en bittere woorden over de invoering van eene niet gewenschte witte uniform en den korten termijn (tot 1 Jan. 1910), toegestaan om de oude kleeding af te dragen. Ziehier eene kleine aanhaling: »wij mogen »H. M. onze beminde Koningin van de teekening van dit besluit geen »verwijt maken; wij kunnen van Háár, die zooveel onderhanden heeft, »niet vergen, dat zij in zulke details zou afdalen. Maar wèl hebben

»wij het recht Hare adviseurs, Hare technische adviseurs, die betaald worden met een deel van de mede door ons opgebrachte belastingpenningen, het verwijt voor de voeten te werpen, dat zij onze belangen geheel verwaarloosd hebben. Nogmaals, wat beoogt de regering hiermede? Wil zij ons met alle geweld drijven in de armen eener vakorganisatie!«

Door het legerbestuur werd later van de Regeering toestemming verkregen om de oud-model witte uniform tot 1 Jan. 1912 te mogen afdragen.

Hiermede is echter alle onbillijkheid nog niet weggenomen, want de leerlingen der H.K.S. b.v., die in 1907 of 1908 naar Nederland vertrokken, zijn met den nieuwen termijn weinig of heelemaal niet gebaat. Wat zou er tegen zijn om aan offⁿ, die in Nederland vertoefd hebben, toestemming te verleenen hunne oude, witte uniformen af te dragen, zonder eenige beperking? Door dergelijke, zoo voor de hand liggende tegemoetkomingen zou veel ontevredenheid voorkomen worden.

Het vereischt eenige zelfbeheersching om bij het bespreken van het uniformvraagstuk van het N.-I. Leger niet in een bitteren toon te vervallen. Zelden zag men een leger zoo voor proefkonijn fungeeren, als het Indische met betrekking tot zijne kleeding.

In April 1909 kwam de laatste uniform-wijziging af: voor officieren werd de attila veranderd in eene soort huzarenjas, n.l. doffe knopen, zes tressen, waarbij in marsch- of groot tenue een bandsjerp en fourragères, voor alle Wapens en diensten

De minderen kregen de oud-model officiers-attila en aan de niet-gegradueerden werd toegestaan eene pet te dragen, waardoor het belachelijke Schotsche mutsje eindelijk iets van zijn glorie begint te verliezen; wanneer zal het ding in een antiquiteiten-museum opgeborgen worden?

Ook de foei-leelijke grijze kapotjas heeft het veld geruimd en is vervangen door eene soort mantel van blauwe stof. Allerwegen haast werd de laatste wijziging, als een stap in de goede richting, met blijdschap ontvangen. Onbegrijpelijk genoeg heeft men echter nog niet kunnen besluiten tot het afschaffen van den helmhoed.

In de aflevering N°. 6 van I. M. T. 1909 komt een artikel voor van »MADJOE« over uniformen, waarin hij voorstelt, om, indien de Regeering er eens weder toe mocht besluiten om de uniform te wijzigen, alsdan eene commissie te benoemen van 4 officieren van de wapens, waaraan toegevoegd een administratie-officier en een M^r. kleermaker (voorzeker nog zoo'n kwaad idee niet!), terwijl hij zijn schrijven besluit met de vraag, of het I. M. T. niets voelt voor het uitschrijven van eene prijsvraag. De Redactie vond, dat dit laatste meer lag op den weg van het legerbestuur, m. i. een volkomen juist standpunt. In afl. 7 van den loopenden jaargang schrijft »VOX POPULI« onder het opschrift: »Een krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd«, dat de nieuwe uniform niet voldoende markeert tusschen

officieren en onderofficieren, waarom hij ze wil afschaffen voor de eersten en laten behouden door de laatsten. »Geen Minister toch zal zich op den duur tegen den algemeenen wensch van het Leger verzetten, wanneer daarvoor geene ernstige redenen bestaan.« Dien algemeenen wensch van het officierskorps nu, wenscht hij te leeren kennen door eene soort referendum, dat dan het I. M. T. zou moeten uitschrijven. De Redactie voelde veel voor dit denkbeeld en in de afl. N°. 9 is dan ook hieraan gevolg gegeven. Zeer zeker een teeken des tijds, dat een officierskorps zich niet langer wenscht neer te leggen bij den bestaanden toestand, dat bij het vaststellen van nieuwe uniformen aan belanghebbenden geen stem in het kapittel wordt toegekend.

De Regeering had zoo iets kunnen voorzien en geldt niet nog altijd »gouverner, c'est prévoir«? Met vertrouwen zien wij den uitslag der stemming te gemoet; moge de meening van het officierskorps ten opzichte van zijne uniform duidelijk hieruit aan het licht komen en eene aanleiding zijn voor de Regeering om in het vervolg ook eens rekening te houden met de wenschen van de belanghebbenden zelf.

Het valt niet te ontkennen, dat wij nu eene sierlijke kleedij hebben gekregen, *maar* eene kleedij, wel geschikt voor dat deel van het Indische leger, dat zich in *Holland*, maar niet voor dat, hetwelk zich in de *tropen* bevindt. Het wil mij toeschijnen, dat degenen, die na een verblijf in de tropen weder eenigen tijd in Holland zijn, vergeten, hoe in Indië bijna altijd de zon brandt en met eene kracht, waarvan men zich hier geene voorstelling meer kan maken. Had men toch wèl een juist idee van het tropische zonnetje, men zou in de eerste plaats dien onpractischen helmhoed afgeschaft, en ook voor de minderen eene luchtige kleeding bedacht hebben. In het I. M. T. van 1899 trof ik de volgende gedichtjes aan, gesproken uit de dichtader van een Indisch korporaal :

De helmhoed.

De piek, die staat er boven op,

Gelijk een steile torentop.

Een zon in 't midden, twee leeuwen op zij,

Hoe komen die hooge heeren er bij?

De uniform.

En iemand, die je niet goed kent,

Die denkt, als dat je van Blanus bent.

Om nu niet het verwijt te loopen alleen afbrekende critiek te hebben geleverd, zal ik hier in het kort beschrijven, hoe ik mij eene practische oplossing van het uniformvraagstuk denk, daarbij zooveel van het bestaande overnemende, als maar eenigszins mogelijk :

A. VOOR OFFICIEREN EN MINDEREN IN EUROPA.

De zelfde uniform als nu met de volgende wijzigingen :

1. Afschaffing van den helmhoed; voor groot tenue eene pluim op de pet als h. t. l.

2. Voor art^{ie}. den fluweelen kraag.
3. Voor intendanten de staf- en voor adjudanten van generaals de adjudantskrul.
4. Pet met schuine klep.
5. Afschaffing van het Schotsche mutsje voor de minderen; eene pet is voldoende.

B. VOOR OFFICIEREN EN MINDEREN IN DE TROPEN.

a. Garnizoensuniform (wandeltenuue en binnendiensten):

1. Voor officieren: de zelfde als A. in 't wit (dus in groot tenue met fouragères) en voor bureau- en magazijnsdienst de eenvoudige jas in 't wit met liggenden kraag.
2. Voor Europeesche onderofficieren: de eenvoudige, witte jas en witte pantalon met bestaande distinctieven (niet in groot tenue); eerste uitrusting 3 stuks per man.
3. Voor Europeesche korporaals en manschappen: de Atjehjas en pantalon, beide van blauw katoen (niet in groot tenue).
Voor 1, 2 en 3 een eenvoudig distinctief voor het aanduiden der verschillende wapens en diensten.
4. Voor de Inlanders: eene uniform, die rekening houdt met de nationale kleederdracht (zie voorstel »Troepenofficier«).

b. Veldtenue voor het geheele leger:

1. Een hoed (Boerenmodel) van Tangerangesch stroo.
2. Atjehjas van dun serge of blauw katoen met liggenden kraag, waarvan voor eerste uitrusting 4 stuks per man, n.l. 2 van katoen en 2 van serge; de korpscommandant kan dan aangeven, welke jas gedragen moet worden in verband met jaargetijde en klimaat.
3. Lange, blauw katoenen broek.
4. Bruine puttees.
5. Bruine, zeildoeksche schoenen.
6. Veldmuts met klep.

In groot tenue wordt de serge jas met vangsnieren gedragen en ter onderscheiding der Wapens een eenvoudig distinctief (als bij a).

Ziehier in het kort een schema, hoe ik mij eene goede oplossing van het uniformvraagstuk voorstel.

Ik vlei me volstrekt niet met de meening eene »Patent-Lösung« geleverd te hebben, zou zulks ook niet kunnen, daar mijne reeds 2-jarige afwezigheid uit Indië daarvoor een beletsel zou zijn. Het is toch mijne innige overtuiging, dat degenen, die reeds eenigen tijd Indië verlaten hebben, zich niet meer kunnen indenken, hoe verzen-gend het Indische zonnetje hun op den schedel heeft gebrand.

Ook het rimboe-leven — wij mogen het korter of langer hebben medegemaakt — kunnen wij ons niet meer met zijn kleeding- en schoeisel-verwoestende eigenschappen voor den geest halen, zooals het in de werkelijkheid was.

De financiële gevolgen van mijne oplossing zal ik buiten be-

schouwing laten, omdat mij de tijd ontbreekt een en ander uit te zoeken. A priori kan reeds gezegd worden, dat ze het gouvernement meer geld zal kosten. Wil men echter tot iets goeds komen, dan zal er dieper in den zak getast moeten worden; een koloniaal leger is nu eenmaal eene dure instelling. Alle waar naar haar geld en goede waar is in Indië duur. Wie met minder volstaan wil, zal het spoedig aan de kwaliteit kunnen merken.

Eene doelmatige uniform voor het Indische leger zal alleen dan verkregen worden, wanneer men het advies inwint van hen, die eene ondoelmatige kleeding dagelijks aan den lijve voelen. Ik zou daarom willen voorstellen om eene *prijsvraag* uit te schrijven voor officieren en het advies in te winnen van de besturen der vereenigingen van onderofficieren en soldaten, welke toch eene wettelijke sanctie verworven hebben en verder van eenige ontwikkelde Javanen.

Het uniform-vraagstuk is in Indië eene brandende quaestie, daar in de tropen het humeur lijdt onder eene onpractische kleeding.

We hebben in het kort een overzicht willen geven van eene lijdensgeschiedenis, die het Indische leger als patient heeft doorgemaakt en nog doormaakt. De kwaal is niet van organischen aard en is met eenvoudige geneesmiddelen te verhelpen, mits de diagnose juist wordt gesteld. Maar zoolang de dokter alles alleen wil opknappen en den patient geen gelegenheid wordt gegeven aan het herstel der kwaal mede te werken, zoolang zal het sukkelen blijven, want met lapmiddelen komt men er niet. Voor tropische ziekten dient men in de eerste plaats Indische specialiteiten te raadplegen.

's Gravenhage, 1909.

J. C. A. BANNINK,
1ste Luitnt. Inf. O.-I. L.

Cavalerie.

ONDERSTELLING No. I.

OVERZICHTSKAART: Topographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden. Schaal 1:200.000, 2e en 3e blad.

STAFKAART, BLADEN: Arnhem, Vierlingsbeek, 's Hertogenbosch en Eindhoven. 1:50.000.

Onderwerp: OPHELDERINGSDETACHEMENT.

Algemeene Oorlogstoestand.

De grens tusschen twee staten wordt gevormd door den kunstweg *Oss—Heesch—Uden—Boekel—Gemert*.

De Oostpartij concentreert zich te *Nijmegen*.

Van de Westpartij, welke zich in Westelijk Brabant heeft geconcentreerd, is op 15 Juni 1909 eene divisie te Oirschot en omgeving aangekomen (Nederlandsche samenstelling).

Bijzondere Oorlogstoestand. (West).

De commandant der Westpartij besluit aanvallend op te treden en verstrekt den Div.-C^t. te *Oirschot* den last, zich in het bezit te stellen van het Maasvak van en met de spoorbrug bij *Ravestein* tot en met die bij *Mook*.

Den 15^{en} Juni ten 7 uur n.m. geeft de D.C. aan een naar *Best* vooruit geschoven detachement onder bevel van den Kolonel der cavalerie B., bestaande uit: 4 R.H., ¹⁾

1 — K. R. A.,

1 sectie bereden mitrailleurs en

2 sectiën van de 4^e compagnie wielrijders,

de navolgende opdracht:

1. Begeef U op den 16^{en} Juni vroegtijdig met het detachement onder Uwe bevelen naar de *Zuid-Willemsvaart* en neem de overgangen dier vaart bij *Veghel* in bezit. Verken Maasvak *Ravestein—Mook*.

2. Bericht mij of uit *Nijmegen* troepenverplaatsingen naar de Maas geschieden en stel sterkte en wapensoort dier troepen vast.

Gevraagd. Maatregelen van Kolonel B.

N.B. De D.C. is voornemens op den 16^{en} Juni ten 6 uur v.m. over *Best—St. Oedenrode—Veghel* naar *Uden* te marscheeren, aldaar

¹⁾ Bij de divisie moeten 2 pelotons van 1 — 4 R.H. achterblijven.

kwartieren te betrekken en in den nacht van den 16^{en} of in den vroegen morgen van den 17^{en} Juni naar de Maas op te rukken. Den 15^{en} Juni ten 7 uur n.m. heeft hij den detachements-c^f. uit Best ontboden en hem onder geheimhouding omtrent zijne voornemens, ingelicht.

Maatregelen van den detachements-commandant te Best.

1. Vooruitzenden van een ophelderings-eskadron met opdracht, de Maas over te gaan, naar het bedekte terrein ten Zuiden van Nijmegen op te rukken en troepenverplaatsingen uit die stad in Z. of Z.W. richting vast te stellen; sterkte en wapensoort dier troepen te vermelden.

2. Een detachement sterk 3, 4 — 4 R. H. ¹⁾, 1 — K. R. A. en 1 sectie bereden mitrailleurs rukt op naar den rand van het bedekte terrein ten N. O. van Uden, ten einde van daar een eventueelen opmarsch des vijands van Nijmegen naar en over het Maasvak Ravestein-Mook en eene eventueele bezetting van dit vak vast te stellen, voorts 's vijands pogingen ter verkenning in richting Veghel te beletten.

3. De N. O. rand van Veghel wordt door 2 sectiën wielrijders, de Mestbrug en de spoorwegbrug bij Pl. 17 over De A ten Z. O. en N. W. van Veghel worden door afgezeten pelotons bezet.

Beschouwingen.

In de eerste plaats zal het optreden van het ophelderings-eskadron worden gevolgd; wellicht bestaat daarna gelegenheid, de maatregelen ad 2 en 3 uit te werken.

Bij deze applicatorische studie stel ik mij tot taak: het scheppen van gevechtsmomenten, uitlokken van besluiten bij onder-commandanten, bespreken van details van uitvoering, welke uit de bevelen of besluiten volgen en den tactischen cavaleriedienst betreffen.

Ik zal hierbij gelegenheid vinden, eenige voor den dienst der cavalerie zeer belangrijke §§ van het Nederlandsche Velddienst-voorschrift (V.V.) te bespreken en deze met enkele analoge punten (P.) der Nieuwe Deutsche Felddienst-Ordnung (F.-O.) te vergelijken.

Door deze besprekingen te volgen, zal men, aan het einde daarvan gekomen, bemerken, hoe men nog eens — als het ware door aanschouwelijk onderricht — een zeer gewichtig deel van ons Velddienst-voorschrift heeft doorgewerkt.

Het Ophelderings-eskadron.

Is in het kader dezer opdracht ruimte voor de *opheldering* of slechts aanleiding tot het uitzenden van een *verkennings*-detachement? In verband met den afstand, de belangrijke terreinhindernis, welke het eskadron van zijn object scheidt en de weinige gegevens betreffende

¹⁾ 2 pelotons van 1 — 4 R. H. voor onmiddellijke beveiliging, verbinding, enz. bij de divisie 2 pelotons van 1 — 4 R. H. bij de bruggen Z. O. en N. W. van Veghel, 2 — 4 R. H. ophelderings-eskadron.

den vijand, meenen wij met opheldering te doen te hebben, onder opmerking, dat opheldering en verkenning dikwerf ineenvloeien. (Zie ook F.-O., P. 131, al. 2.)

Reeds dadelijk de aandacht op § 162 V.V. vestigende, raadplegen wij dus § 138 V.V. en stellen de instructie voor den comm^t. van het ophelderingsdetachment vast.

Deze luidt, als volgt:

Aan C^t. 2 — 4 R. H.

Best, 15 Juni 9 uur n. m.

1. De vijand concentreert te Nijmegen.
2. Overschrijd de Maas, ruk op naar het bedekte terrein ten Zuiden van Nijmegen en stel vast, of de vijand uit die stad troepen in de richting van de Maas verplaatst; sterkte en wapensoort dezer afdeelingen en zoo mogelijk van de troepenverzameling bij Nijmegen te melden.
3. Hedenavond melden zich bij U 1 sergeant en 6 man wielrijders, deze worden door U aan den zuidelijken Maasoever als relaispost achtergelaten, ten einde Uwe berichten aan mij naar Pl. 13 op den kunstweg Uden-Zeeland door te zenden.

Kolonel C^t. 4 R. H.

De detachements-comm^t. heeft bij deze instructie rekening gehouden met § 161, alinea 2, V.V. Het is thans aan den comm^t. van het oph^g.-det^t. om, zich gedragende naar § 153, alinea's 1 en 2, V.V. aan zijne opdracht te voldoen.

Is het volgens de 4^e alinea van deze § voordeelig in sommige gevallen eenige cavaleristen of wielrijders aan infanterie-verkenningsdetachementen toe te voegen, hier doet zich de noodzakelijkheid gevoelen, aan de cavalerie eenige wielrijders mede te geven. (Zie ook § 157, al. 2, V.V.)

In dit verband bestaat alle aanleiding, om eens met de F.-O. kennis te maken door vergelijking van § 153, V.V. met het overeenkomstige P. 134 F.-O.

Omtrent de reden van bestaan van het ophelderings-(verkennings-) detachment geven beide voorschriften eene vrijwel overeenstemmende verklaring: Steun en reservoir van de patrouilles, verder wat het V.V. niet zegt, verzamelplaats der berichten, welke alvorens te worden doorgezonden, eerst door den commandant worden gezift (Melde-sammelstelle). Omtrent de wijze van uitvoering der opheldering bestaat in beide voorschriften echter een hemelsbreed verschil.

In § 144, al. 1, V.V. de bekende leuze »zien zonder gezien te worden«, welke in § 153 nog eens met nadruk wordt herhaald (alinea 2). In P. 118 F.-O. het »Attaquez donc toujours« van FREDERIK DEN GROOTE; de opvoeding van de Duitsche ruiters tot ware »Draufgänger«.

»Alle Kavallerie-Abteilungen bis herab zu den Patrouillen müssen daher, soweit es Lage und Aufgabe gestatten, die feindlichen Reiter angreifen, wo immer sie sich zeigen«.

In beide uitersten schuilt gevaar; zoomin door zich steeds »bangelijk«

op te bergen, als door er maar »à tort et à travers« op los te stormen, wordt het doel bereikt.

Oordeel, handigheid en ondervinding van den commandant is alles; hij is de ziel der waarneming, aan hem te beoordeelen, wanneer stoutmoedigheid, wanneer omzichtigheid geboden zijn. Dergelijke momenten zullen wij, wanneer wij het eskadron volgen, ongetwijfeld ontmoeten. Nu de cavalerieregimenten in het divisieverband traden, dient gretig gebruik gemaakt van de zoo ruimschoots geboden gelegenheid door oefening met de andere Wapens, op het gebied van opheldering en verkenning de onontbeerlijke ondervinding op te doen.

»Für den Kavallerie-Officier ist *planmäßige* Ausbildung im »Patrouillenreiten erforderlich« — aldus P. 10 F.-O.

Slechts van bijzonder bekwame en geoefende officieren is eene richtige vervulling dier zoo uiterst belangrijke en moeilijke taak te verwachten; alleen door uitvoering te geven aan P. 11 F.-O. worden eskadronscommandanten gekweekt, wien de aanvoering van een ophelderings- of verkenningeskadron mag worden toevertrouwd.

Voor dit commando, doch ook voor dat eener officierspatrouille is de kennis van de groote operationele oorlogshandelingen onontbeerlijk. (P. 14 F.-O.)

Niet zonder reden worden in de 3e alinea van dat punt cavalerie-oefeningsreizen in één adem met stafoefeningsreizen genoemd. De deelname van ritmeesters aan den Tactischen Cursus, welke thans weder bij de divisien gehouden wordt, kan ook in dit opzicht groote voordeelen afwerpen.

Keeren wij thans tot het eskadron terug.

De ritmeester besluit op 16 Juni ten 4 uur v.m. uit Best af te marcheeren en te trachten bij Mook of Cuyk de Maas over te gaan. Bij Mook is eene spoorwegbrug, bij Cuyk een pontveer. Op 16 Juni komt de zon ten 3³⁰ uur v.m. op. Waar geen gebiedende noodzakelijkheid bestaat, om de nachtrust van menschen en paarden op te offeren, en hij nog een zwaren marsch voor zich heeft, acht hij het gewenscht zijn troep niet vóór ± 2³⁰ uur v.m. te doen wekken. (zie ook § 84, V.V.) en dus niet 's nachts, doch wel zeer vroeg in den morgen op marsch te gaan. In dezen tijd van het jaar wordt het ten 2³⁰ uur v.m. reeds voldoende licht.

De eskadron-c^t. richt zijn marsch op Mook of Cuyk — door over Mill en Beers te gaan, kan hij zich de keuze zoo lang mogelijk voorbehouden — op grond van de navolgende overwegingen.

1°. Vormt het Maasvak Mook—Ravestein eene markante scheidingslijn tusschen de concentratiepunten der eigen en der vijandelijke troepen. Het ligt dus voor de hand, dat dit riviervak scherp bewaakt wordt.

2°. Wordt dit vak, zooals de kolonel hem mededeelde, door het detachement waargenomen en zullen dus vermoedelijk ook door hem over dit vak verkenningsspatrouilles in de richting van Nijmegen worden gezonden.

3°. Meent de eskadrons-c^t., door eene zijwaartsche nadering van 's vijands legerplaats en wel door het heuvelachtige en zeer bedekte terrein ten O. van de lijn Nijmegen—Mook zijn doel het beste te bereiken.

Hij vreest, dat de brug bij Mook zal bezet zijn; ook ligt Mook aan de overzijde van de Maas, zoodat hier een overval — zooals bij Cuyk mogelijk en dan ook door hem beraamd is — uitgesloten is.

Intusschen — patrouilles moeten hem het noodige licht geven — en overigens: »het geluk dient den stoutmoedige, mits hij eerst overweegt. Eerst »wägen« dan »wagen«.

Marsch en rivierovergang.

Beveiliging: Het gros neemt maatregelen voor eigen beveiliging, derhalve een peloton voorhoede; »zoodra daartoe aanleiding bestaat«, zendt de comm^t. evenwel de noodige verkenningspatrouilles uit, in den regel bestaande uit een officier of geschikt onderofficier en 6 à 8 minderen. Die aanleiding bestaat hier. (Zie § 155, V.V., in verband met § 146 V.V.)

Het is n.l., zooals wij zeiden, zaak, zoo spoedig mogelijk omtrent den toestand bij Mook en Cuyk te zijn ingelicht, doch óók, om ten spoedigste op brug of pont de hand te leggen.

Ten einde de patrouilles den noodigen voorsprong te verschaffen, moeten deze ten 3³⁰ uur v.m. uitrukken en daar de eskadron-c^t. met zijne krachten wil woekeren, worden zij aan het 1ste peloton, dat de voorhoede zal vormen, ontnomen.

Patrouille naar Mook één wachtmeester en 6 man, die naar Cuyk één officier en 6 man.

De eskadrons-c^t. overweegt, dat de overgang waarschijnlijk bij Cuyk zal moeten geschieden en wil in ieder geval den waarborg bezitten, dat dáár oordeelkundig wordt opgetreden. Marschsnelheid der patrouilles ± 10 KM. per uur.

Ten 4 uur v.m. gaat het eskadron over Veghel—Uden—Lagepeel Kasteel van Mongelaar—Mill op marsch; afstand + 40 KM. Marschsnelheid ± 9 KM. per uur; omdat men zich nog in de z.g. veilige zone bevindt, kan er snel en langs de wegen gemarcheerd worden. Ongeveer halverwege wordt 20 min. gerust, om de paarden even te laten uitblazen en hen zoo mogelijk een mondje te laten drinken. De bekende halte van 5 minuten mag evenmin vergeten worden. (§ 91, alinea 3.)

Op eigen verantwoordelijkheid van het V. V., § 89, alinea 4 en § 91, alinea 3, afwijkend, ziet de ritmeester er volstrekt geen bezwaar in, telkens drafreprises van 20 minuten à $\frac{1}{2}$ uur achtereen te maken, afgewisseld door 5 à 10 minuten stap, hij rijdt als het ware op het gevoel en niet op het horloge. Hierbij moet hij echter een gebiedenden eisch in het oog houden: n.l. een zeer gelijkmatig, kalm tempo rijden en niet gaan »trekken«. Men kan met den troep veel beter $\frac{1}{2}$ uur achtereen kalm draven, dan 5 minuten in een jakkertempo.

En dan is er nóg iets: de pelotons-cⁿ. moeten bij herhaling langs hun peloton rijden, den menschen aanmanend »paarden in de hand houden«; vooral op slechte gedeelten van den weg — want dat is wel een bezwaar van zulke lange drafreprises — laten de manschappen hunne paarden licht storten. Toch is dit geen reden om er van af te zien.

Ten 8⁵⁵ uur v.m. ontvangt de eskadrons-c^t. op het kruispunt van den Graafschen- en den Barendonkschen Dijk ten Z. van Beers, bericht van de patrouille naar Mook ten 8³⁰ uur v.m. vandaar afgezonden:

»Ten 8²⁰ uur v.m. het Mooksche Veer naderend, ontving ik zoowel van de overzijde van de Maas als van de spoorbug eenige schoten; op de brug zag ik 2 infanteristen. Ik heb mijne patrouille achter den Maasdijk teruggetrokken en blijf brug en veer waarnemen«.

(Reken eens met den curvimeter, uitgaande van de gegeven marschsnelheden van eskadron en patrouilles na, of de uren ongeveer kloppen.)

Derhalve over Beers naar Cuyk; Mook is blijkbaar door infanterie bezet; dáár valt tòch niets meer te beginnen, de patrouille, die te recht met den vijand in voeling blijft, zal niet in gebreke blijven, nadere berichten te zenden.

De ordonnans wordt in een kalm tempo naar zijn patrouille teruggezonden met het mondelinge bericht, dat het eskadron naar het Cuyksche Veer marcheert, de patrouille daarheen moet berichten en zoo noodig daarop moet teruggaan.

Aan den O. uitgang van Beers bereikt den eskadrons-c^t. ten 9⁵ uur v.m. een tweede ordonnans, van de patrouille van Cuyk, vandaar met bericht afgezonden ten 8⁵⁰ uur v.m.:

»Cuyk onbezet, de veerpont lag aan den W. oever, ik heb mij van het veer, van de beide veerlieden en van 3 roeiboeten meester gemaakt; de pont is een gierpont.

»De bevolking neemt eene onvriendelijke houding aan. Snel oprukken gewenscht«.

De ritmeester kan tevreden zijn, hij begint zijn moeilijke taak onder goede voorsteeken, zijn voorgevoel omtrent Mook bleek juist, zijne patrouilles werken goed — hij heeft wil van de eindelooze moeite, welke hij zich voor de opleiding zijner patrouille-commandanten gaf —, last not least, Cuyk is open, want óók dáár voor vreesde hij.

Onmiddellijk wordt een ordonnans met beide berichten naar Best teruggezonden en in draf naar Cuyk doorgereden.

Onderweg overdenkt de commandant de maatregelen, noodig om zich in het ongestoorde bezit van de pont te stellen en de, blijkens het bericht vijandig gezinde, bevolking in bedwang te houden, totdat de overtocht is verricht.

Wanneer de voorhoede den W. ingang van Cuyk heeft bereikt, laat de comm^t. twee ruiters bij de boomen van den overweg van de spoorlijn achter, totdat de hoofdmacht is aangekomen, en rijdt in galop met getrokken sabel, regelrecht naar het veer, waar hij onmiddellijk alle toe-

gangen tot de kade afsluit. Het eskadron volgt in draf langs de hoofdstraat, het stadje wordt doorzwermd met kleine doorzoekingspatrouilles der hoofdmacht, die den verschrikten inwoners toeroepen, dat weldra eene groote troepenmacht zal volgen. Deze patrouilles sluiten weder bij het Veer aan en melden, dat Cuyk onbezet is. Eenige daartoe afzonderlijk door den ritmeester aangewezen, kleine patrouilles bewaken aan den rand de toegangen tot het stadje Cuyk.

De overtocht.

Ten 9³⁰ uur v.m. bereikt het eskadron het Cuyksche Veer. Bij Cuijk zijn volgens het Register van Veren enz., blz. 26, A 77, beschikbaar: één gierpont, welke 16 paarden met geleiders in 5 minuten overzet, voorts 3 roeiboote, welke ieder 8 personen kunnen bevatten en in 7 minuten overvaren.

Volgens A 76 is bij Middelaar een voetveer, zijnde eene roeiboote, welke 4 personen in 5 minuten overzet.

De overtocht wordt door den eskadrons-commandant, als volgt, geregeld:

Als eerste echelon varen per gierpont over: 1 officier met 15 ruiters van het 2° peloton. (Het 1ste peloton bewaakt de toegangen tot Cuyk en de kade, terwijl in de 3 roeiboote de andere helft van het peloton, doch ditmaal zonder paarden, wordt overgebracht.

Aan de commandanten der afdeelingen wordt de navolgende opdracht gegeven:

Aan den comm^t. der afdeeling te paard Luitenant A.:

»Mook is door den vijand bezet, vermoedelijk met zwakke afdeelingen infanterie, verken ten spoedigste of de vijand van daar in de richting van het veer oprukt, bericht mij of Middelaar en Riethorst al dan niet vrij van vijand zijn«.

Aan den comm^t. der afdeeling te voet opperwachtm^t.-instr^t. B.:

»Mook vermoedelijk zwak met infanterie bezet, neem ten spoedigste stelling ter hoogte van de Dries en belet nadering van Mook tot het veer. Uwe paarden zullen met de volgende echelons worden overgebracht en bij den Steenoven geplaatst worden.

Deze door den eskadrons-commandant genomen maatregelen spreken voor zichzelf: Observatie van Mook, vorming van een klein, offensief bruggehoofd op het veer, dus in de richting van den vijand, voorts tijdige verkenning van de hoofdpunten, waarlangs de weg naar het bedekte terrein van den Plasmolen leidt.

Is het eskadron eenmaal dáár, dan is het voorloopig weer veilig; de overtocht is echter een zeer gevaarlijk moment, dat veel aandacht, energie en vlugheid van den eskadrons-c^t. en van zijn kader vereischt, terwijl hem ook de omstandigheden wat gunstig moeten zijn.

Krijgt de vijand er de lucht van en slaagt hij er in met infanterie

tot nabij het veer door te dringen, of kan hij dit onder artillerievuur nemen, dan komt van den overtocht niet veel te recht.

De groep wielrijders blijft gedurende den overtocht ter beschikking van den eskadrons-c^t., om de patrouilles, die de wegen uit Cuyk naar het veer afsluiten, zoo noodig met vuur te steunen. Zoodra de overtocht in vollen gang is, ontvangt de comm^t. der wielrijders van den eskadrons-c^t. de navolgende instructie:

»Ik ga met mijn eskadron naar het bedekte terrein ten Zuiden van Nijmegen, van daar zal ik verkennen of de vijand troepen uit die stad naar de Maas verplaatst.

»Maak U bij St. Agatha meester van de roeiboort van het voetveer en van de andere overgangsmiddelen, die Gij daar wellicht zult vinden, deze moet Gij alle op den zuidelijken Maasoever halen.

»Ik zal mijne ordonnansen naar den tegenover St. Agatha gelegen Maasoever zenden; stel u verdekt op en help hen zooveel mogelijk in hunne pogingen, om U hunne berichten over te geven; zorg, dat deze berichten Pl. 13 op den kunstweg Uden—Zeeland bereiken.«

Nemen wij aan, dat het 1ste echelon ten 9⁵⁰ uur v.m. den overkant bereikt; enkele minuten later gaan de beide afdelingen op weg. Wij bevelen den lezer aan, hunne opdrachten voor zichzelf uit te werken; ons zou het thans te ver voeren, 'op deze details in te gaan; wij komen trouwens nog met hen in aanraking.

Ten 10 uur v.m. kunnen ponten en roeiboorten weder terug zijn. De overtocht per pont gaat zeer gemakkelijk, de paarden worden met het hoofd naar den stroom dicht naast elkaar geplaatst. (§ 121, alinea 4, V.V.)

Het zwemmend overgaan achter de roeiboorten heeft heel wat meer in; daartoe verwijzen wij naar het Voorschrift Africhten paarden der Cavalerie, blz. 123, waarin het uitvoerig is beschreven. Bij de technische uitvoering behoeven wij dus niet verder stil te staan. Wij kunnen aannemen, dat met elk echelon telkenmale 30 ruiters en 30 paarden overgaan, n.l. \pm 15 man en 15 paarden per pont en 3×5 man en 3×5 paarden met de 3 roeiboorten. Hierbij houden 3 man, achterin gezeten, de paarden aan de longes vast, terwijl 2 krachtig roeien. Elke overtocht zal, alles inbegrepen, \pm 15 minuten duren, zoodat de gansche overtocht, ten 9⁴⁰ uur aangevangen, ten \pm 11 uur v.m. volbracht is.

Wanneer alles vlot van stapel loopt, wordt, meenen wij, der werkelijkheid geen geweld aangedaan; de tijden zijn ruim berekend. Het overzwemmen moet echter — wil dit goed gaan — in vreedestijd veelvuldig worden geoefend.

Het is bekend, dat de Duitsche cavalerie zich hiervoor zeer veel moeite geeft en de practijk bij de theorie doet aansluiten.

Het Nieuwe Duitsche Poniervoorschrift legt er grooten nadruk op, dat eene grondige individueele opleiding in roeien, boomen en sturen van booten den grondslag vormt van het overzwemmen. Voorts moeten zooveel mogelijk zwemmers worden gevormd.

»Beim Uebersetzen und Durchschwimmen wird nur *der Mann* »sachverständig und entschlossen handeln, der *selbst* schwimmen kann. »Das Selbstvertrauen der Mannschaft muss deshalb dadurch gestärkt »werden, dass das Durchschwimmen eines Flusses *möglichst viel geübt* »wird«. (P. 104, K. P. V.)

Ten slotte rijst nog de vraag, wat het eskadron had moeten beginnen, indien ook Cuyk door den vijand bezet was bevonden, welke middelen een Nederlandsch eskadron ten dienste staan, indien de vijand b.v. alle overgangsmiddelen op den eigen oever heeft gehaald of weggevoerd.

Antwoord: op zijn best ééne linnen vouwboot (Bertonboot), indien het regiment deze boot althans bij mobilisatie op een gerequireerd voertuig heeft medegenomen en aan het eskadron mede geeft.

Van deze eene boot kunnen desnoods twee zeer lompe en onsolide, moeilijk bestuurbare bootjes worden gemaakt, zoodat men in ieder geval — mits het geoefend is — wel in staat is, enkele bereden patrouilles over te zetten.

Tot voor kort bezat elk Duitsch cavalerieregiment 2 dergelijke vouwbooten, welke op één vouwbootwagen werden vervoerd; thans zijn bijna alle regimenten elk van 4 flinke stalen halfbooten voorzien, welke hen op 2 wagens volgen. Zoowel met de enkele booten, als met veeren van gekoppelde booten kan een goed geoefend eskadron in een klein uur worden overgebracht. Kanalen en smalle riviertjes (b.v. als de Berkel) kunnen hiermede zelfs in $\frac{3}{4}$ uur worden overbrugd.

Jaarlijks vermelden de Duitsche militaire tijdschriften rivierovergangen door cavalerie, welke zeer de aandacht trekken.

Een zeer merkwaardige overtocht was die, in 1907 door het 3^e Badensche dragonder-regiment bij Neurenberg verricht. De rivier is daar 300 M. breed, de stroomsnelheid bedroeg 4 M. per sec., omdat de rivier door sterken regenval zeer was gezwollen. De paarden zwommen op de gewone wijze achter booten over, aan longes, waarin de manschappen met de harnachementen en de bepakking gezeten waren. Elk der 5 eskadrons had $\frac{3}{4}$ uur noodig, het geheele regiment bereikte na $3\frac{3}{4}$ uur de overzijde. Er kwam geen enkel ongeval bij voor.

Meer dan 2 brugwagens voert een Duitsch regiment niet mede, daar dit de bewegelijkheid zou schaden (P. 102, K.V.P.), doch meer wordt ook onnoodig geoordeeld, omdat in de Duitsche cavalerie »het overzwemmen door paarden als het voornaamste overgangsmiddel wordt beschouwd. (P. 103, K. P. V.).

Wij gelooven niet, dat in de Nederlandsche cavalerie deze opvatting anders dan in *theorie* tot haar recht komt.

De eskadronscommandant verzamelt zijn eskadron, naarmate zijne afdeelingen op den O. oever komen, bij den Steenoven en stelt ze te paard daarachter op. Eerst wanneer hij zijn geheelen troep bijeen heeft, wil hij een nieuwen sprong naar den Plasmolen ondernemen.

Inmiddels hoopt hij berichten te hebben ontvangen van de patrouilles, die hij naar Mook, Middelaar en Rietschoten zond.

Wanneer de voorteekenen ons echter niet bedriegen, zal de overtocht ernstig worden bedreigd; het is immers te voorzien, dat de te Mook gesignaleerde infanterie niet werkeloos zal blijven, zoodra zij omtrent hetgeen bij Cuyk plaats heeft, is ingelicht.

Zooals wij bij het verdere verloop der handeling zullen zien, heeft de eskadrons-c^t. veel »veine« gehad, doordat hij nog tijdig de hand op het Cuyksche veer heeft kunnen leggen. Ware hij slechts een half uur later gekomen, dan was hem ook dáár de overgang belet geweest.

(Wordt vervolgd.)

Wijziging in de Schietopleiding der Infanterie.

Nu de meeningen over het thans gevolgde Ontwerp-Schietvoorschrift zoo zeer blijven uiteenloopen, dat het te betwijfelen valt, of de daarin vervatte methode bestendig zal worden, is het misschien niet geheel van belang ontbloot een oogenblik bij dit onderwerp stil te staan.

Evenals de artillerie hare vuuruitwerking aanmerkelijk verhoogde, niet alleen door meer aandacht te schenken aan de vuurleiding en hare voorbereiding, maar vooral door het invoeren van eene verbeterde bewapening, zoo moet ook de infanterie bij haar streven naar betere schietuitkomsten het zwaartepunt minder leggen op deze of gene methode, dan wel op de inrichting van het geweer. Dit moet verbeterd worden; niet ballistisch, noch ter verhooging der vuursnelheid, die m. i. al veel te hoog wordt opgevoerd, doch technisch, d. w. z. het moet zóó worden ingericht, dat er niet zooveel slechte schoten kunnen worden afgegeven. Daartoe moet het voorzien worden van een der vele toestellen, die in den laatsten tijd, zoowel hier als elders, worden uitgedacht, om het te hoog schieten te voorkomen.

Zoolang er nog zooveel aan eene redelijke vuuruitwerking ontbreekt, moet alles, wat daarin verbetering kan brengen, met beide handen worden aangegrepen. Waar men, en te recht, veranderingen op het gebied van kleeding of schoeisel telkens aan langdurige proefnemingen op vrij groote schaal onderwerpt, zou het, dunkt mij, zeker aanbeveling verdienen een toestel, dat de vuuruitwerking verhoogt, gedurende eenigen tijd in het leger ter beproeving te geven. Te meer, als men bedenkt, hoe de uitkomsten zullen zijn in een toekomst-oorlog, nu de doelen steeds lager worden — immers ook de aanvaller graaft zich in —; dàn zal de bekende stelling luiden: »Elke getroffen man kost meer dan zijn gewicht aan lood«.

Daarom zou een toestel, dat de bekende fout, het te hoog schieten ook zelfs met slechts enkele graden verbetert, ernstig beproefd moeten worden.

Ook moet men daarmee niet angstvallig wachten, tot het toestel volmaakt is; nimmer toch was eene uitvinding aanvankelijk, wat zij later werd, en toch vond zij menigmaal ingang, al was zij verre van volmaakt, vooral waar het zulk eene belangrijke zaak gold, als hier.

Er zou proefondervindelijk moeten vastgesteld worden, hoeveel munitie door zulk een toestel bespaard, hoeveel de trefkans er door verhoogd, hoeveel spoediger de schietbedrevenheid er door verkregen wordt, alsmede de hoegrootheid der economische voordeelen, die er door behaald worden.

Dat men tegenwoordig hoe langer hoe meer tot de overtuiging komt, dat verbetering in de schietuitkomsten niet alleen dringend noodig, maar slechts te verwachten is van eene inrichting aan het schietwapen aangebracht, bewijzen wel de vele uitvindingen op dit gebied.¹⁾

Alvorens tot eene nadere bespreking van zulk een toestel over te gaan, wil ik even onder de aandacht brengen, dat zijne toepassing aan het geweer ook in de schietopleiding groote verbetering zal te weeg brengen. Slechte schutters b.v. bestaan niet meer, want bij minder d. i. korter oefeningstijd zullen zij toch veel beter schieten dan bij de tegenwoordige opleiding, daar het wapen, als het ware, voortdurend den man oefent, corrigeert, ja, controleert. Aan de vuurleiding zullen daarom veel hooger eischen kunnen, ja, moeten gesteld worden. Neem aan, men beschikt b.v. over een geweer met een toestel, dat, *met inachtneming der verschillende terreinhoeken, bij alle vizierstanden* slechts toelaat die schoten af te geven, welker kogels vallen binnen de ruimte, waarin tegenwoordig bij middelmatige schutters slechts 50 % hunner projectielen komen. De opleiding wordt dan zeer eenvoudig; men behoeft den man n.l. slechts te leeren zijn wapen een, naar keuze te stellen, aantal keeren binnen zeker tijdsverloop in de gewenschte richting te brengen en af te trekken.

Het aantal met goeden uitslag bekroonde pogingen daartoe zal spoedig stijgen, daar het wapen zelf den man controleert en zijn al of niet slagen nauwkeuriger aangeeft, dan zulks tot heden uit schietuitkomsten blijkt.

De indruk toch, door deze verkregen, is niet altijd juist, daar de oorzaken tot die minder goede resultaten niet alle aan den man, maar vaak ook aan het wapen of aan andere omstandigheden moeten worden toegeschreven.

Deze controle zal zijn ijver zóódanig prikkelen, dat hij niet alleen groote vorderingen maakt, maar spoedig evenals anderen aan de gestelde eischen kan voldoen. Bij deze eerste oefeningen zullen slechts lage, zeer breede doelen gebruikt moeten worden. Eerst als deze oefening zoodanig is verzaard, dat daarin voldoende bedrevenheid kan aangetoond worden, kan zij met verschillende vizierstanden, alsmede op verschillende afstanden en daarna tevens onder kleinere en groorer terreinhoeken worden herhaald. Ook moet nu en dan met marga-patronen en patronen N°. 1 geoeffend worden, om den man aan terugstoot en atmosferische invloeden te gewennen en tevens om de fout in breedterichting te controleeren. In het schietkamp bestaat daarna gelegenheid het geleerde op grootere afstanden toe te passen — waarbij het plotseling te voorschijn doen komen van doelen op bekende en onbekende afstanden tevens eene oefening voor de vuurleiding zal zijn. Hieraan toch moeten en kunnen voortaan veel zorg, maar

¹⁾ In Amerika is men reeds tot het gebruik van een dergelijk toestel overgegaan.

dan ook hooge eischen gesteld worden. Bij manoeuvres en bij gevechtsexerceren b.v. moet, indien eenigszins mogelijk, na eene vuuropening worden nagegaan of de afstand goed geschat, het mikt-punt goed gekozen en met den terreinhoek nauwkeurig rekening werd gehouden. Daarbij zal dan uit den tijd, die verliep tusschen het commando en het openen van het vuur, uit het aantal afgegeven schoten, per man, uit het aantal der deelnemers aan het algemeene vuur de graad van geoefendheid van vuurleider en manschappen volkomen blijken. Het verleenen van gunsten en het uitloven van prijzen zal ook bij deze oefeningen zeer ontwikkelend werken. Zoo ben ik, voor mij, b. v. overtuigd, dat wanneer bij het niet voldoen aan een billijken eisch (een zeker aantal malen per minuut gericht af te trekken) gunsten of permissiën niet worden verleend, de man al zeer spoedig door vrije oefening den gewenschten graad van bedrevenheid zal weten te verwerven.

Daar bij alle oefeningen alleen goed gerichte schoten kunnen worden afgegeven, ligt het voor de hand, dat het aanvangsaantal wel stijgen, maar steeds minder blijven zal dan thans. Dit is m. i. echter geen bezwaar; eerstens, omdat dit de, nog altijd niet verzekerde en steeds moeilijker wordende, munitie-aanvulling ten goede komt; ten andere, omdat goed, maar minder schieten een ongunstiger invloed op het moreel van den vijand uitoefent dan vele, doch slecht gerichte schoten.

Men beschuldige mij nu niet ongemerkt zelf eene methode te hebben aangegeven; dit zij verre van mij. Of men den man aanvankelijk leert zijn geweer snel te richten op lijn of draad (mits later op verschillende hoogten aangebracht), of dat men hem dadelijk gewenne zijn geweer, met behulp van den richtbok, in de gewenschte richting te brengen, de resultaten moeten hierin beslissen. In het eerste geval zal de man de zucht tot te snel aftrekken zelf zoeken te overwinnen, daar hij ras bemerkt, dat in die haastige handeling de oorzaak zijner onbedrevenheid ligt. In het andere geval kan de onderwijzer hem beter op zijn fout opmerkzaam maken en hem helpen die te verbeteren. In elk geval moet er getracht worden den man zoo spoedig mogelijk voldoende schietbedrevenheid aan te brengen, om aan de, hierboven door mij genoemde en bij voorschrift vast te stellen, voorwaarden te voldoen.

Met de meening, dat het niet afgaan van een (slecht gericht) schot den man zenuwachtig zou maken, kan ik niet medegaan, daar hij, vertrouwd met het wapen, waarmede hij zich korter of langer geoefend heeft, weet, dat de fout alléén bij hemzelf schuilt. Mocht deze gedachte hem niet kunnen kalmeeren, dan is het zeker een groot voordeel, dat het wapen zelf hem zulk vuur-afgeven en daarmede munitieverspillen belet, hetwelk slechts eigen kracht schaadt, ten bate van een verhoogd moreel bij den vijand.

Ten slotte wil ik in het kort even de rechtstreeksche gevolgen van

het aanschaffen van zulk een toestel voor het leger samenvatten.

Groote munitiebesparing, verhoogd trefferprocent, goedkoper, aangenamer en beknopter schietopleiding in korter tijd; beter te controleren vuurleiding; nachtelijke accesverdediging door vuur zonder voorafgemaakte geweerstanden mogelijk; oefeningen met losse patrounen bij manoeuvres, enz. komen aan de schietbedrevenheid, aan de vuurleiding, aan de beoordeeling dezer beide, alsmede aan een oordeel omtrent de waarschijnlijke vuuruitwerking ten goede, ongelukken, door het ongewenscht afgaan van een schot, zijn vrijwel onmogelijk. Mocht dit mijn schrijven er toe meewerken de schietuitkomsten der infanterie in korten tijd te verhoogen, waardoor tevens voldaan zou worden aan de algemeen gevoelde behoefte tot bezuiniging der steeds hooger wordende kosten voor oorlogsdoeleinden, dan zou mijn doel bereikt zijn.

K. A. ENKLAAR,
Kapitein 7^e Reg. Inf.

Geweer-Mitrailleurs, Stelsel MADSEN, in het Buitenland.

Revue der Literatuur, 1902—1910,

DOOR

J. H. BOEIJE,

Kapitein aan de Normaal-Schietschool.

I. INLEIDING.

De vele schriftelijke vragen, dikwijls gelijkloidend, tot mij gericht, betreffende zelflaadquæsties, telemetrie, enz., welker afzonderlijke beantwoording, hoe aangenaam ook, vaak te veel tijd eischt, geven mij aanleiding, een en ander in dit Tijdschrift te behandelen.

In den laatsten tijd blijkt zeer veel belangstelling te bestaan voor geweer-mitrailleurs, en wel in het bijzonder voor den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, trouwens het eenige stelsel van die wapens, dat eene geschiedenis heeft en dat in verscheidene Staten, hetzij afzonderlijk, hetzij naast bestaande zwaardere mitrailleurs, is ingevoerd. Deze lichte mitrailleur zal daarom in de eerste plaats het onderwerp van eenige artikelen uitmaken. En nu ter zake!

Een kwart eeuw geleden werd eene voor dien tijd belangrijke uitvinding openbaar: een zelflaadgeweer MADSEN-RASMUSSEN (automatisch handvuurwapen, met losse magazijnen voor 6 patronen), genoemd naar de uitvinders.

De Heer MADSEN was destijds kapitein der artillerie en werkzaam aan de constructie-afdeeling van het Departement van Oorlog te Kopenhagen, de Ingenieur RASMUSSEN was chef van de staatswapenfabriek in Denemarken.

Ook aan de Nederlandsche Normaal-Schietschool was dit geweer in de jaren 1890 en 1891 in proef, maar heeft daar niet voldaan.

Nabij het bekende Deensche stadje Elsenour werden een 120-tal van die wapens aan eene ernstige proefneming onderworpen. De uitkomsten bevredigden niet en de wapens raakten vrij wel van de baan.

Voor vele lezers van den Militairen Spectator is de thans gepensioneerde Generaal-majoor MADSEN als technicus en oud-minister van Oorlog geen onbekende.

Voor andere heeren zal misschien eene aanhaling uit de Deutsche Waffenzzeitung, N°. 14, van den 22sten Juli 1904, niet onwelkom zijn, al laat de schrijver zich een beetje van den materialistischen kant kennen:

Der dänische Kriegsminister General-major (Opm. Als zoodanig niet General-major, maar Oberst) MADSEN hat einen weit über

die Grenzen seines Landes hinaus bekannten angesehenen Namen als Erfinder auf militär-technischem Gebiete und ist es kein Geheimnis, dass KRUPP seinerzeit suchte, den damaligen Oberst MADSEN für seine Waffenfabriken zu gewinnen und durch das Angebot einer nach dänischen Verhältnissen kolossalen Gage. Oberst MADSEN war, bevor er in die Regierung eintrat, der Agent der KRUPP'schen Werke in Dänemark, eine Stellung, die übrigens sehr einträglich ist, und die nach seinem Eintritt ins Ministerium dem abgehenden Kriegsminister zufiel. Die Unterhandlungen scheiterden damals, weil MADSEN verlangte, in dem Falle eines zwar sehr unwahrscheinlichen Krieges zwischen Dänemark und Deutschland in sein Vaterland zurückkehren zu dürfen. KRUPP glaubte, hierauf niet ingehen zu können, und so verliefen die Verhandlungen resultatlos.

De Generaal MADSEN beweegt zich tegenwoordig heel veel op het gebied der politiek, van werkzaamheid op technisch terrein is mij in de laatste tijden weinig gebleken.

De Deensche Eerste-Luitenant der infanterie J. T. SCHOUBOE, destijds ingedeeld bij een der twee garde-bataljons te Kopenhagen, kwam na ernstige bestudeering van het zelflaadgeweer MADSEN-RASMUSSEN, en daarvan het goede behoudende, in 1898 tot een ontwerp voor een lichten geweer-mitrailleur van \pm 8 KG., iets nieuws, maar waaraan hij den naam MADSEN bleef verbinden.

De Deensche Premierløjtnant werkte voor de »Umwandlung« samen met een drie- of viertal andere heeren. Hij was de ziel van de onderneming. Vol vertrouwen in de toekomst, werd hij in 1898 zoogenaamd zonder nommer — wat wij zouden noemen non-actief buiten bezwaar, al is zulks niet geheel gelijk, want drie jaar lang behoudt men in Denemarken als zoodanig zijn nummer in de ranglijst bij de oude makkers; daarna is tijdelijke terugkeer in het leger noodig of blijft men stilstaan in de ranglijst.

De heer SCHOUBOE vertoefde voor de studie van de wapenfabricatie van 1898 tot 1901 bij afwisseling in Duitschland, België en Amerika, van tijd tot tijd in zijn land terugkeerende voor de noodig gebleken wijzigingen aan zijn geweer-mitrailleur.

In 1901 werd door de vier (vijf) vorenbedoelde heeren het Dansk Rekykriffel Syndikat (D. R. S.) gevormd, met den heer SCHOUBOE¹⁾ als technisch-directeur van de fabriek; in 1902 was men gereed voor leveringen en begonnen de proeven bij het Deensche leger; sedert 1903 is het wapen bij de Deensche cavalerie ingevoerd.

Men spreekt dikwijls van MADSEN-geweer, om den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, aan te duiden. Dit kan in verband met den inhoud

¹⁾ De Heer SCHOUBOE heeft zich nog bekend gemaakt door de uitvinding van een geheel ander stelsel van een zelflaadgeweer (automatisch handvuurwapen), dat in Amerika in proef is, en door die van den „pistolet automatique SCHOUBOE", een wapen met veel „stopping power". (Revue d'Artillerie 1906, blz. 278.)

van den aanhef van dit artikel aanleiding geven tot verwarring. De fabriek van het D. R. S., Kjöbenhavn V. Saxogade, spreekt juister van »(Automatische) Gewehr-Mitrailleuse, System MADSEN«, edoch het officieele Deensche voorschrift ¹⁾ gebruikt, zij het ook minder nauwkeurig, den naam »Rekylgevær«.

Welke aanduiding ook, verkeerd of goed, in het vervolg wordt steeds de geweer-mitrailleur bedoeld!

De reeds genoemde Deutsche Waffenzzeitung, N°. 14, van den 22sten Juli 1904, vervolgt:

Unter den vielen Erfindungen MADSENS macht nun in neuerer Zeit das sogenannte »Rekylgewehr« von sich reden, das in April dieses Jahres König EDUARD von England bei der Besichtigung seines Husarenregiments von diesem vorgeführt wurde. ²⁾

Der König interessierte sich augenscheinlich sehr für das Gewehr.

Op deze inspectie van Z. M. den eere-kolonel van het Deensche gardehuzaren-regiment, waarvan de herinnering door de fotografie in verschillende kieken wordt bewaard, doelt waarschijnlijk ook El Imparcial, 6/3 1909, Mexico, in het artikel Fusiles-Ametralladoras »MADSEN«, waar dit blad zegt:

»In verschillende Zuid- en Midden-Amerikaansche republieken hebben proeven met goeden uitslag plaats gehad, evenzeer als in Europa, de laatste in tegenwoordigheid van Koning EDUARD van Engeland in gezelschap van verschillende ambassadeurs en ministers, die allen voldaan waren over de goede resultaten«.

Heeft het voorbeeld van den Vorst ook in zijn land de belangstelling voor dit wapen gewekt?

In het zelfde jaar 1894 werd opgericht: The REXER Arms Co., Limited, 20 Cockspurstreet, Trafalgar Square, London, S. W. Registered Trade Mark: REXER.

Deze maatschappij bracht den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, in de wandeling als The REXER Automatic Machine Gun.

Nu wil ik alweer wijzen op den naam: The REXER Automatic Machine Gun.

REXER Gun (The REXER, Le REXER, enz.) alleen is eigenlijk onvoldoende aanwijzing. Men zou dien naam ook kunnen toepassen op een zelflaadgeweer (automatisch handvuurwapen), eveneens van die maatschappij, dat o. a. aan eene vergelijkende proef met andere zelflaadgeweren werd onderworpen in Bisley, eene stad in Gloucestershire, England. Men leze daaromtrent onder meer: Kriegstechnische Zeitschrift, 1905, blz. 154 vgg., Automatische Gewehre.

Nogmaals, zij de aanduiding ook minder juist, in het vervolg wordt steeds de geweer-mitrailleur bedoeld.

¹⁾ Foreløbig Beskrivelse af 8 mm. Rekylgevær M. 1903 med Underlag, Føringmidler M.M.; Kjöbenhavn, Centraltrykkeriet, 1904.

²⁾ Ook overgenomen in v. LÖBEL's Jahresberichte, Jahrgang 1904: England, dessen König EDUARD dieses Gewehr in April 1904 gelegentlich der Besichtigung seines Husarenregiments vorgeführt wurde....

Van 1904 af hebben wij dus twee lichamen, die de zelfde lichte mitrailleurs de wereld inzenden. De vraag rijst nu, of ze overal concurrenten zijn, dan wel of iedere maatschappij werkt op een afzonderlijk territorium.

Streffleurs Oesterreichische Militärische Zeitschrift, Juli-Heft, 1905, zegt daaromtrent:

Schon im vorigen Jahre hat sich in London eine Aktiengesellschaft unter dem Präsidium des Admirals Sir ALBERT MARKHAM gebildet, welche die Patentrechte für die Erzeugung des Gewehres in allen Staaten entweder bereits erworben hat oder zu erwerben gedenkt.

Desgelijks de Mitteilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens, Jahrgang 1907, Viertes Heft.

Deze aanwijzing is al heel vaag. Meer licht verschaft de Revue d'Artillerie, février-mars, 1907, blz. 409:

... le fusil automatique (bedoeld wordt geweer-mitrailleur) du Dansk Rekylriffel Syndikat de Copenhague, dont les brevets sont exploités en Angleterre et au Canada par la société REXER Arms Company Limited.

Ook N... in de Revue de l'Armée belge, 33me année, Tome III, novembre-décembre 1908, Fusils-mitrailleuses et Mitrailleuses:

La firme anglaise REXER Arms Company n'en possède que le droit d'exploitation en Angleterre.

»Posséder« in den verleden tijd te gebruiken, want de Londense Maatschappij bestond toen niet meer: medio 1907 werd zij geliquideerd.

Een brief van een vriend, kapitein der artillerie, die uit den aard van zijn werkkring geheel op de hoogte was, welk schrijven aan mijn adres dagteekent van den 13^{en} Februari 1907, behelst onder meer:

The REXER Arms Company, Limited, heeft alleen het recht, het REXER-geweer te verkoopen in Engeland met Koloniën (Canada en Indië inbegrepen). Voor alle andere landen is het Dansk Rekylriffel Syndikat te Kopenhagen fabrikant gebleven. Voor nadere bijzonderheden kunt Gij U wenden tot STEPHENSON HARWOOD and Co., Solicitors, 31, Lombard Street, London.

De 3 April 1905 was voor The REXER Arms Co., Ltd., een historische dag. Op dien dag werd op groote schaal voor autoriteiten, de pers en verder publiek nabij het Ealingsche schietterrein het wapen The REXER Automatic Machine Gun gedemonstreerd en bijbehorende uitrusting vertoond:

Morning Post, 4th April, 1905:

A demonstration of its powers was given at the shooting ground, Ealing, yesterday, in the presence of Admiral Sir ALBERT H. MARKHAM, Colonel Sir THOMAS H. HOLDICH, Sir CHARLES EUAN-SMITH, and a number of representatives of the London

Press. There was also an exhibition of the infantry and cavalry equipments specially designed for use with the REXER gun, and their compactness was much admired....

Pall Mall Gazette, 4th April, 1905 :

The scene of the experiments was the Perivale butts, just beyond the confines of Ealing, and the weapon considered was The REXER Automatic Machine Gun....

De mannen van de pers (Morning Post, Standard, Daily Mail, Pall Mall Gazette, Westminster Gazette, enz.) gaven den volgenden dag de ontvangen indrukken weer voor hun lezers, indrukken, die voor sommigen overweldigend schijnen geweest te zijn.

De Standard vangt aan :

An exhibition was given yesterday, near London, of the REXER Gun. This is one of those triumphs of mechanical science which ought, if there were any truth in the theories of M. BLOCK, to make war impossible....

Pall Mall Gazette is den volgenden dag ook nog in extase. Het blad geeft aan zijn betreffend opstel het opschrift Warfare bij Magic enz.

Aan de Engelsche schietschool te Hythe waren The REXER Automatic Machine Guns in proef.

In het geheel schijnt The REXER Arms Co., Ltd., slechts een paar honderd van die wapens geleverd te hebben. Maar waar? Ik weet, dat men een afzetgebied vond in Natal en Britsch Indië.... mogelijk ook in Egypte.

In Les Mitrailleuses, 1908, door den Major Adjoint d'Etat-Major J. GODTS, vind ik :

Le gouvernement égyptien a fait, en juin 1905, l'acquisition de 50 fusils-mitrailleuses REXER....

Desgelijks in de Revue de l'Armée belge, 33me année, Tome III, novembre-décembre 1908 :

L'Égypte possède déjà 50 fusils-mitrailleuses.

Deze moeten REXER Automatic Machine Guns zijn, want het Dansk Rekylriffel Syndikat heeft in Afrika niet geleverd.

Vrij algemeen is in de buitenlandsche literatuur het verkeerd gebruik van het handelsmerk REXER van The REXER Arms Co., Ltd. Dit woord wordt nog vaak in verband gebracht met de wapens, die door het Dansk Rekylriffel Syndikat zijn vervaardigd en geleverd.

Onze Belgische collega Noël, die zich bekend gemaakt heeft door zijn werk over zware mitrailleurs op stel — laat ik ze maar eens zoo noemen ter onderscheiding van de lichte geweer-mitrailleurs —, welk werk de eer genoot van eene vertaling in de Spaansche taal, zegt in de Revue de l'Armée belge, 30me année, Tome VI, mai-juin 1906, onder meer :

On annonce aussi que le gouvernement russe vient de commander un certain nombre de mitrailleuses, d'un modèle tout récemment créé par un ingénieur danois, M. REXER.

Ik laat voor het oogenblik het negeren van de Deensche proeven van vorige jaren, te beginnen met 1902, de invoering in Denemarken (1903) en Rusland (1904), de uitkomsten in den Russisch-Japanschen oorlog op het oorlogstoneel Mandschoerije enz. daar, maar hoe komt men toch aan een Deenschen Ingenieur REXER?

Uit *Altes und Neues aus der Kriegstechnik*, von Oberstleutnant OTFRIED LAYRIZ, Berlin, 1908, teeken ik aan:

Auf russischer Seite wurden gegen Ende des Krieges in der Mandchurei einige MADSEN-Maschinengewehre, manchmal nach der Waffenfabrik REXER benannt, verwendet;

vertaald, onder het noemen van de bron, door den Major Adjoint d'Etat-Major J. GODTS in *Les Mitrailleuses*, 1908: Vers la fin de la campagne de Mandchourie, on employa, du côté russe, quelques fusils MADSEN (appelés aussi »REXER«, du nom du constructeur).

Maar, waar zou ik eindigen!

Nu zijn er op onzen aardbol heel wat menschen, misschien ook met den naam REXER, mogelijk zelfs ingenieurs van dien naam, maar mocht er een zijn, dan heeft hij met dit wapen toch niets uitstaande.

De schrijver in het *Kriegstechnische Zeitschrift*, Berlin, 1907, Sechstes Heft, blz. 317 vgg. (Maschinengewehr, System MADSEN) brengt gelukkig meer licht:

Wenn in den verschiedenen neueren Schriften und Aufsätzen über Maschinengewehre des REXER-Gewehres gedacht wurde, so war dabei in den meisten Fällen von der Auffassung ausgegangen worden, dass die englische Firma REXER Arms Company Ltd. auch insofern an dieser Waffe beteiligt ist, als REXER als der Erfinder zu bezeichnen wäre.

Es ist dies jedoch nicht der Fall; nach neueren Mitteilungen ist dieses Gewehr eine Erfindung des dänischen Ingenieurs SCHOUBOE, verbessert vom dänischen Kriegsminister MADSEN, und der Name REXER ist nur die Firmenbezeichnung für die englische Gesellschaft, die die englischen Patente von der genannten dänischen firma gekauft hat. Die Bezeichnung »REXER« wird danach nur in England angewendet; ausser England ist der Namen der Waffe Gewehr-Mitrailleuse, System MADSEN.

Het handelsmerk is mogelijk ontleend aan het Latijnsche Rex (koning, heer, de eerste) — al weet ik het aanhangsel »er« van REXER niet te verklaren — en wel om de wereld te doen gelooven, dat The REXER Arms Co., Ltd., de hoofdmaatschappij zou zijn (of worden), en niet het Dansk Rekyrliffel Syndikat. Eene autoriteit versterkte mij in deze meening.

Van een technicus vernam ik, dat processen, der Londensche Maatschappij aangedaan door de Deensche voor het werken op verboden terrein, ten gevolge hebben gehad het opleggen van boeten, te zwaar voor The REXER Arms Co., Ltd., die toch al zonder veel succes

gewerkt had. Wat er van zij, ik weet, dat de Londensche Maatschappij in 1907 geliquideerd is en dat hare bezittingen met het archief verhuisd zijn naar het D. R. S. te Kopenhagen.

De buitenlandsche literatuur, die in ons land in den regel geraadpleegd wordt, geeft wel heel wat juiste mededeelingen omtrent deze wapens, maar er schuilt toch nog, o, zooveel kaf onder het koren.

Dit geldt zelfs vaststaande zaken, zooals b.v. betreffende de landen, waar de wapens ingevoerd zijn, sommige reeds vastgestelde organisaties, de techniek van het wapen.

Omtrent vele Staten krijgt men in verband met dit wapen geene, of onvoldoende, of foutieve berichten. Over Midden- en Zuid-Amerika b.v., een vruchtbaar arbeidsveld voor het D. R. S., zwijgt men in den regel. Van de literatuur in de Spaansche taal over dit onderwerp (verschijnende in Madrid, Rio Janeiro, Valparaiso en elders, in Mexico schier geen woord. Over de persuitingen in Italië, Roemenië... algemeene stilte. Wel vernemen wij door Duitsche vertalingen nog al wat over de betrekkelijke schrifturen in Denemarken, Zweden... en natuurlijk — kan het anders na den oorlog met Japan! — in Fransche en Duitsche vertalingen uit Rusland, edoch te weinig.

Een enkel voorbeeld. Zelfs na de opheffing van de Personeele Unie worden Zweden en Noorwegen nog wel in één adem genoemd. Zweden heeft het wapen ingevoerd. Periodieken en handleidingen zeggen: Noorwegen idem. Sommigen gaan nog verder en zijn reeds aan het organiseren, b. v. in het reeds genoemde werk van den Majoor GODTS:

En Norvège, on en a doté également la cavalerie à raison de 4 par corps.

Desgelijks de Revue de l'Armée belge, 33me année, Tome III, novembre-décembre 1908, Fusils-mitrailleuses et Mitrailleuses:

La Norvège a admis une groupe de 4 fusils-mitrailleuses par brigade d'infanterie et 4 groupes par régiment de dragons.

Welnu, het wapen is in Noorwegen niet ingevoerd. Er heeft zelfs nog geen enkele proef met geweer-mitrailleurs plaats gehad. Men had sober kunnen zijn en zeggen, dat er wel Noren zijn, die over dit wapen hebben geschreven.¹⁾

In menig opzicht heeft de literatuur over dit onderwerp mij niet bevredigd. Mogelijk, dat ik de gewensche bevrediging ook niet zal kunnen schenken aan mijne lezers, maar in ieder geval heb ik in den beperkten tijd, dien ik voor deze zaak beschikbaar heb, getracht, door correspondentie met het buitenland, eenigszins op de hoogte te komen, van wat er aan de Kopenhaagsche fabriek en op de proefvelden in den vreemde plaats heeft.

¹⁾ De Illustrerad Militärrevy, Stockholm; het Norsk Militaert Tidsskrift; het Militär-Wochenblatt van den 23sten September 1909, N°. 122, enz. bevatten een en ander omtrent het plan van de nieuwe legerorganisatie in Noorwegen. Men spreekt van de oprichting van 5 machinegeweer-afdeelingen. Stelsel?

Een paar aantekeningen omtrent het wapen in verschillende Staten mogen nu volgen.

DENEMARKEN,

De geweer-mitrailleurs zijn ingevoerd in Denemarken zoowel bij de eskadrons van het gardehuzaren-regiment als bij die van de dragonder-regimenten (1903).

Per eskadron eene sectie geweer-mitrailleurs: 1 onderofficier, vuurleider; 3 rekylgeværruiters; 1 bereden geleider van het munitie-handpaard, die gedurende het gevecht tevens de overige paarden vasthoudt; alzoo 5 man + 6 paarden.

De mitrailleurruiters hebben, ter voorkoming van beschadiging van het paard door scherpe kanten en warmte van het wapen na het schieten, den mitrailleur in foedraal (lederen koker) aan den zadel achter de linkerzij. Rechts, voor het evenwicht met het wapen, de bagagetasch met uitrustings- en verplegingsartikelen.

In plaats van de gewone zadeltasschen vooraan den zadel: twee tasschen (één rechts en één links), elk bestemd voor 8 magazijnen.

De magazijnen bevatten ieder 20 scherpe patronen van het Krag-Jørgensen-geweer, M. 89, kaliber 8 mM.

Uit het Deensche Voorschrift voor het Rekylgevær zij aange- teekend:

De lengte van de vizierlijn is 540 mM. De loop is 646 mM. lang. Ter vergelijking wordt opgegeven, dat de loop van de cavalerie-karabijn 596 mM. lang is.

Met het oog op eenvoudige munitie-uitrusting en gemakkelijke munitie-aanvulling, die geene aanleiding kan geven tot verwarring, streeft men overal naar eenheid van munitie voor machinegeweren en handvuurwapenen.

In het Deensche leger is die zoo gewenschte eenheid nog niet verkregen, want de cavalerie heeft nog steeds de ouderwetsche 11 mM. REMINGTON-karabijn.

Een rekylgeværruiter heeft als eerste munitie bij zich 2 tasschen, elk met 8 magazijnen, dus $2 \times 8 \times 20$ patronen = 320 patronen.

Bij de 3 rekylgeværruiters van het eskadron dus 960 patronen.

Op het pakzadel van het munitiehandpaard 6 paar tasschen = 12 tasschen, dus eene patronenhoeveelheid = 6 maal die, welke door den rekylgeværruiter op zijn paard wordt medegenomen, of het dubbele van den voorraad bij de 3 rekylgeværruiters = 1920 patronen. Totaal 2880 patronen bij de sectie.

Wenn das Feuer anfangen soll, sitzen die drei Schützen und der Führer ab, während der vierte Reiter im Sattel bleibt und die Pferde hält. (D. R. S.)

Behalve bij de cavalerie is het wapen ingevoerd bij de vesting-artillerie (voor den vestingoorlog), bij de infanterie en bij het vrijwillig wielrijderskorps van den Heer WESTENHOLZ.

Voor de infanterie staat de organisatie nog niet vast. Men rekent op 3 geweer-mitrailleurs per bataljon. Of de geweer-mitrailleurs in de hand zullen komen van den regimentscommandant dan wel dadelijk in die van de commandanten der bataljons is nog niet vastgesteld.

De Heer WESTENHOLZ, een Deen, suiker-industrieel in Siam, heeft heel wat over voor zijn land, dat hij elk jaar, als de temperatuur in Siam erg hoog wordt, voor eenigen tijd bezoekt.

Zijn geschenk bestaat uit 80 motorfietsen en 30 gewone rijwielen, de noodige geweer-mitrailleurs, automobielen voor de munitie, enz. Materieel en kosten voor personeel (vrijwilligers), alles neemt hij voor zijne rekening. De Staat stelt voor onderricht en aanvoering een kapitein en een paar luitenants ter beschikking. Uit mijne correspondentie blijkt, dat de jaarlijksche oefeningen in Mei beginnen. Zoo was het ten minste dit jaar.

Iets over de wielrijders op gewone wielen!

De mitrailleurrijder heeft op den rug een lederen schild voor het dragen van den geweer-mitrailleur, het schild ter voorkoming van beschadiging van den rijder. Aan het lichaam draagt hij 100 patronen. Aan het rijwiel 2 tasschen, ieder met 200 patronen, één tasch bij het stuur en één achter aan het wiel.

Bij den mitrailleurrijder behooren, insgelijks op rijwielen, 2 munitiedragers of helpers, met het oog op eclaireeren, enz. gewapend met handvuurwapenen, ieder eveneens met 500 patronen voor den geweer-mitrailleur — 100 bij den man en 400 op het wiel —, zoodat, behalve de patronen voor de handvuurwapenen, over 1500 patronen per geweer-mitrailleur bij den aanvang van het gevecht beschikt wordt.

Een automobiel voor de aanvulling van de munitie volgt de afdeeling zoo nabij mogelijk. De munitiedragers halen den benodigden munitievoorraad van dit voertuig. De bepakking (mantel, schoenen, enz.) van mitrailleurrijders en helpers op den automobiel.

Per 10 geweer-mitrailleurs een automobiel.

In de toekomst zal men waarschijnlijk aan één der helpers in plaats van het handvuurwapen een pistool geven, welke munitie-drager dan nog 200 patronen meer voor den geweer-mitrailleur zal moeten medevoeren. Zoo zijn dan 1700 patronen per geweer-mitrailleur, onmiddellijk bij het wapen.

Het Militär-Wochenblatt, 17 October 1907, N°. 132, vertaalt omtrent het motor-korps uit Vort Forsvar, N°. 699:

Die Errichtung eines Motorradfahrerkorps ist nach dem Plane eines Direktors Aage WESTENHOLZ in Aussicht genommen. Genannter Herr beabsichtigt zu dem Zweck 3 Automobile, 80 Motorfahräder, 80 Rekylgewehre mit 3000 Patronen pro Mann anzuschaffen. Alle entstehenden Unkosten trägt Herr WESTENHOLZ. Jeder sich meldende Freiwillige erhält ein Motorrad und ein Rekylgewehr mit 800 Patronen, der Rest der letzteren wird dem Korps in Bedarfsfalle vermittelt der drei Automobile nachge-

fahren. Die Einrichtung und Ausbildung des freiwilligen Motorfahrer-korps, das einen durchaus militärischen Zuschnitt erhalten soll, haben Ingenieurkapitän GRUT, Premierleutnant VILHELMI in Gemeinschaft mit einem Zivilisten in die Hand genommen. Die Uebungen werden von einem Kompagniechef und vier bis fünf Premierleutnants des stehenden Heeres geleitet. Die Militärschießstände sowie das bij Kopenhagen gelegene Gefechts-gelände stehen zu diesem Zweck zur Verfügung. Das Kriegsministerium fordert als Gegenleistung nur, dasz das Korps, das auch uniformiert werden soll, sachgemäsz ausgebildet wird und während der Herbstübungen alljährlich auf etwa 14 Tage der Heeresleitung zur Verfügung steht.

RUSLAND.

In Rusland heeft men de Maxims als zware mitrailleurs en nam men voor de cavalerie- en kozakken-regimenten kort na het uitbreken van den Russisch-Japanschen oorlog (1904) den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN.

De geweer-mitrailleur is hier ingericht voor de scherpe patroon van het Dreiliniengewehr Mossin-Nagant, M. 1891. Kaliber, zooals de naam aangeeft, 3 Russische lijn = 7,62 mM. De opzet is evenals het Dreiliniengewehr nog ingedeeld naar Russische passen (1 Russische pas, archine of arschin = 71,1 cM.) De loop van den geweer-mitrailleur is iets korter dan die van het geweer. De magazijnen bevatten 25 patronen. De mitrailleurruiter heeft op het paard vooraan als in Denemarken aan beide zijde een tasch voor 8 magazijnen. De voorraad per man bedraagt hier dus $2 \times 8 \times 25$ patronen = 400 patronen.

Hauptmann REDER v. SCHELLMANN »Maschinengewehrssysteme und Ausrüstung der Maschinengewehre« (Streffleur, 1909, blz. 1026):

An der linken Seite des Reitsattels ist das Maschinengewehr in einem Futteral verpackt, während die Packtaschen 400 Patronen in 16 Magazinen enthalten..... Als Gegengewicht für die Waffe befindet sich an der rechten Sattelseite eine Tasche mit der Mannesausrüstung und Verpflegung von Reiter und Pferd. Per geweer-mitrailleur in Rusland de mitrailleurruiter + de bereden helper + de bereden geleider van het munitiehandpaard, alzoo 3 man + 4 paarden.

Het munitie-handpaard draagt een pakzadel voor 6 paar of stel tasschen, 6 tasschen rechts, 6 links, alzoo in het geheel weder $6 \times$ het aantal magazijnen en patronen van den mitrailleurruiter, d. i. 96 magazijnen met 2400 patronen.

Per geweer-mitrailleur een munitie-handpaard; men heeft hier dus dadelijk heel wat meer patronen beschikbaar dan in Denemarken.

Met het oog op de ontzettend groote, af te leggen afstanden op het oorlogstooneel in Mandschoerije, soms zonder veel gelegenheid voor

munitie-aanvulling, zag men wel twee, zelfs drie munitie-handpaarden per geweer-mitrailleur ingedeeld. Op die wijze kon men den te dragen last van de munitie-handpaarden bovendien gemakkelijk verlichten, door b. v. slechts 4 riemen, met aan elke zijde een tasch, aan het pakzadel te hangen. De verlenging van de colonne enz. nam men ter wille van de groote beweegbaarheid in den koop mede. Zes riemen met gevulde dubbeltasschen, dus 96 gevulde magazijnen, zijn te beschouwen als een maximum gewicht. Ik kom op die zaak straks terug.

De geweer-mitrailleurs zijn vereenigd in afdeelingen van zes, de afdeelingen c. q. te splitsen in sectiën van twee wapens.

Mitteilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens, Jahrgang 1906, achttes und neuntes Heft, blz. 723:

Jedes Maschinengewehrkommando gliedert sich in 3 Sektionen zu 2 Gewehren (d. w. z. geweer-mitrailleurs), zählt also im Ganzen 6 Gewehre (dus geweer-mitrailleurs). Die Soldaten sind mit Säbel und Gewehr (d. i. handvuurwapen) ausgerüstet.

Het Dansk Rekyllrifvel Syndikat had de leukheid, aan het Russische gouvernement te verzoeken, de wapens niet te noemen naar het jaartal van invoering, het oorlogsjaar 1904, maar ze te noemen M. 1902, het eerste jaar van de eigenlijke werkzaamheid van het D. R. S. En zoo is geschied.

De groote bestellingen van de zijde van Rusland na den oorlog mogen gelden als bewijs, dat de wapens in Mandschoerije goede diensten hebben bewezen.

v. LÖBELL's Jahresberichte 1907:

Bemerkenswert ist, dass Rusland nach dem Kriege mehrere Tausend MADSENGewehre bestellt und auch Japan sie in ausgiebigem Truppenversuch genommen hat.

FLECK, Maschinengewehre, ihre Technik und Taktik: Nach dem Kriege hat Rusland noch eine grosse Anzahl MADSEN-Gewehre bestellt.

Les Mitrailleuses, Major Adjoint d'Etat-Major J. GODTS, 1908:

La Russie vient d'acheter 2000 de ces engins, qu'elle avait d'ailleurs expérimentés déjà à la fin de la campagne de Mandchourie, en attribuant à la plupart des corps importants de cavalerie, des commandos spéciaux rattachés aux régiments et comprenant chacun 6 fusils-mitrailleuses MADSEN.

ZWEDEN.

In Zweden heeft men als zware mitrailleurs de HOTCHKISS; voor de cavalerie de lichte geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN, organisatie als in Denemarken.

Voorloopig vertel ik maar weinig meer van die zware machinegeweren. In vele landen is men reeds gekomen tot tweeërlei soort van mitrailleurs, wat mij in verband met het verschillende karakter van de wapensoorten, waaruit een leger bestaat, de zeer verschillende

terreinen in de meeste landen, enz., voor veelzijdig mitrailleurgebruik zeer gewenscht voorkomt.

De ziel van den geweer-mitrailleur is natuurlijk weer ingericht voor de scherpe patroon van het Zweedsche MAUSER-geweer M. 1896, kaliber 6,5 mM.

Dit geldt steeds. Het wapen is universeel, voor elk land geschikt. Met het oog op eenheid van munitie, wordt de ziel van den loop (kaliber; aantal, diepte, profiel, helling en verloop der trekken; de velden) gelijk aan die van het in gebruik zijnde legergeweer (karabijn), terwijl het wapen de vereischte inrichtingen moet bevatten, waardoor de regelmatige aanvoer van de bij dat leger gebruikte scherpe patroon naar het mechanisme en verder naar de kamer verzekerd zij.

SPANJE.

Ingevoerd bij de marine.

ITALIË.

Eveneens ingevoerd bij de zeemacht. Ik meen, dat de ingevoerde wapens nu op 4 kruisers te vinden zijn.

CHINA.

Ingevoerd. Dit land bezit \pm 1500 van deze wapens.

HONDURAS.

Ingevoerd; 12 stuks.

SAN SALVADOR.

Ingevoerd. Wegens de verwikkelingen met Nicaragua steeg het aantal van deze wapens tot 64.

Die neuesten Maschinengewehre. Fortschritte und Streitfragen, von A. FLECK, Hauptmann 1910. Mittler und Sohn, blz, 73: EL SALVADOR. Der Polytechnischen Schule, der Korporals- und Sergeanten-Schule sowie jedem Infanterie-Regiment wurde je eine MADSEN Maschinengewehr-Abteilung zugewiesen.

Desgelijks Militär Wochenblatt, 2 October 1909, N°. 126, en Rev. mil. Argent., N°. 199.

COSTA-RICA.

Ingevoerd.

ECUADOR.

Ingevoerd; 12 stuks.

BRAZILIË.

Ingevoerd voor cavalerie en infanterie.

Voor de cavalerie-organisatie als in Denemarken. Voor de infanterie 4 wapens per bataljon. Per geweer-mitrailleur 1 schutter en 2 munitie-dragers. Munitie op voertuigen 800 patronen per drager te gelijk naar de vuurstelling.

URUGUAY.

Ingevoerd; 15 stuks.

Voorts zijn de wapens in proef in België, Frankrijk, Engeland (op nieuw, maar natuurlijk nu van het D. R. S), Turkije, Servië, Rumenië, Mexico, Peru, Chili, Argentinië, Japan (150 stuks in Japan).

Omtrent dit laatste land schreef Professor HEYDENREICH (de schrijver van Die Lehre vom Schusz en vele andere) in de Artilleristische Monatshefte, N°. 3, Berlin, 1907:

Das Gewehr wurde übrigens auf russischer Seite in geringer Anzahl, aber mit vorzüglichem Erfolge, besonders im Kampfe von Nantschan am 8. Juni 1905 bereits im Feldzuge gegen Japan verwendet, und mit 2 bei Mukden erbeuteten Waffen hatte dieses anscheinend alsbald noch gute Erfahrungen machen können, so dass vielleicht darauf die weiteren Bestellungen nach dem Friedensschlusse zurückzuführen sind.

In Japan heeft men voor de zware mitrailleurs het stelsel HOTCHKISS. Daarnaast neemt men dus proeven met den lichten geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN.

Omtrent in Nederland eventueel aan de Normaal-Schietschool genomen technische en ballistische proeven met dergelijke wapens is niets openbaar geworden.

Het Wetenschappelijk Jaarbericht 1908-1909 van de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap, blzn. 144 en 145, deelt mede:

»Bij een der compagnieën van het Regiment Grenadiers en Jagers werd zeer onlangs een automatische geweer-mitrailleur, systeem MADSEN, in proef gegeven, voor wat betreft de draagwijze. Een man draagt het geweer op den rug en als tegenwicht 100 patronen op de borst; een andere man (of meer) is patroondrager en draagt 400 patronen (200 op den rug en 200 op de borst)«.

Ook wij hebben bij eene ontmoeting op den Waalsdorper weg twee van die mannen bekeken. De een had voor den geweer-mitrailleur met munitie eene draaginrichting aan, bestaande uit een lederen rug-schild met draagriem; 2 munitie-tasschen, elk met 2 magazijnen = 50 scherpe patronen N°. 1; en een gordel. De ander was munitiedrager, en had een draaginrichting aan met 2 patroontasschen, iedere tasch voorzien van 8 magazijnen = 200 patronen.

Bedoeld Jaarbericht zegt verder:

»Een proef met hetzelfde wapen wordt ook genomen bij een der escadrons van het 3de Regiment Huzaren«.

Ik zag daar in proef: Een zadel voor een mitrailleurruter met foedraal; één paar patroontasschen, elke tasch met 8 magazijnen = 200 scherpe patronen N°. 1; een bagagetasch; voor- en achtertuig; met leder bekleede deken.

Een pakzadel voor het munitie-handpaard, waarover 6 riemen, elk met 2 patroontasschen, één rechts en één links; voor- en achtertuig. Dit pakzadel kon dus maximum bevatten 96 magazijnen met 2400 scherpe patronen N°. 1.

De riemen waren van oogen voorzien, gaande over stiften van het pakzadel, welke stiften verticaal konden blijven of 90° omgelegd worden, eene verbinding als gewoonlijk bij de linnen boorden in onze uniform-jassen of bij onze manchetten.

Omtrent de gehouden draag- en rijproeven en de uitkomsten daarvan in Nederland is mij overigens niets bekend.

Ik wil nu in deze inleiding nog antwoord geven op een tweetal vragen, die mij in den laatsten tijd gedaan zijn.

De eerste vraag betrof den prijs van het wapen. Uit Denemarken vernam ik, dat de fabriek per wapen rekest 2500 frank. In mijne literatuur vond ik in *El Mundo Militar*, Número 6, Madrid 1908, handelende over *El fusil-ametralladora MADSEN*: De prijs van het wapen, met 12 magazijnen, reserve-loop en verwisselstukken, is 2500 frcs.

De tweede vraag is zoo onderverdeeld en zoo lang, dat ik ze mijn lezers in haar geheel wil sparen, omdat de inhoud voldoende zal blijken uit de beantwoording, die nog al wat ruimte vordert.

Hoeveel bedraagt het dood gewicht, dat het paard van den mitrailleurruiter moet dragen?

Dit gewicht varieert iets voor verschillende landen: de patronen zijn b.v. niet in alle landen even zwaar, de magazijnen bevatten niet overal een gelijk aantal patronen, de wapens verschillen voor verschillende landen iets in gewicht, enz. Ik zal dit en andere antwoorden voor een deel aan de buitenlandsche literatuur overlaten:

Beschrijving van de voormalige *REXER Arms Co., Ltd.*: Weight of gun, saddle and 400 rounds of (Britsch) ammunition, 40 kilogrammes.

Deutsche Waffenzzeitung, N°. 22, van 22 November 1904: 41 Kilogramm. (Dit geldt Denemarken.)

V. LÖBELL's *Jahresberichte* 1904: 41 1/2 kg. (voor Denemarken).

Mitteilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens, 1905, 3. Heft: 41 kg.

Desgelijks *Korzen-Kühn*, *Waffenlehre*, Heft VIII, 1. Auflage. Wien, 1905. Enz.

Het D. R. S. zegt:

Die Gewehr-Mitrailleusen sind bei der dänischen Reiterei eingeführt und die hier gewonnenen Erfahrungen haben folgende Resultate gegeben:

1. Die Waffe nebst 400 Patronen können leicht nebst der übrigen Bepackung vom Pferde getragen werden. Das Gesamtgewicht der Bepackung wird dann ausser dem Reiter: Sattel 16 kg.; Waffe 6,75 kg.; Munitie 15 kg.; Rock 3,5 kg.; Mantelsack 3,25 kg.; Revolver mit Patronen 2 kg.; Total-Gewicht 46,5 kg.

Kan het paard gemakkelijk den ruiter en het dood gewicht dragen?
Zie boven. Verder b.v.: De Major Adjoint d'Etat-Major J. GODTS,
Les Mitrailleuses 1908:

La publication Armée et Marine, en parlant du fusil-mitrailleuse danois MADSEN, du poids de 8 kilogrammes, fait remarquer qu'un cheval peut facilement porter, avec son cavalier, un fusil automatique (Bedoeld wordt een geweer-mitrailleur) et un approvisionnement de 400 cartouches.

Is vermeerdering van de munitie boven het voorgeschreven getal patronen (320 Denemarken, 400 Rusland, enz.) voor sommige gevallen mogelijk?

Het D. R. S. vervolgt omtrent de in Denemarken bij de cavalerie opgedane ervaringen:

2. Die Organisation ist folgende: Jedes Escadron is mit drei Gewehr-Mitrailleusen versehen, wozu kommt ein Pferd für den Transport der Ammunition. Die drei Waffen, jede einem Reiter anvertraut, sind an der linken Seite des Sattels festgespannt. An dem vorderen Ende des Sattels sind zwei Patronensacken festgespannt. Die letzten enthalten je eine gewisse Anzahl von Laderahmen von zehn bis sechszehn. Sie sind so angeordnet, dasz die Zahl von Rahmen nötigenfalls leicht vergrössert werden kann. An der rechten Seite des Sattels ist ein Mantelsack befestigt, welcher als Gegengewicht dient und die ganze Bepackung in Gleichgewicht hält.

Het is duidelijk, dat mannen en paarden voor het doel moeten worden uitgezocht. Blijkt daarna voor de paarden het dood gewicht te groot, dan treffe men eene andere regeling, waarbij dit gewicht vermindert. Het is gewenscht, dat de mitrailleurruiters de cavalerie-eenheden, waartoe zij behooren, overal en onder alle omstandigheden kunnen volgen, d. w. z. op alle terreinen, in alle gangen, bij het overwinnen van hindernissen. En dit kan!

De Heer A. FLECK, citeert in zijn werkje »Die neuesten Maschinen-gewehre. Fortschritte und Streitfragen« uit Streffleur 1909, blz. 1026 (Hauptman REDER v. SCHELLMANN »Maschinengewehrsysteme und Ausrüstung der Machinengewehre«), sprekende over Rusland, het navolgende:

Die Belastung des Reitpferdes war eine zu grosze, 140 bis 145 kg, so dasz die Kommanden bei weitausgreifenden Unternehmungen der Kavallerie nicht nachkommen konnten.

Onder den indruk van den inhoud van dit citaat schrijft hijzelf:

Die Beweglichkeit erreicht nicht diejenige der Kavallerie da das Maschinengewehr-Pferd mit etwa 145 kg. belastet ist und deshalb bei weitausholenden Unternehmungen der Kavallerie nicht gut folgen kann.

Hier moet bepaald aan eene vergissing worden gedacht. De

opgaven voor het dood gewicht zeggen ruim 40 KG. Men kan toch niet aannemen, dat men in Rusland alleen mitrailleurruiters zou nemen, die op een 100 Kilo-concours een goed figuur zouden maken! Wordt soms het pakpaard bedoeld? Maar daarover straks!

Ook trof mij in het nieuwste werkje van den Heer FLECK een zin, die alweer op Rusland slaat:

Nach Abnahme des Gewehrs waren die Pferde stark einseitig belastet (juist!), so dasz häufig schwere Druckschäden vorkamen, die Pferde oft auf längere Zeit unbrauchbar machten.

Dat zulks »häufig« zou hebben plaats gehad, is te betreuren. Men kan immers de bagagetasch, die evenwicht maakt met het wapen, zoo bevestigen, dat zij in een ommezien kan worden afgenomen en geplaatst. Bij een vuurgevecht van meer of min langen duur had men dus zeker die tasch moeten afnemen, na de ervaring te hebben opgedaan, dat drukkingen van paarden voorkomen, als zulks achterwege wordt gelaten. Ik begrijp best, dat regelmatige verdeeling van den te dragen last van groot belang is. Die onaangename ervaringen mogen in het begin voorkomen, doch men stoote zich niet »häufig« aan den zelfden steen.

Minder sterk herhaalt de Schrijver op bladz. 125:

Ist der Reiter zum Gefecht abgesessen und hat er das Gewehr abgenommen, so trägt das Pferd eine einseitige Last, die Sattel-drücke besonders begünstigt.

Het doet mij voor de billijkheid genoeg, dat de Heer FLECK schrijft:

Es musz bemerkt werden, dasz andere Berichterstatter die russischen Kavallerie-Maschinengewehre erheblich günstiger beurteilen.

Hoeveel dood gewicht kan het pakpaard dragen?

De voormalige REXER Arms Co., Ltd., London, schreef:

Pack-horse, carrying 2400 rounds of British service ammunition; weight of saddle and ammunition: 126 kilogrammes.

Het D. R. S. geeft op:

Das zum Ammunitionstransport bestimmte Pferd trägt sechs Doppeltaschen an einem besonderen Sattel befestigt, und wird von einem dazu bestimmten Reiter an der Hand geführt.

Das Gewicht des Ammunitionssattels nebst Munition ist 103 kg. (Denemarken).

Streffleurs Österreichische Militärische Zeitschrift, 7. Heft, 1905:

Der in der dänischen Armee eingeführte Packsattel hat ein Gewicht von 122 kg. (natuurlijk met munitie).

Desgelijks Militär Wochenblatt, N°. 98, van den 12^{om} Augustus 1905.

Revue de l'Armée belge, 33me année, Tome III, novembre-décembre 1908, Fusils-Mitrailleuses & Mitrailleuses:

Poids moyen 120 kgs.

Mitteilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens, Jahrgang 1906, Achtes und neuntes Heft, blz. 723:

Der Packsattel wiegt vollkommen bepackt 112 kg. und trägt 96 Magazine, 2400 Patronen. (voor Rusland).

De Mitteilungen, 1907, Viertes Heft:

Der Rest der zum Gewehr gehörigen Munition, d. i. 2400 Patronen (in 96 Rahmen) wird auf einem eigenen Packpferd fortgebracht. Dessen Gesamtbelastung beträgt rund 120 kg. (voor Rusland).

Desgelijks FLECK. Maschinengewehre, ihre Technik und Taktik.

Dit gewicht wordt nog wel eens grooter opgegeven, zooals blijken zal. Maar de opgaven gelden het maximum gewicht. De paarden moeten voor dit werk worden uitgezocht. Daarna dient men te onderzoeken, hoeveel riemen met gevulde dubbeltassen hoogstens op het pakzadel kunnen worden gelegd, wil het munitie-handpaard nog voldoen aan den eisch van groote beweegbaarheid, den voornaamsten eisch. Zes riemen is het hoogste getal: de rug van het paard is niet langer. Maar dit wil volstrekt niet zeggen, dat de paarden altijd zes riemen met gevulde dubbeltassen moeten dragen. Soms zal men zich b.v. moeten beperken tot een 4-tal riemen. Dit ter inleiding van het volgende. Eene der afleveringen van het Vestnik Oifterskoï Strelkovoï Skoli, het periodiek van de Russische schietschool voor officieren, bevat een verslag van den Russische Kapitein GOLOCHTCHANOV, die gedurende de laatste maanden van den Russisch-Japanschen oorlog het bevel heeft gevoerd over eene afdeeling geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN, toegewezen aan het 11e kozakkenregiment, uit Orenburg.

Eene woordelijke vertaling komt voor onder »Enseignements de la guerre russo-japonaise« in La France Militaire van 15 April 1908, waarvan wij een klein gedeelte hier overnemen:

Le détachement de mitrailleuses du 11e régiment cosaque d'Orenbourg, armé de 6 fusils-mitrailleuses modèle 1902, arriva au régiment le 6 août 1905. On versa dans le détachement en qualité de conducteurs et de muletiers 22 cosaques. Le 14 août, le détachement de mitrailleuses, avec le régiment qui formait l'avant-garde du général-major GRÉKOV, prit part à une reconnaissance des positions japonaises.

Le 14 août, à 2 heures du matin, le régiment (5 sotnias) avec ses mitrailleuses partit de Tindiagoou (Toundiagouou). Il y avait environ 8 verstes¹⁾ jusqu'à la ligne des positions japonaises. Les mitrailleuses marchaient au milieu de la colonne du régiment. Aux ponts et aux gués traversant les ruisseaux et les ravins, les mitrailleuses ne pouvaient se maintenir derrière la sotnia qui les précédait. Les chevaux de bât portant les cartouches ayant sur eux 140

¹⁾ Aangezien wij ook later wel eens Russische maten hebben te noemen, zij in herinnering gebracht:

kilogrammes de poids mort, se mouvaient avec peine sur les versants rapides des ravins et les chevaux les plus faibles tombaient en sautant les fossés étroits. Les sotnias de tête disparaissaient de la vue et les suivantes étaient retardées. Ce n'était que grâce aux hommes de liaison qu'on parvenait en terrain ouvert à rattraper les sotnias de tête en doublant l'allure et à ne pas perdre la liaison avec elles. Quand on marchait au trot, les mitrailleuses retardaient encore davantage. Peut-être cela se produisait-il parce qu'on faisait une marche de nuit, que les chevaux n'étaient pas entraînés au bât et n'avaient pas autant de pas que ceux des cosaques.

Nu zou men zoo denken, dat na die eerste ervaring spoedig zou zijn overgegaan tot opheffing van de bezwaren: d.w.z. betere keuze van sommige munitie-handpaarden, minder dood gewicht op hun rug, enz., althans tot eene poging in die richting. Daarvan blijkt niets. Het relaas vervolgt:

D'ailleurs, en octobre suivant, bien que les chevaux de bât fussent entraînés, ils restèrent toujours, lors des marches du régiment pour gagner ses quartiers d'hiver, un peu en retard au pas et il fallait rattraper la distance en trottant.

Dat men elders op het oorlogstooneel wel anders te werk ging, behoeft zeker geen betoog.

Het is duidelijk, dat het voor een paard nog al verschil uitmaakt, of het een ruiters met zijn uitrusting dan wel een gelijk bedrag aan niet medegevend dood gewicht draagt. Ik kan mij dus niet geheel vereenigen met de volgende uitlatingen:

Voormalige REXER Arms Co., Ltd., London:

A squadron of cavalry would be accompanied by, say, three troopers armed with REXERS and one leading a pack-horse carrying ammunition. Each gunner would be provided with 400 cartridges, and the pack-horse would carry 2400 in six pair of ammunition cases, carried on a specially designed pack-saddle. Each of the four horses would have practically the same weight to carry as the other horses of the squadron, and could therefore always keep up with it, and would form an integral part of the squadron.

Dansk Rekyriffel Syndikat:

Da die Mitrailleusenpferde dasselbe Gewicht wie die übrigen Eskadronpferde tragen, können sie denselben überall folgen.

Neen, dat overal en onder alle omstandigheden volgen wordt verkregen door behoorlijke aanpassing van den dooden last. Is ervaring

1 Russische voet = 12 duim = 120 lijn = 1200 scrupels = 0,304794 M.

1 Sagène of Vadem = 3 Archine (Arschin) of 3 Russ. pas = 7 voet = 2,133561 M.

1 Russische pas, Archine of Arschin is dus 71,1 cM.

1 Verst = 500 Sagène = 1066,7 M.

in vreedstijd door proefneming eenmaal verkregen, dan redt men zich spoedig in alle voorkomende gevallen.

Niet ik zal dan dadelijk zien, wat noodig is, maar wel een cavalerie-officier.

Bij de cavalerie schijnt men voor den geweer-mitrailleur in den regel tasschen voor 8 magazijnen te bezigen. Het spreekt wel haast vanzelf, dat men de tasschen kan doen vervaardigen voor elk gewild aantal magazijnen, b.v. 6 of een ander getal, wanneer zulks voor de aanpassing meer geschikt voorkomt.

(Wordt vervolgd.)

Naar aanleiding van het artikel

„Onze Stafkaart”.

(Zie Militaire Spectator 1909, N°. 11.)

Met belangstelling en instemming las ik bovengenoemd artikel van den Heer V. D. AKKER.

Gaarne echter zoude ik daaraan nog iets willen toevoegen, wat naar mijne meening voor verwezenlijking vatbaar is en het leger ten goede zou komen.

Onze Stafkaart is n.l. te duur. Niet, dat een exemplaar dier kaart onopgeplakt ad f 0,70 en opgeplakt ad f 1,10, dit bedrag niet waard is, maar die prijs is oorzaak, dat zij niet onder ieders bereik valt.

Zooals bekend is, kan men zich ook tegen den zeer geringen prijs van f 0,10 een blad van de stafkaart aanschaffen, doch deze leenen zich niet voor het gebruik, zelfs niet indien men ze in een celluloid omhulsel zou willen benutten. Het papier is dermate dun, dat het weerstandsvermogen zeer gering is en de doorschijnendheid van het papier is oorzaak, dat de duidelijkheid veel te wenschen overlaat.

Zij, die deelgenomen hebben aan de cavaleriemanoevres in Limburg en Oostelijk Noordbrabant in 1906, herinneren zich wellicht nog de kaart, die toen van Rijkswegen werd verstrekt.

Dit was een zwart druk op vrij dun, geelachtig, niet doorschijnend papier, waarop de kunstwegen in rood waren gedrukt. Deze kaart beantwoordde volkomen aan het doel; zij was zeer practisch en goed bruikbaar en werd o. a. door mij bij voorkeur in een celluloid omhulsel gebezigd.

Nu moge men hiertegen aanvoeren, dat die kaart wellicht uit een technisch oogpunt beschouwd geen kunstwerk is, maar daaraan heeft het leger geen behoefte. Daar is men volkomen tevreden met een goed bruikbare kaart voor een billijken prijs.

Had men nu de kaart van f 0,10 op de zelfde wijze behandeld, n.l. de kunstwegen daarop in rood gedrukt, wat toch niet zóó groote kosten kan veroorzaken, dan zou die kaart veel beter tot haar recht komen en c.q. voor buitengebruik geschikt zijn. Nu de kunstwegen daarop niet in rood zijn gedrukt, is er geen wijs uit te worden en ziet men gewoonlijk, wanneer zoo'n kaart voor eene schets van troepenopstellingen als anderszins wordt benut, dat de gebruikers de wegen, voor zoover noodig, zelf in rood overhalen, een werk, dat noodeloos tijd kost en zeker niet bijdraagt tot verfraaiing der kaart, daar de inkt dikwijls vloeit, ten gevolge van de qualiteit van het papier.

Stel, dat het bedrukken in rood de kaart met 2 à 2½ cent in prijs verhoogt (per exemplaar), dan is dit geen bezwaar; zij zou waarschijnlijk veel meer worden genomen en veel bruikbaar zijn, dan thans het geval is.

Ook geloof ik, dat het zeer op prijs zou worden gesteld, indien van de zijde der Topografische inrichting ertoe kon worden besloten, om de kaart, zooals die voor de mobilisatietrommels wordt verstrekt, ook in den handel te brengen voor het leger.

Velen toch verkiezen het gebruik van onopgeplakte kaarten, daar deze veel dunner zijn en zich beter leenen om in celluloid omhulsel te worden gebezigd, en de Chromo-topografische kaart 1:50.000, zooals die voor bovengenoemde trommels wordt vervaardigd, is eene daarvoor bij uitstek geschikte kaart.

Ook de prijs, dien ik schat op f 0,40, maakt, dat zij meer onder ieders bereik valt, hetgeen een voordeel voor het leger te achten is.

De officieren zijn dan in de gelegenheid, zich in eigen bezit stafkaarten aan te schaffen van andere gedeelten van het land, dan juist rondom het garnizoen, hetgeen bij tactische oefeningen, enz. van groot nut en gemak is.

B. TEN BROECKE HOEKSTRA.

Ginneken, Nov. 1909.

Nogmaals „Onze Stafkaart”.

In de Novemberaflevering 1909 van den Militairen Spectator troffen wij een artikel aan, getiteld: »Onze Stafkaart«. Met den hierin door den geachten Schrijver verkondigden lof over de prestaties der Topografische Inrichting zal een ieder, die, tot welke doeleinden dan ook, het kaartenmaterieel, aan genoemde inrichting gereproduceerd, moet raadplegen, gaarne instemmen. Tevens zullen de meeste lezers het loffelijk streven van den Schrijver, om te trachten onze kaarten nog volmaakter te doen worden, ten eerste prijzen. Na de beschouwingen en opmerkingen van den man uit de practijk mag echter mijns inziens de man van de theorie en de practijk¹⁾ niet zwijgen. Dan toch zal blijken, dat de door den Schrijver geopperde bezwaren ten deele onjuist, en overigens wel degelijk bij de Directiën van Militaire Verkenningen en Topografische Inrichting bekend waren, en reeds in vroegere jaren maatregelen genomen zijn, om, waar dit mogelijk was, aan die bezwaren te gemoet te komen.

In de eerste plaats komen wij dan tot den wensch van Schrijver om een meer opvallend teeken in te voeren voor *hooge* punten, als: kerktorens, windmolens en fabrieksschoorsteenen.

Dat deze aangelegenheid wel degelijk onder de oogen werd gezien, blijkt uit het feit, dat reeds jaren geleden door den Directeur der Militaire Verkenningen werd bepaald, dat de voorstelling van kerken door een meer in het oog springend kruis moet plaats hebben en dat tevens, om dat teeken goed te doen spreken, de huizen in de onmiddellijke omgeving niet moeten worden geteekend. Deze voorstelling heeft tot resultaat, dat de kerk als een kruis met aangedikte armen komt te staan op een wit veldje, waardoor het mogelijk wordt, ook na oppervlakkige beschouwing van de kaart, de kerken oogenblikkelijk aan te wijzen.

Neemt men dan nog bovendien in aanmerking, dat de kerken in normale gevallen staan in de kom van een dorp, waarbij men altijd eene beschrijving vindt met een groot lettertype, welke beschrijving geplaatst is *rechts* van datgene, wat men beschrijven wil²⁾, dan mag

1) Volgens mijne bescheiden meening mogen de officieren der Militaire Verkenningen, die zooals bekend is, de door de Topografische Inrichting te verwerken stof leveren, en zich ieder jaar gedurende den ganschen zomer in alle oorden des lands en dus in de meest afwisselende terreinen, met behulp van de kaart moeten verplaatsen, ook wel aanspraak maken op den naam „man van de practijk“.

2) Alleen in zeer bijzondere gevallen wordt van dezen regel afgeweken en wel, als het te beschrijven terreinvoorwerp op den rechterraand van het blad ligt of wanneer door den aard van het voorgestelde terrein te veel van de voorstelling door de beschrijving zou worden bedekt of onzekerheid zou kunnen ontstaan, bij welk terreinvoorwerp ze behoort.

wel worden gezegd, dat de moeilijkheden, voor een *geoefend* en *aandachtig* kaartlezer, verbonden aan de gemakkelijke opsporing der kerktorens tot een minimum zijn teruggebracht.

De op de manoeuvrekaart van Zuid-Limburg 1905 aangebrachte, loodrecht op elkaar staande *roode* lijnen gaven niet het gewenschte resultaat; bedoelde *roode* lijnen door *groene* te vervangen, zooals Schrijver voorstelt, zou in de meer boschachtige streken van ons land, waar dus de groene kleur op de kaart meer voorkomt, niet aan te bevelen zijn.

Het aanduiden der kerken met een rood vlaggetje zou, met het oog op de in rood voorgestelde kunstwegen, in vele gevallen tot onduidelijkheid aanleiding geven.

Tegen een bij de Topografische Inrichting genomen proef, waarbij de torens bedekt werden met eene, binnen een cirkelomtrek van eenige millimeters middellijn gelegen en overigens niet op de kaart voorkomende tint (ongeveer, zooals dit op de Belgische kaarten geschiedt), bleken ook bedenkingen te bestaan. Wel vallen bij eene dergelijke methode de kerken onmiddellijk op, uit een aesthetisch oogpunt echter verdient deze wijze van voorstelling geen aanbeveling. Ik geef gaarne toe, dat practische bruikbaarheid der kaart een eerste eisch is, toch dienen ook aesthetische eischen niet geheel te worden voorbij gegaan.

Op voorstel van den tegenwoordigen Directeur der Militaire Verkenningen, den Kapitein van den Generalen Staf COPES VAN HASSELT, werden op de garnizoenskaart van Ede, 1907, de kerken bij wijze van proef aangegeven door een zwart cirkeltje, waardoor die terreinvoorwerpen met een enkelen oogopslag op de kaart zijn terug te vinden.

Als resultaat van al deze proefnemingen zal dan ook wel in de naaste toekomst eene nog duidelijker, dan de in de laatste jaren gevolgde, voorstelling verwacht kunnen worden.

Ook de voorstelling van molens geschiedt de laatste jaren forscher, terwijl bovendien de gekruiste streepjes, die de wieken voorstellen, steviger en langer geteekend worden, zoodat het opsporen van de ligging van deze terreinvoorwerpen, ook door de beschrijving *Kⁿ.m.* of *W^r.m.* veel vergemakkelijkt is.

Fabriekschoorsteenen komen in den regel voor op gebouwen van veel grootere afmetingen dan de overige huizen, men lette b.v. eens op de kolossale blokken, die de in de provincie Groningen gelegen aardappelmeel-, karton- en andere fabrieken voorstellen; houdt men dit in het oog en let men ook nog op de omstandigheden, dat bij die fabrieken, zoo goed als altijd, de beschrijving *aardappelmeelfabriek*, *kartonfabriek*, enz. en bij de stoomgemalen de beschrijving *stoomge-maal* gevoegd is, dan zal ook het terugvinden van die terreinvoorwerpen niet meer zulke groote bezwaren opleveren.

In de fabriekscentra, waar op eene kleine oppervlakte meerdere schoorsteenen voorkomen, zou bovendien nog eene afzonderlijke aanduiding er van in strijd zijn met alle eischen eener goede topografie.

Men moge misschien in het midden brengen, dat de resultaten van

het hierboven aangevoerde, nog niet op alle kaarten zijn waargenomen, deze omstandigheid vindt zijn oorzaak in het feit, dat verscheidene stafbladen nog gebaseerd zijn op de voorstelling van een stelsel van jaren her. De nieuwere stafkaarten, alsook de grondig herziene andere bladen vertoonen alle de door Schrijver zoo zeer gewenschte verbeteringen, voor wat betreft de meer duidelijke voorstelling van zeer in het oog vallende terreinvoorwerpen.

Wat de voorstelling van het hoogteterrein aangaat, bij beschouwing der stafkaart dient hare geschiedenis niet uit het oog te worden verloren. Oorspronkelijk toch, lag het in de bedoeling, om alleen eene zwarte gravurekaart te doen vervaardigen. Op deze zou eene voorstelling van het hoogteterrein *alleen* door *hoogtelijnen*, die dus ook in het zwart zouden worden weergegeven, zeer ondoelmatig geweest zijn en was die door eene *combinatie* van eene *arceering* en *hoogtelijnen* de meest duidelijke.

Ware ons land even geaccidenteerd als de naburige landen, wellicht zou dan op de gekleurde kaarten de voorstelling van het hoogteterrein *alleen* door hoogtelijnen de kaart in practische bruikbaarheid doen winnen; de hoogtelijnen zouden dan echter niet om de 10 M. maar b.v. om de 2,5 M. moeten worden aangegeven en bovendien in een tint, die overigens niet op de kaart wordt aangetroffen b.v. bruin. In Zuid-Limburg zou deze wijze van voorstellen wellicht zeer voldoen, doch in de oostelijke, minder ondulerende gedeelten van ons land zou het aangeven van alleen 2,5 M. hoogtelijnen door den betrekkelijk grooten afstand, waarop deze bij geringe helling van het terrein komen te liggen, een alles behalve duidelijk beeld van den verticalen toestand van het terrein geven.

Wilde men in deze laatste streken eene leesbare voorstelling *alleen* met hoogtelijnen verkrijgen, dan zou men beslist moeten overgaan tot het aangeven van *meterlijnen*. Het aanbrenge van eene *arceering* met 10 M. lijnen in weinig hellend terrein en van *uitsluitend* hoogtelijnen van 2,5 M. in de meer steile terreingedeelten, waardoor twee stelsels van hoogtevoorstelling zouden ontstaan, lijkt mij zeer ongewenscht en aanleiding gevende tot allerlei puzzles.

Dat de latere hoogtevoorstelling niet altijd klopt met de vroegere zal niemand, die van hare geschiedenis op de hoogte is, verwonderen.¹⁾

De tegenwoordige hoogteopname door de Militaire Verkenningen toch, geschiedt door officieren-verkenners, die na eenige jaren de vlakke verkenning te hebben verricht, speciaal voor de hoogtemeting zijn opgeleid en zich dan uitsluitend met de hoogteopname bezig houden.

De metingen geschieden met behulp van waterpasinstrumenten (een nauwkeurighedsinstrument voor het overbrengen van het peil en een zakwaterpasinstrument voor de overige metingen) en eene sextant en bestaan in:

1°. Het bepalen van de metertranches, die bij den winterarbeid moeten dienen als gids tot het teekenen der arceeringen.

¹⁾ Na de woorden van Schrijver: „Bovendien klopt de latere, nauwkeuriger hoogtevoorstelling niet altijd met de vroegere”, moet mij uit de pen: „Vandaar het woord *nauwkeuriger*”.

2°. Het bepalen der hoogte (door cijfers aan te geven) en zonder de kaart te overladen van de verhevenheden en tevens van plooiën en inzinkingen, zoodat uit een tactisch oogpunt een juist beeld wordt gegeven van de verticale doorsnede van het terrein.

3°. Het wijzigen van eventueel door den vlakkenverkenner niet juist voorgestelde heuveltjes, topjes, steile randen, enz., waarvan de voorstelling zonder behulp van instrumenten kan geschieden, en

4°. In vlak terrein het op verschillende plaatsen bepalen en aangeven van het *terreinpeil*, alsook de hoogte van dijken, spoorbanen en andere dekkingen, waartoe een hoogtecijfer op de kruin en een in de onmiddellijke nabijheid in het terrein wordt bepaald en uit welke twee cijfers dus de betrekkelijke hoogte dier dekkingen kan worden afgeleid.

Tot basis van al deze metingen dienen de door de ingenieurs der Rijkswaterstaat in grooten getale over het geheele Rijk verspreide verkenmerken der Rijkswaterpassing.

De reeds in druk verschenen stafbladen, waarop de hierbeschreven methode van hoogtemeten is toegepast, zijn: Assen, Beilen, Coevorden, 's Hertogenbosch, Eindhoven, Valkenswaard en Bergen op Zoom, terwijl ook binnen niet al te langen tijd de bladen, Breda, Geertruidenberg en Amersfoort met de gegevens der nieuwe hoogtemeting het licht zullen zien.

De eerste hoogtemeting ten behoeve der topografische kaarten had plaats vóór 1864. Deze meting geschiedde met veel minder nauwkeurige instrumenten, o. a. een eenvoudigen hellingmeter, waardoor ten koste van de zuiverheid van voorstelling in snelheid van opname werd gewonnen. Bij deze metingen kon men bovendien nog niet gebruik maken van de gegevens der opname ten behoeve van de waterstaatskaarten, met welke opname eerst in 1866 begonnen werd en waaraan werd voortgearbeid tot 1891.

Het zal dan ook geen verwondering baren, dat de resultaten van die vroegere metingen, wat betrouwbaarheid aangaat, achterstaan bij die der metingen van de laatste jaren.

Daar de metingen vóór 1864 zich niet uitstrekten over geheel Nederland verschenen meerdere bladen (o. a. die in Zuid-Limburg), wegens gebrek aan gegevens, *zonder* hoogtelijnen.

De vraag, waarom op het eene blad (Rotterdam) de hoogte van het *terrein* en op een ander (Amsterdam) het *zomerpeil* word aangegeven zal vermoedelijk op een misverstand berusten. Zoowel op het eene als op het andere blad duiden de in de polders aanwezige cijfers het *zomerpeil* aan.

Op de andere bladen, waaronder het blad Rotterdam leest men b.v. 1.58—AP., terwijl op de latere bladen dat peil staat aangegeven door: z. p. 1.58—AP. In de van kracht zijnde *verklaring der teekens* staat dan ook duidelijk:

z. p. 1.58—AP. of 1.58—AP. Middelbare zomerstand betrekkelijk AP.

Het is volkomen waar, dat de aanduiding van het terreinpeilm eer reden van bestaan, heeft en daarom geschiedt dit dan ook tegenwoordig (zie ad 4), waar echter niet over die gegevens kon worden beschikt, benutte de Topografische Inrichting te recht de op de waterstaatskaart aangeduide *zomerpeilen*. Door in weiland ongeveer 0,5 M., in bouwland 0,8 M. en in tuingronden 1,3 M. bij het aangeduide zomerpeil op te tellen heeft men toch bij benadering de hoogte van het terrein.

Of het door een bepaald teeken aangeven van landwegen, die *in den regel goed berijdbaar* zijn voor *wielrijders*, tot verbetering der kaart zou leiden, trek ik zeer in twijfel; de berijdbaarheid dier wegen is te veel afhankelijk van de weersgesteldheid en den tijd van het jaar, om daarop met eenige zekerheid te kunnen afgaan.

Van meer belang voor *wielrijders* is de volgende in 1902, door den Directeur der Militaire Verkenningen, den toenmaligen Kapitein van den Generalen Staf WEBER in de instructie der officieren-verkenners aangebrachte aanvulling.

Bij *verharde steenen voetpaden* (die o.a. in de provincie Groningen veelvuldig voorkomen) wordt bij het teeken »voetpad«, c.q. »smalle landweg« de beschrijving »verhard voetpad« geplaatst, als zijnde een dergelijk voetpad als wielepad van veel belang voor den ordonnansendienst. Ligt een wielepad, dus een verkeersweg, *speciaal voor het rijwiel aangelegd*, afzonderlijk, dan wordt het als voetpad ingetekend met de beschrijving »wielepad«. Volgt het een landweg, dan wordt eenvoudig langs den weg de beschrijving, »met wielepad« geplaatst.

Deze bepalingen golden weliswaar voor de chromo-topografische kaart op de schaal van 1:25.000; daar echter, zooals ik reeds in de noot op de eerste bladzijde van dit artikel releveerde, de kaart op de schaal 1:50.000 wordt gegraveerd naar de door de Militaire Verkenningen op de schaal van 1:25.000 geteekende minuutbladen, zullen, waar dit niet tot overlading der kaart aanleiding geeft, in de toekomst de wielervaden van behoorlijke lengte met de beschrijving »met wielepad« worden aangetroffen.

Het partij trekken van daartoe geschikte officieren in de garnizoenen tot het verstrekken van gegevens voor de kaarten kan niet als een nieuw denkbeeld worden aangemerkt. Reeds in den winter van 1902—1903 werd, eveneens op voorstel van den toenmaligen Directeur, Kapitein WEBER, aan de korpsen in de verschillende garnizoenen de opdracht verstrekt om door luitenants tot op een bepaalden afstand buiten de standplaats op onderdrukken van de stafkaart op eenvoudige wijze te doen aangeven, waar de kaart dringend herziening eischte, een en ander in verband met den aanleg van villaparken, nieuwe of verharde verkeerswegen, het ontginnen van woeste gronden, het kappen van bosschen, enz., enz. Van deze gegevens, die dus *uitsluitend* dienden om aan te geven, waar een bezoek van den officier-verkenner hoog noodig werd geacht en die dus slechts *aanduidingen* waren, is dan ook in de daaropvolgende jaren een ruim gebruik gemaakt.

Het aanbrengen op de kaart van gegevens, verstrekt door niet voor den dienst bij de Militaire Verkenningen opgeleide officieren zou zeer zeker de kaart niet ten goede komen. Eenheid van opvatting en de zoo noodzakelijke nauwkeurigheid van voorstelling is alleen te verkrijgen van personeel, opgeleid onder éénhoofdige leiding, zooals deze bij de Militaire Verkenningen plaats heeft.

Men veronderstelt nu niet, dat zonder opgaaf der wijzigingen door tusschenkomst der garnizoenscommandanten de Militaire Verkenningen en Topografische Inrichting onkundig zouden blijven van in het terrein aangebrachte wijzigingen. Door voortdurende correspondentie toch, met burgemeesters, districts-ingenieurs, directiën der spoorwegmaatschappijen, eigenaars van bouwterreinen, aannemers van villaparken ontginningsmaatschappijen, door de kennisgeving door andere Departementen van Algemeen Bestuur van aangevraagde concessiën voor den aanleg van groote werken, door steeds inzage te nemen van technische vakbladen, enz., enz. komt geen enkel werk van eenigen omvang tot uitvoering, waarvan de Directiën der beide genoemde inrichtingen niet reeds vóór het begin der uitvoering omtrent de plannen op de hoogte gesteld waren.

Ten slotte nog een enkel woord over de door den Schrijver zoo gewenschte mogelijkheid om ten allen tijde kaarten van de Topografische Inrichting te kunnen bekomen.

Waren de bepalingen, die telken jare in het Recueil Militair verschijnen omtrent de aanvraag van kaartwerken aan genoemde inrichting met aandacht nagelezen, dan zou ook deze reeds lang vervulde wensch vermoedelijk niet geuit zijn. Er staat toch duidelijk (zie b.v. Recueil Militair 1908, blz. 1232): »Voor het geval, dat afgifte van kaarten voor de eene of andere *dienstaangelegenheid tusschentijds* noodzakelijk wordt geacht, kunnen *suppletoire* aanvragen aan de Topografische Inrichting worden ingezonden«. Aan deze aanvragen wordt steeds zoo mogelijk den zelfden of uiterlijk den volgenden dag gevolg gegeven.

Dat de aanvraag in de gevallen, waarbij de behoefte aan kaartwerk niet dringt, eens in de drie maanden plaats heeft, vindt zijn oorzaak in, op het oogenblik onvermijdelijke, administratieve omstandigheden.

Ook ik betreur het, dat onze kaarten niet méér populair gemaakt worden. Tot op heden echter zou wellicht een op deze wijze bevorderen van de afname bezwaren met zich meebrengen. Immers hierdoor zou de Topografische Inrichting, wat sterkte van personeel en hoeveelheid materieel aangaat, eene uitbreiding moeten ondergaan, die in strijd kon komen met ons tegenwoordig streven naar bezuiniging.

Ten opzichte van de Topografische Inrichting echter, die het allerm minst op eene overmaat van personeel en materieel kan bogen, zou men echter, dat de zuinigheid de wijsheid niet bedriegt.

's Gravenhage, December 1909.

W. F. L. VAN DE WETERING, bijgd. DE ROOIJ,
Eerste-Luitenant der Infanterie.

IN MEMORIAM.

DR. J. J. HOOGEBOOM.

Dokter HOOGEBOOM overleden! De oude dokter, onze brave oude dokter heeft ons voor goed verlaten! Een deel onzer liefste Academieherinneringen heeft zijn belichaming verloren!

Zeer vele, ik mag wel zeggen alle oud-cadetten uit de jaren tusschen omstreeks 1875 en 1895 zullen met mij droevig gestemd geworden zijn bij het vernemen van die tijding. De gedachten van misschien het halve officierskorps hier te lande en in Indië zullen zijn teruggevlogen naar onzen cadettentijd. Korter of langer her, meer of minder omsluierd, maar toch in hoofdzaken wel zoo levenskrachtig gebleven, dat het heengaan van bekende persoonlijkheden ons alles weer helder voor den geest roept.

En welke persoonlijkheid zou daartoe wel meer in staat geweest zijn dan die van onzen ouden dokter? Meer dan een menschenleeftijd aan de K. M. Academie verbonden, door zijn werkkring wel aan allen bekend, voor velen een zorgzaam helper, voor niet weinigen een vaderlijk vriend, was hij bij ons hartelijk bemind en ik vrees noch tegenspraak, noch kwalijknemendheid, wanneer ik stel, dat, van het aan de Academie verbonden personeel bij de cadetten uit dien tijd nooit iemand zóó onbetwist populair geweest is als dokter HOOGEBOOM.

Zeker, zijn taak was eene dankbare, het langdurige van zijn verblijf bevorderde nog het wederzijdsch gevoel van bij-elkaar-behooren, maar stellig zou dit niet voldoende zijn geweest, om hem te maken tot hetgeen hij voor ons was, indien de wijze, waarop hij voor ons zorgde, met ons medeleefde, minder hartelijk geweest ware. En al was zijn taak, hoe verantwoordelijk ook in het algemeen niet zwaar, moeilijke tijden zijn hem niet bespaard gebleven, zelfs niet miskening, evenwel van buitenaf. Door ons, cadetten, is hij zeker nooit miskend. Integendeel wij voelden met hem mede — wij gromden over hetgeen op hem werd afgegeven in de pers en zelfs in de volksvertegenwoordiging — wij juichten toen ten slotte zijn verdiensten door de Regeering werden erkend, toen onze oude dokter werd geridderd. Zelfs dreigde soms onze genegenheid hem lastig te worden, wegens hiërarchische conflicten en moest hij eens voor eene hem aangeboden serenade bedanken.

En dan de kamptijd, heerlijke tijd, dien hij zoo gaarne medemaakte. Wie van ons herinnert zich den datum van 4 Juli niet? Dan was de dokter jarig, dan trokken wij in optocht naar zijn tent en brachten hem eene hartgrondig gemeente, diepgevoelde hulding. En ik weet hoezeer hij die gevoelens waardeerde, hij wist ook wel, dat die be- tooging, ieder jaar herhaald, geen gewoonte werd, maar behoefte bleef, evenals de slot-apotheose van den kamptijd, de befaamde marsch, gepaard ging steeds met hulde aan den dokter, die, aankomende met den troep voor de groote rust, in het hotel te Oosterhout zijn leunstoel placht versierd te vinden met groen en wat de kwartiermakers verder hadden kunnen bijeenbrengen.

Stellig ging het hem aan het hart, toen hij, tot hooger rang geroepen, de Academie, zijn cadetten moest vaarwel zeggen. Ik, die het voorrecht heb gehad hem lang en van nabij te kennen, mag dat gerustelijk verzekeren. Dit voorrecht geeft mij ook den moed, legt ook op mij den plicht hem hier, in het orgaan van het Nederlandsche officierskorps, een hartelijk laatst vaarwel toe te roepen.

Brave, oude dokter, wij hebben veel van U gehouden. Rust in vrede! Wij vergeten U niet.

W. J. M. BENSCHOP.

Den Haag, 22 Dec. 1909.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika: (Vereenigde Staten van Noord-): Cantinewezen. Generaal HOWARD. Kustartillerie. Bagage van troepen, M. Woch., N°. 147. De oudste onderzeeboot, Streffleur., N°. 11. Groote legerhervormingen, Int. Rev., Nov.

België: Excercitiereglement voor de cavalerie. De Belgische neutraliteit, Int. Rev., Oct.

Bulgarije: Verplaatsing van troepen, M. Woch., N°. 152. Stand der officieren van het Bulgaarsche leger, Streffleur., N°. 11. Reorganisatie der genietroepen, M. Woch., N°. 156.

China: Oprichting van een station voor draadlooze telegrafie, M. Woch., N°. 147. Opperbevelhebber van het leger. Opperste krijgsraad. Generale Staf. Oprichting van eene gardedivisie, Streffleur., N°. 11. Gedenkschrift van den Gouverneur-Generaal van Tuan-Fang over gewichtige vragen der landsverdediging, Int. Rev., Nov.

Denemarken: De herziening van de landsverdediging van Denemarken, Int. Rev., Dec.

Duitschland: Gedenkboek voor SEYDLITZ, M. Woch., N°. 146. Geschiedenis v. d. opperste rekenkamer van het Duitsche Rijk. M. Woch., N°. 148. Oud-Romeinsche militaire lazaretten, M. Woch., N°. 150. »Neue Militärische Blätter«, M. Woch., N°. 151. De nieuwe herfstformaties in Pruisen. Afleveringstermijn der 13 Duitsche pantserscheepen en liniekruisers tot het jaar 1912. Formatie en beteekenis van het torpedobootverband. De Duitsche oorlogsmarine in 1908-'09. Nieuw voorschrift voor het capitulanten-onderricht, Int. Rev., Oct. Wijzigingen in het exercitiereglement voor de infanterie. Nieuw dienst- en onderwijsvoorschrift voor de militair-technische academie. Nieuwe officieele lijst van schepen der Duitsche marine. De onderzeebooten der Duitsche vloot. Reserve-vloot en reserve-materieel, Int. Rev., Nov. SCHILL-tooneelspel, M. Woch., N°. 154. Genealogische-hofkalender 1910. M. Woch., N°. 158.

Engeland: Bevorderingstoestanden in het territoriale leger. Uitgaven voor luchtvaart in verhouding tot andere Europeesche Staten, M. Woch., N°. 148. Nieuw geweer. Nationale schuttersbond. Generaal-inspecteur der cavalerie. Vermeerdering der cavalerie. Gebrek aan officieren. Veterinaire dienst, M. Woch., N°. 150. »Army Accounts Department«. Gevechtsopleiding, M. Woch., N°. 151. Reorganisatie van den Generalen Staf. Het nieuwste Engelsche slagschip »Vanguard«. Een historisch zwaard, Streffleur., N°. 11. Oprichting van cavalerie-depots en vorming van reserve-regimenten in oorlogstijd. Verhandelingen van de 4° Britsche rijksverdedigingsconferentie, Int. Rev., Oct.

Vorming van reserves voor de territoriale troepen, Int. Rev., Nov. De herfstmanoeuvres van dit jaar, Int. Rev., Dec. Generale Staf, M. Woch., N°. 157. Geweren voor de artillerie. Verpleegsters in het leger. Voordracht voor de dienstmedaille. Het commandeeren van officieren voor de schietschool. Proeven met machinegeweren. Oproeping van officieren voor Afrika. Voetverzorging. Fabriek tot herstelling van motoren. Herhalingsoefeningen, M. Woch., N°. 158.

Frankrijk: Gedenkteeken voor het Noord-Afrikaansche leger. Tehuis voor invaliden. Schoeisel, M. Woch., N°. 146. Zuid Oran, M. Woch., N°. 147. Oefeningsreizen van twee scheepsdivisiën. Afdeeling voor zwakken. Geschenk aan de republiek Argentinië. Krijgsraden, M. Woch., N°. 150. Broodbereiding. De NAPOLEON van de Vendôme-zuil. Argentijnsche paarden. Militaire telegrafie. Verkoop van paarden. Reserve-batterijen. Verlofs-tegemoetkoming. Reglement voor machinegeweer-afdeelingen, M. Woch., N°. 151. Automobielen voor draadloze telegrafie. Oefeningen van de reserve. Belediging van de nationale vlag, M. Woch., N°. 153. Schietoefeningen met scherp van het Fransche Middellandsche-zee-eskader. Nieuwe eskader-indeeling van de Fransche vloot. De aanvulling van het Fransche leger. Het programma voor de doorvoering der vermeerdering van de artillerie. Verpleging van het leger te velde met bevroren vleesch. Rondschrijven van Generaal PAU betreffende de zelfstandigheid van officieren en soldaten, Int. Rev., Nov. Inzameling voor de militaire luchtschippers, M. Woch., N°. 154. De vermeerdering der veldartillerie. De legermanoeuvres van dit jaar, Int. Rev., Dec. Strooisel. Lichten van onderzeeboten. Verzoeken, enz. van verlofgangers. Keuring van auto's, M. Woch., N°. 156. Muziek der »Garde républicaine«. Tandverzorging, Standplaats Caen, M. Woch., N°. 156. Oorlogsbutget: Detacheering van Chineesche officieren. Sokken. Overtollige paarden, M. Woch., N°. 158.

Italië: Nieuw veldartillerie-materieel, M. Woch., N°. 149. Inwijding van standaards, M. Woch., N°. 150. Prijsvraag toegepaste tactiek. Park voor lastautomobielen, M. Woch., N°. 153. Het artillerie-materieel bij het Italiaansche leger. Belegeringsschietoefening, Int. Rev., Oct. Nieuw reglement op den inwendigen dienst. De groote herfst-oefeningen van dit jaar, Int. Rev., Nov.

Japan: Vaandrigs. Sterkte der rekruten. Detacheering van officieren bij vreemde legers, M. Woch., N°. 148. Kooktoestel. Militaire rijkschool. Vaandeluitreiking, M. Woch., N°. 151. Studiecommissie voor militaire luchtscheepvaart. Regeling van de officierstractementen, Streffleur., N°. 11. Oefening der 1ste en 2^e cavalerie-brigade. Omwerking van het infanteriereglement, M. Woch., N°. 157.

Nederland: Koloniale reserve, M. Woch., N°. 146. De nieuwe militiewet. Het Nederlandsche koloniale leger, Int. Rev., Oct.

Oostenrijk-Hongarije: Nieuwe bepalingen voor het hulppersoneel van den geneeskundigen dienst. Bereden maken van militaire geestelijken. Nieuw berggeschut, M. Woch., N°. 148. Zoeklichtautomobiel. Postautomobiel-afdeeling. Leerstoel voor vliegtchniek, Militaire vliegers, M. Woch., N°. 153. Oprichting van een Koninklijk Hongaarsch

vrijwillig motorwielrijderskorps. Inhoud van een nieuw verplegingsvoorschrift in oorlogstijd, *Int. Rev.*, Oct. Oprichting van eene algemeene troepeninspectie in Serajewo en de nieuwe verdeling der militaire gebieden Serajewo en Zara. Het resultaat van de Oostenrijk-Hongaarsche Keizermanoeuvres, *Int. Rev.*, Dec.

Peru: Nieuw ontwerp-bevorderingswet. Dienstgraden. Leeftijdsgrenzen. *M. Woch.*, N°. 155.

Rumenië: Nieuwe minister van oorlog. Feestmaaltijd der artillerie-officieren. Studiereis van Russische officieren door Rumenië. Benoeming van Prins CAROL tot tweede-luitenant, *M. Woch.*, N°. 152. Oorlogsbegrooting voor 1910. Consulteerend comité voor de infanterie en genie. Hoogere legerraad, *Streffleur.*, N°. 11. Het exercitiereglement der Rumeensche infanterie, *Int. Rev.*, Dec.

Rusland: Reorganisatie van de Nicolai-militaire academie. Oprichting van de hoofdgymnastiek- en schermschool te Petersburg. Militaire voorbereiding der jeugd. De verhouding van leger en vloot tot den keizer, *Streffleur.*, N°. 11. De ontbinding van den Russischen raad van defensie. Organisatie der spionnage in Rusland, *Int. Rev.*, Oct. Versterkingen aan de kust van Finland. Proeven met landbouwscholen voor soldaten. Het commandeeren van, als leeraar bij de militaire scholen fungeerende, generale-staf-officieren bij de staven der troepen. Nieuwe instructie voor de oefeningen der reservisten, *Int. Rev.*, Nov. Luchtscheepvaart, *M. Woch.*, N°. 154. De oefeningen in het kamp van Krassnoje Selo en de veldmanoeuvres in het Petersburgsche militaire district, *Int. Rev.*, Dec. Spoorwegtroepen, *M. Woch.*, N°. 156.

Servië: Nieuw schietvoorschrift, *Streffleur.*, N°. 11.

Spanje: De nieuwe wet op de recrueteering in Spanje, *Int. Rev.*, Oct. Proeven met eene nieuwe uniform en eenige uitrustingsstukken, *Int. Rev.*, Nov. Verhooging van de vredessterkte. Indeeling van rekruten. Officiersjas. Berggeschut. Koord, *M. Woch.*, N°. 154. Exercitiereglement voor de Spaansche infanterie, *Int. Rev.*, Dec.

Turkije: Commando's, *Streffleur.*, N°. 11.

Zweden: Generale Staf, *M. Woch.*, N°. 154. Groote herfstoefeningen 1909. Hoogere krijgsschool, *M. Woch.*, N°. 155.

Zwitserland: Veranderingen in de hoogere commando's. Voorloopige oorlogsbegrooting 1910, *M. Woch.*, N°. 156.

Boekaankondiging.

Eene oefeningsreis op het gebied van tactiek, stafdienst en legerverpleging, door de Kapiteins van den Generalen Staf T. F. J. MULLER MASSIS en J. L. TEN BOSCH, Leeraren aan de Hoogere Krijgsschool. 's Gravenhage, 1909. N. V. BOEKH. VOORHEEN GEBR. BELINFANTE.

Onder de applicatorische studiën, die in de laatste jaren het licht gezien hebben, neemt die, waarvan wij den titel hierboven afschreven, in zooverre eene bijzondere plaats in, dat daarin, behalve aan de tactiek, ook eene zeer ruime plaats aan den staf- en verplegingsdienst wordt ingeruimd. Het bijzondere nut van dergelijke studiën behoeft hier zeker niet nader aangetoond te worden; zij hebben ontegenzeggijk groote waarde, wanneer zij als object van studie gebezigd worden; men hoede zich er echter voor, ze als eene soort receptenboek te beschouwen. Verliezen zij in het laatste geval, voor hem, die ze leest, grootendeels hare waarde, in het eerste geval wekken zij op, tot nauwgezette overdenking van de gestelde vragen en tot vergelijking van eigen opvatting met die, welke door de Schrijvers wordt aangegeven, en werken daardoor in hooge mate ontwikkelend.

Waar de bestudeering van dit werk ons aanleiding geeft, hier en daar eene vraag te stellen of eene, van die der samenstellers, afwijkende meening neer te schrijven, doet dit — het behoeft welhaast niet gezegd te worden — in geen enkel opzicht te kort aan de waardeering, die wij voor dezen degelijken arbeid hebben, al ware het alleen maar omdat, vooral in deze materie, meerdere wegen naar Rome leiden.

Verpleging. In Bijlage II (Dislocatiestaat voor 1 Juni voor de 3^e divisie, welke den 2^{en} marcheerende naar het Z. verplaatst wordt) vinden wij ten aanzien van de verpleging aangeteekend: »Verpleging »door de inwoners, c. q. uit proviand- en haverwagens. Aanvulling »kan alleen geschieden door aankoop ter plaatse of in de omgeving«.

Het komt ons voor, dat tegen de hier aangegeven wijze van verpleging en de daarbij gevoegde toelichting enkele bezwaren ingebracht kunnen worden. Hoewel toch, het Verplegingsvoorschrift 1904 in de eerste plaats de gemeenten of de inwoners aanwijst ter voorziening in het onderhoud van de troepen van het veldleger en ook het V. V. in § 253 in dit verband in de eerste plaats den kwartiergever noemt, wijst § 254 er te recht op, dat verpleging door de ingezetenen, als zoodanig, alleen kan plaats hebben bij ruime kantonementen of indien de troep niet sterk is, in verhouding tot de bevolking, wat dus vrijwel op het zelfde neerkomt. Bedenkt men nu hierbij, dat § 33 V. V. als eisch voor ruime kantonementen stelt, dat ieder

man en ieder paard »een passend kwartier« heeft¹⁾, dan rijst de vraag, of in het aangenomen geval deze wijze van verpleging wel aanbeveling verdient, omdat men, daargelaten of het hier *mogelijk* zou zijn²⁾, in een geval, als het onderstelde wel geen ruime kantonnementen zal betrekken. Maar zelfs al deed men dit, dan zou, zoowel door den korten tijd van het verblijf (de divisie komt tegen den avond en gaat den volgenden dag tijdig weder op marsch), als door de verspreide legering, de gelegenheid tot behoorlijk toezicht ontbreken en dus de waarborg gemist worden, dat de troep eene behoorlijke verpleging geniet³⁾, welke waarborg o.i. in oorlogstijd meer nog dan in tijd van vrede bestaan *moet*. De verpleging door de ingezetenen zal dus in het belang van den soldaat, als regel, beperkt moeten blijven tot die gevallen, waarin eene troepenafdeeling gedurende eenigen tijd in *de zelfde* ruime kantonnementen gelegerd blijft en in dit geval natuurlijk niet langer, dan de voorraad strekt.

In het onderstelde — en in dergelijke — gevallen, d. w. z., zooals § 255 V.V. aangeeft, in den bewegingsoorlog, is o. i. verpleging van de proviand- en haverwagens meer aangewezen. Door den daarop geladen voorraad te gebruiken, voorkomt men bovendien ten opzichte van het vleesch, het bezwaar, dat dit, zooals op blz. 20 geschiedt, uitgegeven moet worden, zonder dat men eigenlijk weet aan wie. Het is toch werkelijk niet goed uitvoerbaar, om aan iederen kwartiergever de voor zijne gasten bestemde hoeveelheid vleesch te overhandigen. Dit is dan ook de reden, waarom wij niet met de Schrijvers kunnen betreuren, dat onze Inkwartieringswet geen levering van vleesch c.q. door de militaire autoriteit kent.

Voorts trok het onze aandacht, dat waar in Bijlage II c.q. verpleging uit proviand- en haverwagens gelast wordt, hierbij gevoegd wordt, dat aanvulling alleen geschieden *kan* door aankoop ter plaatse of in de omgeving. Op den voorgrond stellende, dat die aanvulling in de eerste plaats en zooveel doenlijk aldus *moet* plaats hebben, zal de mogelijkheid daartoe uit den aard der zaak niet verzekerd worden door de mededeeling, dat zij alleen aldus geschieden *kan*. Op die wijze zou men het den met de verpleging belasten hooger organen, ten ongerieve van den troep, te gemakkelijk maken. Wanneer de troepencommandanten in de aanvulling niet voorzien kunnen, omdat het benodigde niet voorhanden is, dan *moet* de hoogere autoriteit zorg dragen, dat aanvulling van elders hen bereikt, hoe moeilijk dit ook wezen moge.

Verder rijst de vraag, of de aanduiding »ter plaatse of in de omgeving« wel voldoende duidelijk is, om bezwaren te voorkomen.

¹⁾ De noot 1) bij § 33 V.V. heeft op den tegenwoordigen tekst geen betrekking meer en zou dus zonder bezwaar kunnen vervallen.

²⁾ Pey legert b.v. één bataljon en telt 133 huizen en 739 inwoners. Meerum legert één bataljon en één L.M.C. en telt 95 huizen en 474 inwoners, Schildbergen en Hingen legert één bataljon en telt 139 huizen en 657 inwoners. Melick legert één bataljon en telt 155 huizen en 826 inwoners.

³⁾ Deze waarborg wordt ook niet verkregen, doordien de verplegingsofficier op blz. 20 den inwoners, waar hij langs komt, aanspoort om goel voor den soldaat te zorgen, en hen mededeelt, dat zij moeten zorgen op een bepaald uur een stevig middagmaal gereed te hebben.

Wanneer men »ter plaatse« aanvulling zoekt, dan kan dit, in verband met de daarvoor bestaande voorschriften geen aanleiding tot bezwaren geven, ook al is de plaats door meerdere onderdeelen belegd, doch wanneer men »in de omgeving« aanvulling gaat zoeken, dan kan dit allicht moeilijkheden in het leven roepen, doordien men binnen den kring komt, dien een ander onderdeel — niet ten onrechte — tot zijn rayon rekent. Daarom verdient het o. i. de voorkeur, in dergelijk geval de rayons aan te geven, waarbinnen een of meerdere onderdeelen in dit opzicht vrijheid van handelen hebben.

Eindelijk kunnen wij niet toegeven, dat de intendance in het hier onderstelde geval nog »niets zal hebben« om te distribueeren, omdat de verplegingsafdeeling (waarvan overigens te recht door de Schrijvers vermeld wordt, dat zij als eene *laatste reserve* beschouwd moet worden) nog niet aangekomen is. Geheel afgescheiden daarvan, mag n.l. de intendance o. i. geen gelegenheid verzuimen om de hand te leggen op al, wat zij aan levensmiddelen machtig kan worden, ten einde aan elke onverwachte aanvraag der troepen te gemoet te kunnen komen. Wacht men met maatregelen te nemen, tot deze aanvragen inkomen, dan zal men in den regel wel te laat zijn. Dit is trouwens geheel in overeenstemming met het gestelde in het slot van § 5 en in den aanhef van § 16, Verpl. voorsch.

Op blz. 7 wordt vermeld, dat den Kapitein-Intendant der divisie wordt opgedragen te Maastricht een veldmagazijn ¹⁾ op te richten en een hulpverplegingstrein bijeen te brengen en wordt, onder verwijzing naar § 16, alinea 5, Verpl. voorsch., als toelichting, daarbij gevoegd, dat deze laatste — uit gerequireerde voertuigen samengesteld — zal moeten dienen om, bijaldien zulks niet per spoor kan geschieden, de voorraden uit het veldmagazijn naar de hoofddistributieplaatsen over te brengen. Ons dunkt, dat dit niet de bedoeling van de aangehaalde zinsnede is. Nadat toch in de 4^e alinea is medegedeeld, dat de door de intendance uit het veldmagazijn aangevoerde voorraad tot de behoefte voor hoogstens vier dagen kan worden opgevoerd, vermeld de 5^e alinea, dat wanneer over den voorraad van de intendance niet of niet geheel door de troepen beschikt wordt, het overblijvende bij verplaatsing der troepen op voertuigen wordt medegevoerd, die dan een onderdeel van den verplegingstrein vormen, of wel gebezigd worden tot het vormen van een etappe- of een verbruiksmagazijn.

Achten wij dit volkomen rationeel, omdat men verworven voorraden natuurlijk niet achterlaat, doch deze (op voertuigen) medevoert ²⁾, geheel anders wordt de toestand, wanneer men *blijvend* (zie de organisatie op blz. 47) tusschen vast magazijn en hoofddistributieplaatsen, dus *als blijvende instelling*, een nieuw lid in de organisatie van onze treinen invoegt in den vorm van een, uit gerequireerde voertuigen bestaanden,

¹⁾ Wordt hier dus het vaste magazijn uit § 3, Verpl. voorsch. bedoeld? De Ontwerp-Leidraad Stafdienst spreekt in § 85 van door C. V. aan te geven plaatsen, waar zich veldmagazijnen bevinden.

²⁾ Wij zouden hieraan echter gaarne deze uitbreiding gegeven zien, dat het vervoer, zoo mogelijk, per spoor geschieden *moet*. Men kan in onze verhoudingen voor alle aanvullingen niet genoeg gebruik maken van de spoorwegen en omgekeerd het aantal treinvoertuigen niet genoeg beperken.

hulpverplegingstrein. Dat geeft eene uitbreiding der treinen, die o. i. toch inderdaad niet zonder bezwaar is. Ons land bezit zoo vele spoor- en waterwegen, dat men — desnoods met een omweg, die met het oog op de snelheid der vervoermiddelen geen bezwaar behoeft op te leveren — deze in beginsel altijd gebruiken moet voor den aanvoer uit de vaste magazijnen. Kan daarbij het meest nabij de troepen gelegen station, met het oog op den afstand, niet als hoofddistributieplaats gebezigd worden, ¹⁾ dan moet men incidenteel de per spoor aangevoerde voorraden met gerequireerde voertuigen naar de hoofddistributieplaatsen brengen, doch deze voertuigen daarna (behalve bij langer verblijf op eene zelfde plaats) afdanken. Alleen dus, wanneer men in eene streek opereert, waar spoor- of waterwegen ontbreken, kan er van het blijvend oprichten van een hulpverplegingstrein sprake zijn. Dit geval doet zich in het voorbeeld o. i. niet voor.

Op blz. 19 wordt medegedeeld, dat met den kwartiermaker wordt medegezonden de verplegingsofficier »met den hem toegevoegden onderofficier«. De 6° alinea van § 252, V. V., spreekt van het toegevoegde *personeel*, terwijl de 2° alinea van die zelfde § zegt, dat aan den verplegingsofficier de noodige onderofficieren en soldaten worden toegevoegd. Het komt ons gewenscht voor de benoodigde sterkte van dit personeel in de voorschriften op te nemen, opdat de commandanten, die het verplegingspersoneel moeten aanwijzen, weten, waaraan zij zich in deze te houden hebben. Thans missen zij elk gegeven.

Bij de uitvoerige bespreking, welke ten deel valt aan de eischen, die men aan eene hoofddistributieplaats behoort te stellen, is o.i. buiten beschouwing gebleven, hoe gehandeld wordt, indien de weersgesteldheid is, zooals deze gedurende de oefeningsreis meermalen vermeld wordt, geweest te zijn. Aanvulling van den voorraad der proviandwagens uit gerequireerde voertuigen in de open lucht schijnt ons bij regen niet aanbevelenswaardig toe, zoodat hoe bezwaarlijk dit ook vaak voor het bedrijf zal zijn, overwogen dient te worden in hoeverre dit op de gekozen plaats desverreicht mogelijk zal zijn door gebruik te maken van schuren e.d.g.

Een van de groote bezwaren, welke bij de verpleging van den troep van de proviandkarren overwonnen moet worden, is het vaak ver gevorderde uur, waarop deze en de overige voertuigen van den bagagetrein ter beschikking van den troep komen. Men zal er dus met alle middelen naar moeten streven, dit uur zooveel mogelijk te vervroegen. Hieraan schijnt ons niet bevorderlijk de op blz. 63 aangegeven methode, waarbij de bagagetrein, die op een bepaald punt en een bepaald uur ter beschikking van een regiment infanterie gesteld wordt, door elk van de bataljons, die een sergeant naar dit punt zenden, van daar wordt afgehaald. Hierdoor gaat o.i. noodeloos tijd verloren. Beter schijnt het ons toe, dat, zoodra de legering van het regiment

¹⁾ Men ga b.v. na of de in Bijlage XVIII gekozen distributieplaatsen niet met goeden uitslag door, aan de aanvoerlijn gelegen, stations vervangen hadden kunnen worden.

door den regimentscommandant is bepaald, deze door een bereiden persoon, c.q. een wielrijder, aan den bagagetrein doet mededeelen, waarheen de onderdeelen zich onverwijld hebben te begeven.

Bij de bespreking van de verpleging van den troep in een bivak (blzn. 63/64) wordt aanbevolen zoo mogelijk van veevoederketels gebruik te maken, omdat men daardoor in staat is reeds bij aankomst der proviand- en dus ook der compagnieskarren, waarop de 10-mans kookketels geladen zijn, over kokend water te beschikken. Wanneer men er werkelijk in slaagt, zich zoo spoedig in het bezit dezer veevoederketels te stellen en deze in het bivak aan te voeren, verdient dit stellig aanbeveling, wanneer althans de conclusie, door ons getrokken uit, hetgeen de Schrijvers vermelden, juist is, dat veevoederketels, zonder meer, op gewone gegraven keukens gebruikt kunnen worden.

Marschbevelen. Hoewel men omtrent de plaats, waar de aanvoerder eener troepenmacht zich gedurende den marsch behoort op te houden, binnen zekere grenzen van meening verschillen kan, meenen wij toch, dat zijn plaats onder alle omstandigheden zóó gekozen behoort te zijn, dat hij bij een stooten op den vijand binnen zeer korten tijd de berichten daaromtrent kan ontvangen en zich ter plaatse kan begeven om zelf te oordeelen en desverreicht de leiding van het gevecht in handen te nemen. Om die redenen kunnen wij niet instemmen met de plaats, welke de Schrijvers op blz. 14 aan den C^t. eener in 2 colonnes marcheerende divisie — en zulks uit veiligheidsoverwegingen — toewijzen, n.l. bij de colonne, die het verst van den vijand verwijderd marcheert. O. i. behoort hij zich bij die colonne te bevinden, waar een samentreffen met den vijand het eerst verwacht kan worden.

Bij de bespreking van de wijze, waarop, bij den marsch in meerdere colonnes, het uur van afmarsch bepaald moet worden, komen de Schrijvers o. i. te recht tot het besluit, dat het de voorkeur verdient het uur aan te geven, waarop eene bepaalde lijn moet worden overschreden, mits deze lijn zóó gelegen is, dat ze niet te ver van de kantonnementen gelegen is. In verband hiermede is het ons niet duidelijk, waarom in bijlage V voor het passeeren door de voortroepen der voorhoeden eene lijn wordt aangegeven, die 8 à 9 KM. van de meest voorwaarts gelegen kantonnementen verwijderd is.

In bijlage XXII wordt de marsch geregeld eener divisie, welke vooruitgeschoven wordt tot het bezetten van eene ± 7 KM. breede terreinstrook, terwijl rechts en links daarvan reeds andere divisien opgesteld zijn. De vijand wordt verwacht langs den zelfden weg, welken de divisie voor haar opmarsch bezigt. Een detachement van 1 bataljon, 1 eskadron en 1 batterij is op dien weg vooruitgeschoven, om den vijand bij zijn nadering op te houden.

Bij de regeling van dien marsch wordt de vraag »sterke of zwakke voorhoede« even aangeraakt met de opmerking, dat hier eene sterke voorhoede in verband met het vooruitgeschoven detachement niet noodig is, terwijl zij zelfs nadeelig zou zijn, omdat zij zich in de diepte echelonneert en men dus eerst later met de hoofdmacht, indien noodig, zou kunnen ingrijpen. Wij brengen hierbij even in herinnering,

dat BALCK omtrent dit vraagpunt o. a. zegt: »Die starke Vorhut... rechnet mit dem Vorgehen einer einzelnen selbständig vorgehenden Kolonne, welche die volle Freiheit haben musz, ob sie fechten will oder nicht... Schwache Vorhuten sind zweckmäszig, wenn sie nicht fechten, sondern nur sichern sollen. Sei es, dasz der Gegner noch zu weit entfernt ist, oder dasz der Entschlusz des Gros, sofort zum Angriff einzusetzen, bereits vorhanden ist«.

De bewegingsvrijheid, welke door het afzonderen van eene sterke voorhoede voor de hoofdmacht verkregen wordt, is hier natuurlijk niet noodig; de taak van die hoofdmacht is door de opdracht zuiver omlijnd. De beweegredenen, door BALCK aangegeven voor het bezigen van eene zwakke voorhoede, zijn hier evenmin toepasselijk: de vijand is in beweging en blijkbaar niet ver verwijderd; immers: met het oog op het vooruitgeschoven detachement wordt (door de Schrijvers) eene zwakke voorhoede voldoende geacht. Tegen dit motief ware in te brengen, dat, wanneer vijandelijke troepen verwacht worden in zoo grooten getale, dat men hiertegen met drie divisien front maakt, een zwak detachement, als het boven aangegevene, den vijand wel zal kunnen ophouden, maar het volstrekt niet zeker is, dat het dit gedurende zoo langen tijd zal kunnen doen tot de divisie aangekomen is in de door haar in te nemen stelling, waarvan de aan het vooruitgeschoven detachement toegewezen opstelling deel uitmaakt. Dat men hier dus zou kunnen volstaan met eene zwakke voorhoede, die alleen ter beveiliging dient, kunnen wij niet dadelijk toegeven; integendeel het schijnt ons niet onmogelijk, dat die voorhoede in een strijd, door het vooruitgeschoven detachement gevoerd, zal moeten ingrijpen, om het noodige licht voor het inzetten van de hoofdmacht te verschaffen. Maar in elk geval schijnt ons de tegen de sterke voorhoede door de Schrijvers aangevoerde beweeggrond, dat zij zich in de diepte echelonneert en men dus eerst later met de hoofdmacht, indien noodig, zou moeten ingrijpen, betwistbaar. Dit argument toch zou men steeds tegen eene sterke voorhoede kunnen aanvoeren, wanneer eene aanraking met den vijand mogelijk is, en dit zal toch zeker het geval zijn, als er van eene sterke voorhoede sprake is.

De Schrijvers laten de divisie gedurende den evenbedoelden marsch in de verkorte marschcolonne marcheeren, op grond dat men dientengevolge, bij het stooten op den vijand of bij het innemen eener stelling, ongeveer een uur vroeger over de achterste troepen beschikken kan. Ook hier moet men goed onderscheiden. De divisie ligt langs den marschweg gekantonneerd. Het oogenblik, waarop de achterste man beschikbaar komt, hangt geheel af van het uur, waarop hij afmarcheert, en dit uur wordt weder beheerscht door verschillende factoren, waarmede men vaak maar al te zeer rekening moet houden. Marcheert men nu in de verkorte marschcolonne, dan is eenvoudig de voorste afdeeling later afgemarcheerd, dan het geval zou geweest zijn, indien men de gewone marschcolonne gebezigd had. Het is nu, als men eene stelling moet innemen, zeer de vraag, of het een voordeel is bij den marsch daarheen de verkorte marschcolonne te bezigen. Doch ook bij het stooten op den vijand behoeft het volstrekt nog geen voordeel te zijn, dat dit geschiedt, nadat men minder ver gemarcheerd heeft (de voorste afdeeling toch is later afgemarcheerd, dan

anders het geval ware geweest), al kan men dan ook eerder over de achterste troepen beschikken.

Wil men alvast de hand leggen op eene terreinafscheiding, een bepaald punt, enz., dan verdient de, vroeger afgemarcheerde, gewone marschcolonne zeer zeker de voorkeur, die bovendien de krachten der troepen meer spaart.

Iets anders is, dat men gedurende den marsch, wanneer de wegen daartoe geschikt zijn en eene ontmoeting met den vijand zeer aanstaande is, er op bedacht is de diepte der colonne zoo mogelijk te verkorten. (Zie b.v. §§ 73 en 74, Gevechtshandleiding.) BALCK, dien wij nog wel even mogen aanhalen, zegt hieromtrent o. a.: »Die Grenze der Stärke einer einzigen Kolonne liegt in der Zusammensetzung der Verbände und in der Forderung, dasz die Marschcolonne nach Zurücklegung eines Tagesmarsches mittlerer Länge noch zum Aufmarsch kommen kann. Wer innerhalb der für die Zurücklegung einer solchen Strecke erforderlichen Zeit auf diesen Teil der Strasse mehr Truppen ansetzt, ohne auf andere Weise auf eine Verkürzung der Marschtiefe bedacht zu nehmen, begeht einen Fehler«.

Indeeling van veldpioniers bij de voorhoede zien wij meermalen geschieden, in gevallen, waarin dit volgens § 79 sub 4°, V.V., niet noodig toeschijnt. Wij hadden gaarne toegelicht gezien, waarom die indeeling nochtans plaats vond.

Op blz. 5 worden de voordeelen besproken, verbonden aan het marcheeren van den bagagetrein hetzij achter den gevechtstrein van elk onderdeel, dan wel aan den staart (d. w. z. *achter* den staart) der colonne, ten einde daardoor tot eene keuze van eene dezer twee wijzen van marcheeren te geraken.

Wij meenen, dat hiervan geen sprake mag zijn. Hoe, d.i. waar de bagagetrein zal marcheeren, wordt volgens §§ 100 en 101, V.V., geheel bepaald door de vragen of men buiten bereik, dan wel in de nabijheid van den vijand marcheert, en in het laatste geval in zekeren zin door de sterkte der colonne.

Het is ons niet duidelijk geworden, waarom in Bijlage XXV de bagagetrein der II° divisie op den linker-Maasoever (eerst op het fort WILLEM I, later op het Vreijthof) gebracht worden. De divisie doet een aanval op een in stelling staanden vijand, terwijl, in luchtlijn gemeten, Wijk 10 KM. achter het aan te vallen front Mheer-Banholt ligt. Was het nu niet voldoende geweest, den bagagetrein dáár (te Wijk) ongeveer te verzamelen, omdat (de Schrijvers wijzen daarop zoo te recht) het van zooveel belang is, dat de troep, na afloop van den strijd, zoo spoedig mogelijk over den bagagetrein beschikt.

Gevecht. Op blz. 10 wordt in eene noot gezegd, dat wanneer in eene verdedigingsstelling, welke een detachement tot het ophouden van den vijand heeft uitgekozen, twee artilleriestellingen gevonden waren, die beide gelijke waarde hadden, »dan zou men voorzeker in elke stelling een gelijke artilleriemacht, dus hier een halve batterij, hebben moeten plaatsen«. Met deze meening kunnen wij niet instemmen. Natuurlijk achten wij het, dat men bij de verkenning van eene

verdedigingsstelling nauwkeurig nagaat, wààr in verschillende gevallen de artillerie met voordeel opgesteld kan worden, en ook, dat men, den vijand afwachtende, de eigen artillerie — geheel of ten deele — zoodanig in bewakingstelling plaatst, dat men het terrein, waarin de vijand verwacht wordt, geheel onder vuur kan nemen. Door echter, vóór men van den vijand nog iets weet, de artillerie over de gevonden goede artilleriestellingen te verdeelen, zou men aan artilleriestellingen eene waarde hechten, die deze in het geheel niet bezitten, niet het minst omdat het tegenwoordig meer aankomt op het zoeken van waarnemingspunten dan van artilleriestellingen.

In Bijlage XIV maakt het den indruk, alsof 2 van de 6 batterijen ongebruikt blijven, tot het regiment (3 bat^{ns}.), dat in het laatste gedeelte van den strijd verrassend moet optreden, in gevecht wordt gebracht. Waar tusschen de eigen en de vijandelijke artillerie een aanzienlijk verschil in sterkte, ten nadeele der eigen bestaat, had het o.i. de voorkeur verdiend voor die 2 batterijen eene opstelling te kiezen, waaruit zij, ook bij de inleiding van den strijd hadden kunnen medewerken.

In Bijlage XXXII wordt aan de artillerie opgedragen den vijand met vuur te vervolgen. Het komt ons niet noodig voor dit afzonderlijk te bepalen, waar de voorschriften reeds aangeven, dat de artillerie, zonder daartoe bevel af te wachten, in de genomen stelling voorwaarts gaat en vervolgingsvuur afgeeft.

Op blz. 43 wordt medegedeeld, dat — terwijl de divisiecommandant zich op den rechtervleugel bevindt — de algemeene reserve geplaatst is, op den linkervleugel, »waarbij waarschijnlijk een staf-officier van den divisie-commandant, bevoegd om in te grijpen overeenkomstig de hem medegedeelde inzichten van dien opperofficier«. Door het verlenen van eene dergelijke bevoegdheid, aan wien ook, geeft de divisiecommandant het eenige middel uit handen, waardoor hij, als commandant van het geheel, daadwerkelijk in den loop van het gevecht kan ingrijpen, om de beslissing aan zijne zijde te brengen. Deelt hij te voren zijn inzichten mede aan iemand, die op grond daarvan, namens hem over de algemeene reserve beschikt, dan kan bij een verloop van het gevecht, zooals men zich dat aanvankelijk gedacht heeft, wellicht iets bereikt worden, doch zoodra het gevecht een der talloos mogelijke »cas imprévu« vertoont, heeft de divisiecommandant door het verlenen van de bedoelde bevoegdheid van zijn macht als algemeene commandant — en daardoor wellicht van het behalen van de overwinning afstand gedaan.

In Bijlage XXX wordt, bij het gereedstellen eener divisie voor den aanval, een regiment infanterie als algemeene reserve aangewezen en in verkorte marschcolonne gedekt opgesteld. De vraag is hier bij ons gerezen, of in dergelijk geval opstelling der bataljons naast elkaar in marschcolonne, of als men wil, in verkorte marschcolonne, niet de voorkeur verdient. In het aanvalsbevel zelf (Bijlage XXXI) wordt echter, nevens een regiment, dat ten deele demonstreerend, ten deele krachtig aanvallend optreedt, voor die algemeene reserve al dadelijk een verrassend optreden in eene bepaalde richting voorgeschreven, terwijl het derde

regiment der divisie, dat tot dusverre alleen »gereed stond«, eerst uitbreekt, als de algemeene reserve in eene bepaalde lijn is aangekomen. Wij hebben dit gebruik van eene algemeene reserve niet begrepen.

In Bijlage XXXIII wordt, op 4 divisien, een beweeglijk detachement, bestaande uit 2 compagnieën wielrijders, 1 eskadron huzaren en 1 batterij rijdende artillerie, als algemeene reserve bijeengebracht. Is deze algemeene reserve niet wat erg zwak?

Hiermede besluiten wij de, in ons oog meer belangrijke vragen, waartoe de besproken studie ons aanleiding gaf; de Schrijvers zullen daarin wel willen zien het bewijs van de belangstelling, die hun arbeid bij ons gewekt heeft. Door het publiceeren daarvan hebben zij onze militaire literatuur met een goed werk verrijkt; hun arbeid kan niet beter beloond worden, dan doordat zeer velen hun boek ter hand nemen en met ernst bestudeeren.

K.

Ter aankondiging ontvangen.

La campagne de 1815 aux Pays Bas, d'après les rapports officiels néerlandais, par F. DE BAS, colonel de hussards e. r., directeur de la section historique de l'Etat-major général de l'armée des Pays Bas et le Comte J. DE T'SERCLAES DE WOMMERSOM, colonel d'Etat-major de l'armée belge. Tome I Quatre Bras, Tome II Waterloo, Tome III Annexes, notes et plans. *Bruxelles*, 1908. A. DEWIT.

Open brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, door den gepensionneerden Kolonel J. P. VAN DEN HOFF. *Nijmegen*, H. PRAKKE.

Les explosifs militaires violents. La macarite de l'armée belge, les obus torpilles, par JULIEN DE MACAR et SIMÉON DELATTRE. *Liège*, 1909. DESOER.

De Nederlandsche Rijscholen. Onder toezicht van den Chef van den Generalen Staf bewerkt door J. C. P. W. A. STEENKAMP, Kapitein der Veld-Artillerie, R. M. W. O. Met portretten, teekeningen en photographische opnamen. *Breda*, 1909. DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE.

